

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİNDE
YUMUŞAK GÜÇ FAKTÖRLERİNİN ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bejtula ZIBEROVSKI

BURSA-2018

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİNDE
YUMUŞAK GÜÇ FAKTÖRLERİNİN ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bejtula ZIBEROVSKI

Danışman:

Doç. Dr. Çiğdem Aydın KOYUNCU

BURSA-2018

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Uluslararası İlişkiler Anabilim / Ana sanat Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı'nda 701516030 numaralı Bejtula ZİBEROVSKI'nin hazırladığı "Türkiye-Makedonya İlişkilerinde Yumuşak Güç Faktörlerinin Analizi" konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 08./06./2018. günü 14.45 - 14.30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının ..başarılı..... (başarılı / -başarısız) olduğuna.....oybirliği..... (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

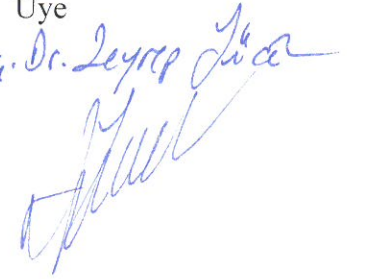
Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Doç. Dr. Çiğdem Aydın KOYUNCU

Uludağ Üniversitesi

Üye

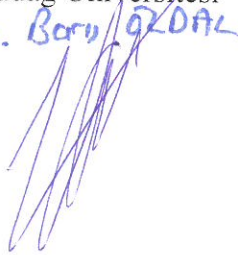
Doç. Dr. Leyla Jüce

Üye

Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Barış ÖZDAL

08 / 06 / 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye-Makedonya İlişkilerinde Yumuşak Güç Faktörlerinin Analizi” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

25.05.2018

Adı Soyadı: Bejtula ZİBEROVSKI

Öğrenci No: 701516030

Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Programı: Uluslararası İlişkiler

Statüsü: Yüksek Lisans

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 29/05/2018

Tez Başlığı / Konusu: *Türkiye-Makedonya İlişkilerinde Yumuşak Güç Faktörlerinin Analizi*
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 90 sayfalık kısmına ilişkin, 29./05./2018 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 18 dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

29/05/2018

Adı Soyadı:

Bejtula ZIBEROVSKI

Öğrenci No:

701516030

Anabilim Dalı:

Uluslararası İlişkiler

Programı:

Uluslararası İlişkiler

Statüsü:

Y.Lisans Doktora

Danışman

29./05/2018

Doç. Dr. Çiğdem Aydın KOYUNCU

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Bejtula ZİBEROVSKI
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xiv + 106
Mezuniyet Tarihi : .. / .. / 2018
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU

TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİNDE YUMUŞAK GÜÇ FAKTÖRLERİNİN ANALİZİ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ülkeler arasındaki ilişkilerin boyutu değişmiş ve yeni tür tehditler ortaya çıkmıştır. Bu tehditlerin farklı çözümler gerektirmesi üzerine de sert güç yerine yumuşak güç kullanılmaya başlamıştır. Bu çalışmada Türkiye ve Makedonya arasındaki ilişkilerde Türkiye'nin yumuşak güç faktörlerinin analizi yapılmıştır. Türkiye yumuşak güç potansiyeline de sahip bir ülkedir. Türkiye'nin dış politikasının 2000'li yıllardan itibaren geçirdiği değişim değerlendirilerek bu çerçevede Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) gibi birçok kurumun bölgede yaptığı projelerin Türkiye'nin yumuşak gücüne katkısı araştırılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Türkiye, Makedonya, Yumuşak Güç, Kimlik, Kültür

ABSTRACT

Name and Surname : Bejtula ZIBEROVSKI
University : Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : International Relations
Branch : International Relations
Degree Awarded : Master
Page Number : xiv + 106
Degree Date : / / 2018
Supervisor (s) : Assoc. Prof. Dr. Çiğdem Aydın KOYUNCU

ANALYSIS OF THE SOFT POWER FACTORS IN THE RELATIONS BETWEEN TURKEY AND MACEDONIA

With the end of the Cold War, the dimensions of relations between countries have changed and new kinds of threats have emerged. When these threats require different solutions, soft power is used instead of hard power. In this study, the relations between Turkey and Macedonia has made the analysis of Turkey's soft power factor. Turkey is also a country with the potential of soft power. Turkey's foreign policy in this context evaluating the changes it has undergone since the 2000s, the Turkish Cooperation and Development Agency (TIKA), Yunus Emre Institute (YEE), Foreign Relatives and Communities Directorate (MDO), as did the region's many institutions, Turkey's projects contribution to soft power.

Keywords:

Turkey, Macedonia, Soft Power, Identity, Culture

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Türkiye-Makedonya ilişkileri üzerinde yumuşak gücün etkisi incelenmiştir. Türkiye'nin 2000'li yıllar sonrası Balkan devletleriyle olan ilişkilerine yumuşak güç çerçevesinde ağırlık vermesi ve hem Makedonyalı olmam hem de Türkiye'de lisans eğitimi tamamlamış olmam bu çalışmayı ele almam da tetikleyici sebep olmuştur. Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan tez danışmanım Doç. Dr Çiğdem Aydın KOYUNCU'ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bejtula ZIBEROVSKI

BURSA-2018

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YEMİN METNİ	iii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: GÜÇ VE KONSTRÜKTİVİZM ÇERÇEVESİNDE YUMUŞAK GÜÇ

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GÜÇ VE GÜCÜN ÇEŞİTLERİ	5
1.1. GÜÇ KAVRAMI.....	5
1.2.1. Sert Güç (Hard Power).....	8
1.2.2. Yumuşak Güç (Soft Power)	11
1.2.2.1. Yumuşak Gücün Unsurları	15
1.2.2.1.1. Kültür Unsuru	16

1.2.2.1.2. Siyasi Değerler Unsuru	17
1.2.2.1.3. Dış Politik Gelişmeler.....	18
1.2.2.2. Yumuşak Gücün Araçları	19
1.2.2.2.1. Devlet Kurumları	19
1.2.2.2.2. Hükümet Dışı Aktörler	20
1.2.2.3 Yumuşak Güç Kullanımının Neden ve Zorluklarının Değerlendirilmesi	21
1.2.3. Akıllı Güç (Smart Power)	23
2. KURAMSAL ÇERÇEVE: ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KONSTRÜKTİVİZM VE YUMUŞAK GÜÇ	24
<i>2.1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM: GELİŞİMİ VE TEMEL VARSAYIMLARI.....</i>	<i>24</i>
<i>2.2. KONSTRÜKTİVİZM VE KİMLİK.....</i>	<i>29</i>
<i>2.3. KONSTRÜKTİVİZM YUMUŞAK GÜÇ İLİŞKİSİNDE KİMLİK VE KÜLTÜR</i>	<i>31</i>

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA DÖNÜŞÜM VE YUMUŞAK GÜCÜN ANALİZİ

1. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NIN TEMEL PARAMETRELERİ.....	34
2. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NIN DÖNÜŞÜMÜ	36
<i>2.1. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA KİMLİK VE DÖNÜŞÜMÜ.....</i>	<i>37</i>
<i>2.2. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NIN YENİ PARAMETRELERİ</i>	<i>40</i>
3. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA YUMUŞAK GÜÇ VE ARAÇLARI.....	44
<i>3.1. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA YUMUŞAK GÜÇ POTANSİYELİ.....</i>	<i>44</i>
<i>3.2. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA YUMUŞAK GÜÇ ARAÇLARI</i>	<i>46</i>
<i>3.2.1. Devlet Kurumları ve Özerk Kuruluşlar.....</i>	<i>48</i>

3.2.1.1. Dışişleri Bakanlığı.....	48
3.2.1.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	49
3.2.1.3. Yunus Emre Enstitüleri (YEE).....	51
3.2.1.4. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB).....	52
3.2.1.5. Türk Hava Yolları (THY).....	53
3.2.1.6. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT).....	54
3.2.1.7. .Diyanet İşleri Başkanlığı	55
3.2.2. Hükümet Dışı Aktörler.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİNDE YUMUŞAK GÜÇ

FAKTÖRLERİNİN ANALİZİ

1. YUGOSLAVYA ÖNCESİNDE MAKEDONYA TARİHİ	59
2. YUGOSLAVYA’NIN DAĞILMASI VE MAKEDONYA’NIN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI	60
2.1. İSİM SORUNU.....	62
2.2. 2001 MAKEDONYA KRİZİ VE OHRİD ANLAŞMASI	65
3. TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ	67
3.1. TARİHİ VE SİYASİ İLİŞKİLER.....	68
3.2. SOSYO-KÜLTÜREL İLİŞKİLER	70
3.3. EKONOMİK İLİŞKİLER	73
4. TÜRKİYE’NİN MAKEDONYA’YA YÖNELİK YUMUŞAK GÜÇ ARAÇLARI VE FAALİYETLERİ	78

<i>4.1. TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON BAŞKANLIĞI'NIN MAKEDONYA'DAKİ FAALİYETLERİ</i>	79
<i>4.2. YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ'NÜN MAKEDONYA'DAKİ FAALİYETLERİ</i>	82
<i>4.3. TÜRKİYE RADYO ve TELEVİZYON KURUMU ÜSKÜP TEMSİLCİLİĞİ VE ANADOLU AJANSI (AA)</i>	84
<i>4.4. TÜRKİYE MAKEDONYA İLİŞKİLERİNDE YURT DIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI'NIN ETKİSİ</i>	86
5. HÜKÜMET DIŞI AKTÖRLERİN MAKEDONYA'DAKİ FAALİYETLERİ	88
6. TÜRKİYE MAKEDONYA İLİŞKİLERİNDE YUMUŞAK GÜÇ FAALİYETLERİNİN ETKİSİ	89
SONUÇ	92
KAYNAKÇA	95

TABLULAR LİSTESİ

Tablo.1: Dünya Tarihinde Büyük Güçler ve Sert ve Yumuşak Güç Unsuru Olarak Kullanılan Kaynaklar.....	14
Tablo.2: Realizm, Liberalizm ve Konstrüktivizm Teorilerinin Karşılaştırmalı Temel Varsayımlar.....	27
Tablo.3: Ülkelerin Yumuşak Güç Kullanım Sıralaması.....	47
Tablo.4: Türkiye'nin 2002-2016 Dönemde Resmi Kalkınma Yardımları (Milyon Dolar).....	50
Tablo.5: Türkiye ve Makedonya Arasında Ekonomik Alanda İmzalanan Anlaşma ve Protokoller.....	74
Tablo.6: Yıllara göre Türkiye-Makedonya Dış Ticaret Değerleri (Milyon Dolar).....	76

KISALTMALAR

AA	Anadolu Ajansı
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AI	Uluslararası Af Örgütü
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
CSIS	Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi
Çev.	Çeviren
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DPA	Arnavut Demokrat Partisi
Edt.	Editör
FYROM	Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti
Ibid.	Aynı yer
IFRC	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
IPA	Avrupa Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
İHH	İnsanı Yardım Vakfı
İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü

NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
No.	Numara
Op. cit.	Yukarıda değinilen çalışma
s.	Sayfa
SEACEX	Yurt Dışı Kültürel Faaliyetler Derneği
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SDSM	Sosyalist Demokrat Birliği Partisi
Ss.	Sayfadan Sayfaya
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
THY	Türk Hava Yolları
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TRT	Türk Radyo ve Televizyon Kurumu
UÇK	Kosova Kurtuluş Ordusu
UNPROFOR	Birleşmiş Milletler Koruma Gücü
UNPREDER	Birleşmiş Milletler Önleyici Konuşlandırma Gücü
VMRO-DPMNE	Makedon Milli Birliği Demokrat Partisi
YEE	Yunus Emre Enstitüsü
YTB	Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı
Yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Devletlerin politik amaçlarına ulaşmak için araç olarak kullandıkları güç olgusu tarih boyunca diğer alanlarda olduğu gibi uluslararası ilişkilerde de önemli bir yere sahip olmuş ve uluslararası politikanın temellerini oluşturmuştur. Günümüzde küreselleşmenin hızlı bir şekilde gelişmesi ve uluslararası sistemde yaşanan değişimler sonucunda uluslararası alanda da güç algı olarak ve kullanım açısından değişime uğramıştır. Uluslararası politikada önceki dönemlerde uluslararası aktörler tarafından sert güç olarak ifade edilen askeri ve ekonomik yaptırımlar çerçevesinde politikalar izlenirken, günümüzde yumuşak gücün öneminin arttığı ve bu yönde çeşitli politikalar izlenmeye başlandığı görülmektedir.

Yumuşak güç kavramı olarak ilk defa 1990'lı yıllarda Amerikalı siyaset bilimci ve uluslararası güvenlik uzmanı Prof. Joseph Nye'in "Bound to Lead: The Changing of American Power" adlı çalışmasında kullanılmasıyla uluslararası ilişkilerde önem kazanmıştır. Başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Almanya, Fransa, İngiltere, Rusya Federasyonu olmak üzere diğer ülkelerin dış politikalarında da önemli bir yer almıştır. Uluslararası sistemde yaşanan gelişmelere paralel olarak Türkiye'nin de özellikle 2000'li yıllarla birlikte yakaladığı siyasi ve ekonomik istikrarın etkisiyle yumuşak güç politikasına önem verdiği ve aktif bir şekilde yumuşak güç kapsamında çeşitli politikalar izlemeye başladığı görülmektedir.

Yugoslavya'nın dağılması ve 1991 yılında Makedonya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Türkiye-Makedonya ilişkilerinin hızlı bir şekilde gelişmeye başladığı gözlenmektedir. Türkiye- Makedonya ilişkilerini belirleyen temel dinamikler; ortak tarih, sosyo-kültürel değerler, ekonomik çıkar ve güvenlik sorunlarıdır. Türkiye'nin Makedonya'yı anayasal ismi ve ulusal kimliğiyle tanıyan ve aynı zamanda Üsküp'te büyükelçilik açan ilk ülke olması iki ülke arasındaki ilişkiler açısından olumlu bir etki yaratmıştır. Türkiye, Makedonya'da farklı etnik ve dini grupların bir arada yaşamalarını Balkanlar'da istikrar ve kalıcı barışın sağlanması açısından önemli görmektedir. Günümüzde iki ülke siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel birçok alanda ortak politikalar geliştirmeye ve ilişkilerini derinleştirmeye devam etmektedir.

Türk dış politikası (TDP) Soğuk Savaş Sonrası Dönemde önemli değişimler yaşamıştır. Bu yeni dönemle birlikte Türkiye hem yumuşak güç potansiyeline sahip bir ülke olması hem de uluslararası sistemde yumuşak güç çerçevesinde sürdürülen politikalarda büyük oranda başarıya ulaşıldığının gözlenmesi nedeniyle yumuşak güç politikasını daha etkili kullanmaya yöneltmiştir. Balkanlarla Türkiye'nin tarihsel, kültürel, dinsel birçok bağının olması nedeniyle bu bölge Türkiye'nin yumuşak güç politikalarının yönlendirildiği en önemli bölge niteliğinde olmuştur, Makedonya'nın tarihsel geçmişine baktığımızda da Yugoslavya dönemi öncesinde Osmanlı'nın bu bölgede egemen olması Türkiye-Makedonya ilişkilerine de bir temel oluşturmaktadır.

Türkiye'nin yumuşak güç politikası çerçevesinde Makedonya ile ilişkilerinin değerlendirileceği bu çalışmanın birinci bölümünde uluslararası ilişkilerin temelini oluşturan güç, kavramsal ve kuramsal çerçevede incelenecek olup, gücün değişen doğası ve gücün çeşitleri hakkında kısa bilgi verilecektir. Daha sonra yumuşak gücün tanımı yapılarak, yumuşak gücün unsurları, kullanmış olduğu araçlar ve dış politikada yumuşak gücün yeri ve kullanım biçimleri ele alınacaktır. Çalışmanın kuramsal çerçevesinin ortaya konulmasında ise konstrüktivist yaklaşımdan destek alınacak ve konstrüktivizmin temel parametreleri bağlamında yumuşak güç olgusu analiz edilecektir. Konstrüktivizmin yumuşak gücün analizi bağlamında seçilmesinin nedeni, güce ilişkin görüşlerinin yumuşak güç olgusuna yakın olması ve yumuşak güç parametrelerinin kullanımına temel oluşturmasından kaynaklanmaktadır.

Konstrüktivizm teorisinin güç algılaması, bir devletin çıkar ve yeni kazanımlar elde etmesi için kimlik, kültür gibi kavramlar çerçevesinde hareket etmesini içermektedir. Bir devletin başka bir ülkede yumuşak güç kullanımını kolaylaştıran başlıca unsurlar niteliğindeki tarihi-kültürel bağlar, o bölgede kendi etnik kimliğinden olan insanların varlığı konstrüktivizm teorisinin varsayımları ile belli bir sistematiğe oturmaktadır. Bu da Türkiye-Makedonya ilişkilerinde yumuşak güç parametrelerinin yeterli ölçüde oluşturulup oluşturulmadığı ve bunun Türkiye ve Makedonya'ya kazanımlarının ne olduğunu değerlendirmede teorik bir çerçeve oluşturmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye ve Makedonya arasındaki ilişkiler dikkate alınarak, yumuşak gücün TDP'de ki yerine ve nasıl kullanıldığına ilişkin tespitlerde bulunmak amaçlanmaktadır. Bu bölümde öncelikle TDP'nin temel parametreleri,

TDP’de ki dönüşüm ve kimlik dikkate alınarak analiz edilecek ve 2000’li yıllarla birlikte dış politikada etkili olan yeni parametreler ortaya konulacaktır. Daha sonra Türkiye’nin dış politikasında yumuşak gücün kurumsal araçlarını oluşturan özellikle devlet kurum ve kuruluşları niteliğindeki Dışişleri Bakanlığı, Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Türk Hava Yolları (THY), Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT), Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

Son olarak ise çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye-Makedonya ilişkileri yumuşak güç faktörleri kapsamında analiz edilecektir. İlk olarak iki ülke arasındaki siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkiler incelenerek Türkiye’nin Makedonya’yla ilişkilerinde yumuşak güç çerçevesinde kullanmış olduğu araçlar ve Makedonya’da yapmış olduğu faaliyetler değerlendirilecektir. Tüm bu çerçevede Türkiye’nin Makedonya’da yumuşak güç politikasını başarılı bir şekilde kullanıp kullanmadığı ve bu politikanın iki ülke arasındaki ilişkilere etkisi analiz edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: GÜÇ VE KONSTRÜKTİVİZM ÇERÇEVESİNDE YUMUŞAK GÜÇ

Uluslararası ilişkiler alanının teorik temelini oluşturan güç kavramı geçmişten günümüze kadar tartışmaların odak noktası olmuştur. Joseph S. Nye'nin "*Güç hava gibidir, herkes ona bağlıdır, onunla ilgili konuşur fakat çok azı anlar*" sözü de bunu ortaya koymaktadır. Güç kavramının tanımı, uluslararası sistemin şartlarına bağlı olarak değişiklik göstermekle birlikte genel itibarıyla bir devletin başka bir devlet üzerindeki etkisini ifade etmektedir. Devletler nüfuzunu artırmak, bir galibiyet kazanmak, güvenliğini sağlamak gibi amaçlarla güç kullanabilmektedirler. Devletlerin sahip olduğu güç, gücün unsurlarını oluşturan coğrafya, nüfus, ekonomik-askeri kapasite, diplomasinin- hükümetin niteliği gibi etkenlere göre belirlenirken, kullandığı gücün türü ise politikanın uygulandığı bölgeye ve sistemin getirdiklerine bağlı olarak şekillenmektedir.

Küreselleşen yeni dünya düzeninde güç, askeri ve doğal kaynaklar gibi geçmişten beri etkili olan öğelerden ziyade daha çok bilgi, fikir ve inanç gibi etkenler çerçevesinde ön plana çıkmaktadır. Bu da devletlerin güç ve konumlarını yükseltmek için yumuşak güç enstrümanlarına başvurmasına sebebiyet vermektedir. Bu enstrümanlar da devletlerin politika alanlarına göre belirlenmektedir.

Yumuşak güç, devletlerin gerek medya, gerek spor, yemek, eğitim programları gibi etkenler üzerinden kimlik, kültür, tarih gibi araçları kullanarak uyguladığı bir dış politika aracıdır. Bu çalışmada ele alınan Türkiye-Makedonya ilişkileri de yumuşak güç çerçevesinde ele alınacaktır. Yumuşak güç bu bağlamda konstrüktivizm teorisi perspektifi ile temellendirilecektir.

Yumuşak güç kapsamında ortak tarih ve kültür gibi unsurlar kullanılarak politika üretilmektedir. Konstrüktivist yaklaşım da dış politika oluşum sürecini kimlik ve kültür gibi kavramlar üzerinden açıklamaktadır. Bu ortak noktalar bağlamında çalışma da yumuşak güç politikasının konstrüktivizm çerçevesinde analiz edilmesi hedeflenmektedir. Dolayısıyla Türkiye- Makedonya ilişkilerinde yumuşak güç faktörlerinin analizi bu teroik zemin üzerinde değerlendirilecektir. Ayrıca Türkiye'nin yumuşak güç politikası uygulaması sonucunda Balkanlarda daha görünür hale geleceği

savunulan bu çalışmada bu savunuyu daha iyi ortaya koymak için öncelikle güç kavramı ve gücün türleri olan sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç anlatılacaktır. Teorik çerçevede ise konstrüktivizm teorisinin varsayımları, kimlik-kültür ile bağı ortaya konularak yumuşak güç ile ilişkisi değerlendirilecektir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GÜÇ ve GÜCÜN ÇEŞİTLERİ

Uluslararası politika analizlerinde ve uluslararası ilişkiler teorilerinde sıkça başvurulan en temel açıklayıcı kavram güçtür. Geniş bir yelpazeye sahip olan güç kavramı farklı şekillerde, farklı amaçlarla kullanılabilir. Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan değişimlerle birlikte uluslararası sistemde gücün kullanımında değişiklik göstererek, yumuşak güç doğrultusunda bir ivme kazanmıştır. Bu çerçevede öncelikle güç kavramına değinilerek, daha sonra gücün çeşitleri anlatılacaktır

1.1.GÜÇ KAVRAMI

Güç kavramı, Nikolo Machiavelli ve David Hume'dan E.H.Carr ve Hans Morgenthau'ya kadar dayanan ve süreç içerisinde sürekli değişime uğrayan bir kavramdır.¹ Güç kavramı, uluslararası ilişkiler disiplininin temelini oluşturmuş ve sürekli tartışılmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde özellikle realistler tarafından devletlerin çıkar ilişkisinde merkezi bir kavram haline gelmiştir.² Morgenthau uluslararası politikayı bir güç mücadelesi olarak görmüş ve güç kavramını bir amacı gerçekleştirmek konusunda bir araç olarak tanımlamıştır. Gücü, uluslararası aktörlerin varlığının devam ettirilmesi ve güvenliğinin sağlanması konusunda bir araç olarak tanımlayan Kenneth Waltz, bir devletin asıl amacının güçten ziyade güvenlik olduğunu, bu nedenle de devletin daha güvenli olması için gücün bir araç olduğunu savunmuştur.³

Güç, bir ülkenin kendi amaçlarını ve çıkarlarını başka bir ülkeye kabul ettirme yeteneği ve sahip olduğu iktisadi ve manevi kapasite olarak tanımlanmaktadır. Amerikalı siyasetçi ve bilim adamı Robert Dahl "The Concept of Power" adlı

¹ Baldwin, A.D, "Power Analysis and World Politics: New Trends versus Old Tendencies", *World Politics*, Vol. 31, No. 2 1979

² Bülent Uğrasız, "Uluslararası İlişkiler İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt.5, Sayı.2, 2003, s.143

³ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 8.baskı, Bursa: MKM Yayıncılık, 2013 s.143

çalışmasında gücü, bir devletin başka bir devlete normal şartlarda yapamayacağı bir şeyi yaptırmak veya yapabileceği bir şeyi yaptırmamak şeklinde betimlemiştir.⁴ Steven Lukes ise, iki taraf arasındaki ilişkilerin güç merkezli meydana geleceğini ve gücün nasıl anlaşılacağı üzerinde durmuştur. Steven Lukes gücün, bir devletin diğer bir devletin davranışlarını ikna yöntemine gerek duymadan kendi çıkar ve amaçlarına aykırı olmayacak şekilde değiştirebilmesi olduğunu vurgulamaktadır.⁵

Güç kavramı konusunda belirtilmesi gereken başka bir husus gücün yansıması ile ilgilidir. Devlet, istediklerini elde ettiği sürece güçlü olarak adlandırılmaktadır. Yani bir devlet, başka bir devlete karşı askeri veya ekonomik kaynaklarını kullanıp, istediği hedeflere ulaşabiliyorsa güçlüdür. Ancak sadece askeri ve ekonomik yöntemlerin kullanılması, devleti güçlü kılan tek yol değildir. Kısaca söylemek gerekirse devleti güçlü kılan, hangi yöntemleri kullandığı değil, belirlemiş olduğu hedeflere ulaşma yeteneğidir.⁶

Uluslararası ilişkilerde güç kavramı çok önemli bir yere sahip olmasına rağmen yapılan çeşitli çalışmalarda kavram hakkında net bir tanım yapılamamıştır. Güç kavramını betimlerken karşımıza iki temel zorluk çıkmaktadır. İlk olarak güç kavramının tanımı yapılırken geniş bir çerçevede tanımlanması birçok unsurun ele alınmasına neden olmaktadır. İkinci olarak ise süreç içerisinde güç kavramının değişime uğramasıyla onu tasvir eden öğelerin farklılaşmasıdır.⁷

Güç kavramı, gücün kapasitesini, nitelik ve nicelik gibi faktörlerini de kapsamakta ve tam anlamıyla tanımlanmaktadır.⁸ Tarihsel olarak baktığımızda güç genel olarak, devletin sahip olduğu coğrafya, nüfus büyüklüğü, ekonomik güç, doğal kaynaklar ve toplumun istikrarı gibi unsurlar dikkate alınarak ölçülmeye çalışılmıştır. Uluslararası ilişkilerde gücü en çok kullanan Morgenthau, bir devleti başka devletlere karşı daha güçlü yapan unsurlardan birinin ulusal güç olduğunu dile getirirken ulusal

⁴ Dahl, Robert A., *The Concept of Power*, Behavioral Science, 1957, s.203

⁵ Steven lukes , “Power and Battle for Hearts and Minds”, *Millennium Journal of International Studies*, Vol.33, No, 3, 2005, s.477

⁶ Baratz Morton S, “Two Faces of Power”, *The American Political Science Review*, Vol.56, No.4, s.947

⁷ Haluk Özdemir, “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt.63, Sayı.3, 2013, s.117

⁸ K.J.Holtsi, “The Concept of Power in Study of Internatioanl Relations”, *Background*, Vol.7, No.4 1964, s.182

gücü nicel ve nitel olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Coğrafya, doğal kaynaklar, ekonomik kapasite, askeri kapasite ve nüfus nicel unsurları oluştururken, ulusal karakter, ulusal moral, diplomasinin ve hükümetin niteliği ise gücün niteliksel unsurlarını oluşturmaktadır.⁹ Bu unsurların hepsi bütün olarak gücü oluşturmaktadır.

Coğrafya, nüfus, ekonomik ve askeri kapasite, doğal kaynaklar gibi nicel unsurlar devletlerin güç potansiyelini ortaya koymada önemli etkiye sahiptir. Coğrafya ve doğal kaynaklar gibi devletin kaderi niteliğinde olan unsurlar hem ekonomik hem de askeri unsurun şekillenmesinde de etkili olmaktadır. Ulusal karakter, ulusal moral, diplomasinin ve hükümetin niteliği olarak ayrılan nitel unsurlar ise devletin istikrarlı bir politika sergilemesinde etkilidirler. İstikrarlı bir dış politikaya sahip devlet de hem iç hem de dış kamuoyunda nüfuzunu artırmaktadır. Bu da hem ekonomisinin artmasına hem de devletlerarası işbirliğinin sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Bu unsurların tümü devletlerin gücünü belirleme de birbirine bağlıdır. Bu nedenle güç kavramını tanımlarken gücü oluşturan bu unsurlar da göz önünde bulundurulmakta ve devletin sahip olduğu güce etki eden kaynaklar ortaya konmaktadır.

Bir devletin sahip olduğu güç, değişik unsurlara bağlı olarak şekillenmektedir. Devletin bu gücünü dış politikada nasıl uygulayacağı ise, hem uluslararası politikanın hem de politika uygulanacak olan bölgenin gerçekliklerine bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda gücün çeşitleri belirtilerek, sırasıyla devletlerin geçmiş dönemlerde en çok başvurduğu bugünde zaman zaman başvurulan yöntem olan sert güç, küreselleşmenin artmasıyla devletlerin birbirine olan bağlılığının artması, teknolojinin gelişimiyle her yerde etkin olma imkânının artması gibi nedenlerle ortaya çıkan ve devletlerin dış politika davranışlarını belirlemede kimlik, kültür gibi unsurları kullanarak, zorlama araçlara başvurmadan gerçekleştirilen yumuşak güç ele alınacaktır. Yumuşak güç konusunda, bu çalışmanın temelini de oluşturması itibariyle daha geniş bir değerlendirme yapılacak olup, çağımızın son dönemlerinde konuşulmaya başlamış olan sert güç ile yumuşak gücün bir arada değerlendirilmesini kapsayan akıllı güç kısaca ortaya konacaktır. Uluslararası sistemin stabil bir yapıda olmaması nedeniyle devletlerin güç kullanım şekilleri şartlara bağlı olarak değişmektedir.

⁹ Bkz. Hans J. Morgenthau, *Uluslararası Politika*, (çev. Baskın Oran, Ünsal Oksay) Cilt.1, 4.baskı, Ankara: Sevinç Matbası, 1970

1.2. GÜCÜN ÇEŞİTLERİ

Uluslararası ilişkiler disiplininin temel kavramlarından biri olan güç, bazen devletlerarası ilişkilere göre bazen de küreselleşmenin getirdiği şartlara göre değişkenlik göstermektedir. Uluslararası İlişkilerde güç kullanım açısından; sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç şeklindedir.

Dünya tarihine baktığımızda Soğuk Savaş döneminin sonuna kadar sert güç ve uygulamaları etkin güç olmuştur. Bu dönemden sonra ise küreselleşmenin hız kazanması ile birlikte devletlerin birbirine olan bağımlılığı daha da artmıştır. Bu bağımlılık da devletlerin birbirine karşı sert güç kullanımında daha çekimser kalmalarına neden olmuştur. Sert güç kullanımındaki bu tutum devletleri dış politikada başka bir güç türü olarak karşımıza çıkan yumuşak güce yönlendirmiştir. Devletlerin yumuşak güce yönelmesi sert gücün tamamen ortadan kalktığını göstermemekle birlikte daha az tercih edilmesinde etkili olmaktadır.

Devletlerin zor kullanmadan, birbirlerini ikna ederek istediklerini yaptırabilmelerini belirten yumuşak güç, gücün sadece fiziki güç uygulama, baskı ve yaptırım gibi unsurlarla ifade edilemeyeceğini başka şekillerde de güç kullanımının olabileceğini ortaya koymuştur.

1.2.1. Sert Güç (Hard Power)

Sert güç, bir devletin kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda askeri güç, tehdit, zorlama, caydırma gibi yöntemleri kullanarak diğer devletlerin davranışlarını etkileme potansiyelidir. Sert gücün en önemli karakteristiği karşı tarafın rızası olmadan bir şey yaptırmak veya bir şey yaptırmamak şeklinde açıklanabilir.¹⁰

Sert güç uluslararası ilişkilerde realist düşüncenin görüşlerini yansıtmaktadır. Realizm, uluslararası alanın anarşik olduğunu ve bu yüzden de her devletin kendi gücünü maksimize ederek güvenliğini koruması gerektiğini savunmaktadır. Realizme göre, temel aktör olan devletler kendi çıkarlarını korumak için askeri güçlerini artırmaktadır. Bu yaklaşım da sert güç kullanmanın meşruiyetini sağlamaktadır. Güç

¹⁰ Mehmet Çamır, *Yumuşak Güç Kavramı ve Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, 2009, s.24

kavramını kötü, kirli, şiddete, ölüme neden olan bakış açısıyla tanımlamaları nedeniyle yumuşak gücün bir güç türü olarak ele alınmasını kabul etmemektedirler.¹¹

Askeri güç ve ekonomik güç “tehdit” ve “ödül” şeklinde olup sert gücün kilit unsurlarıdır. Askeri güç, tehdit eden devletin ne kadar güç uygulayabileceğine bağlıdır. Örneğin; A devletinin gücü, başka bir B devletine karşı yaptığı tehdidin, B devletinin üzerinde ne kadar etkili olduğu ile ilişkili olarak belirlenmektedir. Yani burada A devletinin sadece blöf yapması söz konusu değildir. Askeri kapasite, özellikle realizm teorisinde en önemli unsur olarak değerlendirilmektedir. Realistlere göre bir devletin gücü ve güvenliği askeri kapasitesine bağlıdır. Askeri güce erişme, modern savaş silahlarına ve güçlü bir orduya sahip olmayı gerektirmektedir. Nükleer silahlara sahip olan devletler diğer devletlerden daha avantajlı hale gelmektedir. Bu bağlamda devletler güçlü olabilmek için askeri güçlerini artırmaya çalışmaktadırlar. Askeri kapasitenin bir devlet için ne kadar önemli olduğu da Amerika Birleşik Devletleri (ABD) örneği üzerinden gösterilebilir. Günümüzde ABD, askeri alanda en çok harcama yapan ve en büyük askeri kapasiteye sahip olan ülke konumundadır. Bu potansiyele sahip olması ABD’yi daha güçlü yapmaktadır.¹²

Sert gücün diğer bir ayağı olan ekonomik kaynaklar ise yaptırımlar ve ödül olmak üzere iki farklı şekilde uygulanabilmektedir. A devleti ekonomik üstünlüğünü B devletine ambargo uygulayarak, normal şartlar altında yapmak istemediği bir şeyi yaptırmak için kullanılabilir. Burada B devletinin başka bir seçeneği yoktur. Bu, ekonomik kaynakların yaptırım şeklinde kullanılmasını ifade etmektedir. Ekonomik kaynakların ödül olarak kullanılması ise, B devletinin belirli bir ödül karşılığında istekli olması halini ifade etmektedir.¹³

Ekonomik kaynaklar tek başına da etkili bir unsur olması açısından önemlidir. Bugün küreselleşmenin sonucu olarak, teknolojinin de hızlı gelişimiyle ekonomik kaynaklar, son derecede önem kazanmış ve teknoloji ile bağlantılı bir unsur haline

¹¹ Sahar Keykavosiiranagh, *Yumuşak Güç Enstrumanı Olarak Kültürel Hegemonya*, (Yüksek Lisan Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimler ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2015, s.34

¹² Paul R. Viotti, Mark V. Kamppi, *International Relations World Politics*, (çev. Ayşe Özbay Erozan), 5.baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2014, ss.209-10

¹³ Mateo Palaver, *Power and Its Form: Hard, Soft and Smart*, (Yüksek Lisans Tezi), London: The London School of Economic and Political Science, 2011, ss.81-82

gelmiştir. Ekonomik kaynaklar aynı zamanda askeri açıdan da önem arz etmektedir. Günümüzde ekonomik kaynaklara sahip olmayan bir devlet askeri ve teknolojik alanlardaki gelişmeleri takip edememekte dolayısıyla zayıf bir devlet olarak görülmektedir.¹⁴

Bir devletin ekonomik gücü, ekonomisinin büyüklüğü, teknolojik kapasitesi, sahip olduğu finans gücü ve para biriminin diğer devletler tarafından kabul edilebilirliği gibi unsurlardan oluşmaktadır. Ekonomik ve teknolojik bakımdan güçlü olan bir devletin askeri açıdan da güçlü olması beklenmektedir. Ekonomik gücünü kaybetmeye başlayan devletler, belirli bir süreden sonra askeri güç üstünlüğünü de kaybetmektedir. Örneğin; Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'nin (SSCB), yüksek askeri güce sahip olmasına rağmen, ekonomik alanda düşüşe geçmesi dağılmasına sebep olmuş ve uluslararası arenada etkisini azaltmıştır.¹⁵

Bu tezin konusu olan Türkiye-Makedonya ilişkileri yumuşak güç çerçevesinde ele alınmıştır. Türkiye günümüzde güçlü bir askeri yapıya sahip olmasına rağmen Balkanlar da sert gücü doğrudan kullanmamaktadır. Bunun nedenlerden ilki Türkiye'nin NATO'ya (North Atlantic Treaty Organization: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) üye olan bir devlet olması itibariyle bölgede bağımsız bir şekilde hareket etmesinin zor olmasıdır. İkincisi Türkiye'nin, AB'ye aday ülke statüsünde olması ve AB'nin Balkanlardaki varlığıdır. Ayrıca Türkiye Balkan ülkelerinin NATO ve AB üyeliğini desteklemektedir. Bu da bunula çelişen bir politika uygulamamasına neden olmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin Balkanlarda sert güç unsurlarına yönelmesi tarihi bağları olan Osmanlı'nın önceden bu topraklarda hüküm sürmesi buradaki halkı Türkiye bu topraklara sahip olmak mı istiyor sorusuna yönlendirebilecek veya böyle bir algının oluşması için bir takım güçler devreye girebilecektir. Bu nedenle Türkiye, yumuşak güç kullanarak halkın böyle bir tedirginliğe bürünmesine yol açacak faktörleri ortadan kaldırmakta ve Makedonya'da var olan ortak bağları kullanarak bir görünürlik elde etmeye çalışmaktadır. Bu nedenlerle çalışmada, sert gücün yerine devletlerarası ilişkilerde daha çok diplomasinin, kültürün, kimliğin etkili olduğunu ortaya koyan yumuşak güç ele alınmaktadır.

¹⁴ AYTEKİN YILMAZ, *Küresel Dünyada Uluslararası İlişkiler: Teori-Temel Kavramlar-Yeni Gelişmeler*, 5.baskı, Ankara: Kadim Yayınları, 2012, s.246

¹⁵ Ibid., s.247

1.2.2.Yumuşak Güç (Soft Power)

Uluslararası ilişkilerde yumuşak güç kavramı ilk defa olarak 1990'lı yıllarda Harvard Üniversitesi Profesörlerinden Amerikalı siyaset bilimi ve uluslararası güvenlik uzmanı Prof. Joseph Nye tarafından "Bound to Lead: The Changing Nature of American Power (Liderliğe Zorunluluk: Amerikan Gücünün Değişen Doğası)" adlı çalışmasında kullanılmıştır.¹⁶ Daha sonra Nye, 2004 yılında yayınlamış olduğu "Soft Power: The Means to Success in World Politics (Yumuşak Güç: Dünya Politikasında Başarının Yolu)" adlı çalışmasında daha kapsamlı bir şekilde yumuşak güç kavramı üzerinde durmuştur.

Joseph Nye, "gücün ikinci yüzü" olarak adlandırdığı yumuşak gücü, askeri ve ekonomik kaynakları kullanmadan başkalarının davranışlarını etkileme kapasitesi olarak tanımlamıştır.¹⁷ Yani devlet kendi öz değerlerini (tarih, kültür, kimlik, fikirler) kullanarak kendi çıkar ve amaçları doğrultusunda başka bir devletin davranışlarını etkileyebiliyorsa yumuşak gücü belli bir ölçüde kullanmaya başlamış demektir. Yumuşak gücün kullanılmaya başlanması da devletin diğer devlet de kabul görmesini kolaylaştırmakta ve bununla birlikte sert güçte olduğu gibi devlete ekonomik açıdan yüksek mali yük getirmemektedir.¹⁸

Devletler uluslararası politikada gündem belirlemek istiyorsa yumuşak gücün önemli faktörlerinden pozitif imajı kullanmalıdır. Bir devletin dünya politikasındaki pozitif imajı daha çok kültür ve fikirler çerçevesinde oluşmaktadır ve Nye bu pozitif imajı bir devletin diğer devletler üzerindeki etkisi olarak tanımlamaktadır. Buradaki kilit nokta ise istenilen sonucun tehdit ve zorlama gibi unsurların kullanılmadan diğer devletlerin rızası çerçevesinde elde edilmesidir. Devlet pozitif imajı sayesinde sadece diğer devletlerin beğenisini kazanmakla kalmayacak ve bunların uluslararası platformlarda izleyecekleri politikalar için bir ilham kaynağı olacaktır. Bu bağlamda uluslararası politikalarda gündem belirlemek ve etkili olmak isteyen bir devlet, sadece

¹⁶ Bkz. Joseph Nye, *Bound to Lead: The Changing of American Power*, New York, Basic Books, 1990

¹⁷ Necati Anaz, *ABD Örneğinde Yumuşak Güç Kavramı ve Dış Politika*, Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Rapor, Nisan, 2013, s.8

¹⁸ Joseph Nye, *Soft Power, The Means to Success in World Politics*, 2004, s.5

askeri tehdit (sopa) ve ekonomik yaptırımlar (havuç) yoluyla yapmak zorunda kalmayacaktır.¹⁹

Yumuşak güç kavramı üzerinde çalışma yapan bir diğer isim olan Alexander L.Vuving ise, *How Soft Power Works* (Yumuşak Güç Nasıl Çalışır) adlı makalesinde “başkalarına istediğimiz yönde istemelerini veya kabul etmelerini sağlama” şeklinde yumuşak gücü açıklamaktadır. Nye gibi Vuving de devletlerin pozitif imajının yumuşak güç kullanımında ki öneminin altını çizmektedir.²⁰ Vuving “güzellik” (beauty), “görmek” (brilliance) ve “sevecenlik” (benignity) olmak üzere üç kriter üzerinde yumuşak gücü açıklamaktadır. Güzellik devletlerin sahip olduğu ve paylaştığı değerler, fikirler ve vizyonlar ile ilişkili iken görkem, devletin performansı ile ilgilidir. Zengin ekonomisi, köklü tarihi, kültürü olan bir devlet model konumuna getirilmektedir. Başarılı ve görkemli olan bir devlet diğer devletlerde hayranlık uyandırmakta ve böylece yumuşak güç kullanımı kolaylaşmaktadır. Son olarak sevecenlik kriteri ise devletin diğer devletlerle olan ilişkilerinde ki işbirliği üzerinde durmaktadır. Devletlerin olumlu tutumlara sahip olması, diğer devletlerin sorunlarına çözüm üretmesi, onları koruması, değerlerine saygı göstermesi, yardım sever ve cömert olması diğer devletler de minnettarlık duygusuna ve saygı duyulmasına neden olmaktadır.²¹

Yumuşak güç hakkında çalışma yapan ve bir teoriye dönüştürmeye çalışan başka bir isim ise Guen Lee, yumuşak güç uygulamasını 5 kategoriye ayırmıştır. Bunlar;

1. Bir devletin dış güvenliğini sağlamak için barış ortamının sağlanması ve pozitif imaj yaratılmasıdır.
2. Bir devletin dış ve güvenlik politikaları için diğer devletlerin desteğini sağlanmasıdır.
3. Diğer devletlerin düşüncelerinin ve tercihlerinin manipüle edilmesidir.
4. Bir toplumun ya da toplumun birliğinin korunmasıdır.
5. Bir liderin onay derecelerini veya hükümetin yerel desteğini artırmaktır.

Lee, bu beş kategoride de görüldüğü üzere yumuşak güç unsurların da askeri veya ekonomik unsurları ön plana çıkarmamaktadır. Aksine kültür, gelenek, eğitim, düşünce, devletin imajı, ulusal ve küresel sembol gibi yumuşak güç unsurlarına vurgu

¹⁹ Ibid.

²⁰ Alexander L.Vuving, *How Soft Power Works*, <http://apcss.org/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%202009.pdf> (25.01.2017)

²¹ Op. cit. s.8

yapmaktadır.²² Ancak Lee'nin ekonomik unsurları ele almamasına karşın Nye ekonominin de yumuşak güçte etkili olduğunu savunmaktadır.

Nye'a göre, güçlü bir ekonomi, devletlerin sadece yaptırımlar uygulamak için kullandığı bir kaynak olmayıp aynı zamanda yumuşak gücün artırılmasında da kullanılan bir kaynaktır. Ekonomik anlamda güçlü olan bir devlet diğer devletlerde bir pozitif imaj oluşturmaktadır. Örneğin; güçlü bir ekonomiye sahip olan Avrupa Birliği (AB), Balkanlarda Instrument for Pre-accession Assistance (IPA) programı ile ekonomik yardımlar yapmaktadır. Bu yardımlar AB'nin bu ülkelerde pozitif bir imaja sahip olmasına ve bir garantör olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bazen sert güç unsurları, yumuşak gücü etkileyebilmektedir. Ekonomik ve askeri anlamda düşüş yaşayan bir devlet sadece kullandığı sert gücünü değil, aynı zamanda devletin uluslararası gündemi belirleme becerisini ve pozitif imajını kaybetmesine de yol açmaktadır. Ancak sert güç yumuşak güce bağlı değildir.²³

Sert gücü oluşturan askeri güç, barışı sağlamak konusunda kullanıldığında devletin pozitif imajını ve dolayısıyla yumuşak gücünü etkilemektedir. Türkiye Balkanlarda askeri gücünü barışı desteklemek amacıyla NATO, Birleşmiş Milletler (BM) ve AB kapsamında kullanmıştır. Makedonya'da 2001 yılında yaşanan kriz sonucunda NATO Arnavut silahlı gurupları silahsızlandırmak amacıyla 1 ayla sınırlı olmak üzere "Essenital Harvest" (Zorunlu Hasılat) harekâtı düzenlemiştir. Bu harekât içerisinde Türkiye de yer almıştır.²⁴ Bunun ardından BM'nin kararıyla Makedonya'daki uluslararası gözlemcilere destek sağlamak amacıyla NATO yeni bir güç oluşturmuş ve 27 Eylül 2001 "Amer Fox" (Kurnaz Tilki) harekâtı başlamıştır. Türkiye bu harekâta bir Mekanize Piyade ve 4 karargâh personeliyle destek vermiştir. 6 Eylül 2002- 31 Mart 2003 NATO kapsamında düzenlenen "Allied Harmony" (Müttefik Uyumu) harekâtına ise Türkiye karargâh personeliyle katkı sağlamıştır. NATO kapsamında düzenlenen bu harekât 31 Mart 2003 tarihinde AB'ye devredilmiştir. AB tarafından Aralık 2003 tarihine kadar Concordia adı altında düzenlenen bu harekâta, Türkiye aynı şekilde

²² Guen Lee, "A Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy", *Korean Journal of Defense Analysis*, Vol.21, No.2, 2009, s.4

²³ Nye, Op. cit. ss.8-9

²⁴ NATO's Role in the Former Yugoslav Republic of Macedonia <https://www.nato.int/fyrom/tfh/home.htm> (08.10.2017)

destek vermiştir.²⁵ Türkiye'nin barışın sağlanması için yaptığı bu faaliyetler, bu bölgedeki halk üzerinde etkili olunmasına, halkın yanında yer alan ülke imajına katkı sağlamıştır.

Yumuşak gücün etkisi son dönemlerde artmakla birlikte yeni ortaya çıkan bir uygulama değildir. Yumuşak güç, kavram olarak 1990'lı yıllarda uluslararası ilişkiler alanında yer almış olsa da daha önceki zamanlarda da devletler tarafından kullanılmıştır. ABD'nin İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'nın ekonomik açıdan yeniden yapılandırılmasına ilişkin uyguladığı Marshall Planı yumuşak güç kullanımını açısından ilk örneklerden biridir.²⁶ Ayrıca daha önce Fransa, İngiltere gibi diğer devletler tarafından da yumuşak gücün kullanıldığı söylenebilir. Bu konudaki örnekler Tablo.1'de gösterilmiştir.

Tablo.1: Dünya Tarihinde Büyük Güçler ve Sert ve Yumuşak Güç Unsuru Olarak Kullanılan Kaynaklar

Dönem	Devletler	Askeri Kaynaklar
16.yüzyıl	İspanya	Altın külçe, Sömürge ticareti, Paralı ordular, Hanedanlık
17.yüzyıl	Hollanda	Ticaret, Sermaye piyasaları, Donanma
18. yüzyıl	Fransa	Nüfus, Kırsal sanayi, Ordu, Kültür (yumuşak güç)
19.yüzyıl	İngiltere	Sanayi, Siyasi bütünlük, Ordu, Liberal normlar (yumuşak güç)
20.yüzyıl	ABD	Ekonomi ölçü, Bilimsel ve teknik liderlik, Coğrafi konum, Askeri güçler ve İttifaklar, Evrensel kültür ve Liberal uluslararası rejimler (yumuşak güç)
21.yüzyıl	ABD	Teknolojik, liderlik, Askeri ve Ekonomik ölçü, Yumuşak güç, Ulus ötesi İletişim merkezleri

Kaynak: Joseph Nye, *The Paradox of American Power*, Oxford University Press, Incorporated, 2002 s.14

²⁵ Gökhan Koçer, "Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı", *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, Cilt 3, Sayı 11 (Güz 2006), s.54

²⁶ Ethan McComb, "The Marshall Plan: America's Soft Power Diplomacy Saves Europe from Economic and Political Chaos following World War II", http://www.mdhumanities.org/wp-content/uploads/ethanmccomb_sample_2011.pdf (10. 01.2017)

Tablo.1. de görüldüğü gibi 18. yüzyılda Fransa ve 19.yüzyılda İngiltere tarafından yumuşak gücün kavram olarak olmasa da uygulamada kullanıldığı sonraki yüzyıllarda etkili olmaya başlayan ABD'nin de yumuşak güç uyguladığı görülmektedir. Bu da dünya politikasında etkili olan ülkelerin, sadece sert güç kullanarak bu role sahip olmadığını, yumuşak gücün de etkili olduğunu göstermektedir.²⁷

Osmanlı İmparatorluğu tarafından da yumuşak güç politikası kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun, fethettiği tüm topraklarda izlemiş olduğu adalet ve hoşgörü politikası ile yumuşak gücün unsurlarını kullandığı görülmektedir. Örneğin, Osmanlı'nın Balkanlarda 500 yıl süren hâkimiyeti boyunca burada yaşayan farklı etnik ve dini gruplara fark gözetmeksizin eşit bir şekilde yaklaşması yumuşak gücü kullandığına dair bir göstergedir.²⁸ Bu da Türkiye'nin günümüzde Balkanlarda yumuşak gücü kullanmasında bir zemin oluşturmaktadır. Günümüzde gücün kullanımında bir devletin, sahip olduğu askeri ve ekonomik kaynakları kullanmadan dış politikada istediği sonuçları elde etmesi, elindeki gücün etkileme kabiliyetine bağlıdır. Bu noktada gücün etkileme kapasitesi ve yumuşak güç unsurları ön plana çıkmaktadır²⁹

1.2.2.1.Yumuşak Gücün Unsurları

1990'lı yıllarda Soğuk Savaşın sona ermesi ve uluslararası sistemde yaşanan değişimlerle birlikte sert gücün önemi azalırken yumuşak gücün etkisinin arttığı görülmektedir. Bu dönemde realistler tarafından kullanılan yüksek ve alçak politika kavramlarından yumuşak gücün etki alanlarını da artıran alçak politika konuları daha çok önem kazanmaya başlamıştır.³⁰

Joseph Nye yumuşak gücün unsurlarını, kültür (başkalarına cazip geldiği yerlerde), siyasi değerler (yurt içi ve yurt dışında uyum içerisinde yaşadığında) ve dış politikadaki gelişmeler (diğerleri tarafından meşru görülen ve ahlaki otoriteye sahip olduğunda) olmak üzere üç ayrı gruba ayırmaktadır. Başlıca bu üç unsur diğer devletler tarafından kabul görüldüğü ölçüde etkili olmakta ve devletlerin yumuşak güç

²⁷ Joseph Nye, *The Paradox of American Power*, Oxford University Press, Incorporated, 2002, s.14

²⁸ Tunca Özgişi, "Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda Birlikte Yaşama Kültürünü Geliştirmek İçin Uyguladığı Politikalar Örnekleri", *International Journal of Social Science*, Vol.2, No.26, 2014, s.348

²⁹ Faik Sönmezoglu, Özgün Erler Bayır, *Dış Politika: Karşılaştırmalı Bir Bakış*, İstanbul: Der Yayınları, 2014, s.11

³⁰ Norrin M.Ripsman, "The Political Economy of Security: A research and teaching Agenda", *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol.3, No.1, 2000, s.1

politikalarında olumlu sonuç alma oranını arttırmaktadır.³¹ Bu üç unsur daha iyi anlayabilmek için ayrı bir şekilde incelememiz gerekmektedir.

1.2.2.1.1. Kültür Unsuru

Kültür, bir toplum için anlam ifade eden maddi ve manevi unsurların o toplumun yaşam tarzına uygulanmasıdır. Kültür, bir toplumun kendini ifade etme şekli olmakla birlikte devletin de kimliğini oluşturan unsurlardır. Kültür insanların inançları, yaşam tarzları, yemekler gibi konular içerdiği için devletler açısından farklılık göstermektedir. Yaşam tarzı, inanç, gelenekler, düşünce, semboller de kültürü oluşturan faktörleri belirtmektedir. Bir devletin kültürü evrensel değerleri içeriyorsa ve uygulamış olduğu politikalar diğer devletlerde hayranlık uyandırıyor ise devletin dış politikada istenilen sonuçları daha hızlı bir şekilde elde etme ihtimali artmaktadır. Çünkü dar kültüre sahip olan bir devletin yumuşak gücü kullanma olasılığı azdır.³²

Nye kültür unsuruna iki açıdan yaklaşmaktadır. Seçkinlere hitap eden edebiyat, eğitim ve sanat gibi konuların yüksek kültürü, eğlenceye dayanan diğer konuların ise popüler kültürü oluşturduğunu belirtmektedir.³³ Nye, bazı yazarların yumuşak gücü sadece popüler kültür olarak niteleyerek basite indirgemelerinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Tarih uzmanı Nail Ferguson, yumuşak güce ilişkin “kültürel ve ticari mallar gibi geleneksel olmayan güç” ve “yumuşak iyidir hepsi bu kadar” ifadelerini kullanılmasını eleştirmiştir. Buna örnek olarak da birisinin McDonald's'ta yemek yemesinin veya Michael Jackson gömlek giymesinin Amerika'yı seveceği anlamına gelmeyeceğini belirtmektedir. Hatta bu bireyin Amerikalılarla savaşan milislerden biri de olabileceğini bu yüzden yumuşak gücü oluşturan unsurların, yumuşak güç ile aynı şekilde değerlendirilmesinin yanlış olacağını vurgulamaktadır.³⁴

Nye, kültürü yumuşak güç unsurlarından en önemlisi olarak görmektedir. Devletler kendi dil ve kültürlerini çeşitli kuruluşlar aracılığıyla diğer devletlere tanıtmak amacıyla faaliyetlerde bulunmaktadır. Örneğin; Almanya'nın Goethe Enstitüleri, Fransa'nın Fransız Kültür ve Alliances Françaises dernekleri, İngiltere'nin British

³¹ Hayden Graig, *The Retic of Soft Power: Public Diplomasy in Global Contexts*, Lexington Books, 2011, s.27

³² Nye Soft Power... op.cit , s.11

³³ Nye, loc.cit

³⁴ Joseph Nye, *The Future of Power*, New York: Public Affairs, 2011 s.22

Council dil okulları, İspanya'nın SEACEX (Yurtdışı Kültürel Faaliyetler Derneği) ve Cervantes Enstitüleri (İspanyol Kültür Merkezi) bunu sağlamada kullanılmaktadır. Bu acıdan yumuşak güç unsuru olarak kültür, devletlerin karşılıklı ilişkilerinde sıklıkla başvurdukları bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyanın en büyük güçlerinden biri olan Çin de yumuşak gücün etkisini kullanan devletlerden biridir. Çin hükümeti 2004 yılında Çin Köprü Projesi kapsamında Çin dilini ve kültürünü dünyada yaygınlaştırmak amacıyla Konfüçyüs Enstitüleri kurulması karar vermiştir. Konfüçyüs Enstitüleri Cin dilinde “*Hanban*” şeklinde ifade edilen “Chinese Language Council International” yurtdışındaki faaliyetlerini Çin Dışişleri Bakanlığı, Kültür Ticaret Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Çin Devlet Televizyonu gibi kurumların tarafından desteklemektedir.³⁵ Konfüçyüs Enstitüleri 2013 yılın sonu verilerine göre dünya genelinde 100'den fazla ülkede 850.000 öğrenciye hizmet veren 440 enstitü ve 646 sınıfı bulunmaktadır. Konfüçyüs Enstitüleri, British Council, Goethe Institute ve Alliance Française'e eşdeğer olarak sunulmakta ve Çin'in yumuşak güç aracı olarak tarihi ve kültürünü tanıtmının önemli bir aracıdır.³⁶

Türkiye'de ileriki kısımlarda görüleceği üzere yumuşak gücü dış politikasında bir etken olarak kullanmaktadır. Özellikle Balkanlarda kullanılan bu güç, YEE ile hayat bulmaktadır. Türkiye'nin ve diğer ülkelerin yumuşak gücü kullanmasında etkili olmasını belirleyen de bu ülkelerin sahip olduğu siyasi değerlerdir.

1.2.2.1.2. Siyasi Değerler Unsuru

Devletlerin iç ve dış politikalarında sergilemiş olduğu davranışlar yumuşak gücün önemli unsurlarından biri olan siyasi değerleri oluşturmaktadır. Bir devletin kendi ulusal politikasında ve dış politikasında evrensel değerler, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi konulara önem vermesi ve buna yönelik bir politika izlemesi diğer devletlere karşı olumlu bir algı yaratacaktır. Yumuşak güç kullanımında algı faktörü önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bir devletin istediği yönde diğer devletlerin davranışlarını şekillendirmesinde algı faktörü belirleyici bir rol

³⁵ Mehmet Kabasakal, *Afrika'daki Küresel Rekabete Yumuşak Güç Kullanımı: Çin Örneği*, (Uzmanlık Tezi), Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluklar Başkanlığı, 2014, s. 114

³⁶ Osamu Sayama, *China's Approach to Soft Power: Seeking a Balance between Natioanilizm, Legitimacy and International İnfluence*, *London: Royal United Service and Security Studies*, March 2016, s.9

oyunmaktadır. Zira bir devletin ulusal politikasında insan hakları, demokrasi gibi konulara aykırı bir şekilde adımlar atması uluslararası kamuoyunda olumsuz bir algı yaratacak, bu olumsuz algı da devletin yumuşak gücünü etkin bir şekilde kullanmasına engel olacaktır.³⁷

Bir devletin istediği sonuçları elde etme ihtimalinin artması öz kültüre ve siyasi değerlere sahip olmasına, böylece dış ortamda kendisi adına bir çekicilik ve sorumluluk alanı yaratmasına bağlıdır. Yumuşak gücün en önemli kaynaklarından biri olan siyasi değerler, devletin başka bir devlete gücünü hissettirmesini sağlamaktadır. Burada önemli unsurlardan biri meşruiyetin kazanılmasıdır. Yani bir devletin uygulamış olduğu politikaların diğer devletler tarafından meşru görülmesi, devletin karşı tarafı ikna etme konusunda gücünü artırmaktadır.³⁸

1.2.2.1.3. Dış Politik Gelişmeler

Bir devletin dış politikasında uygulamış olduğu politikalar, yumuşak güç kullanımında azalma olup olmayacağı üzerinde büyük bir etki yaratmaktadır. Devletlerin dış politikalarında diplomatları veya farklı kanallarıyla yapmış oldukları tercihler olumlu ya da olumsuz etkiler doğurabilmektedir.

Joseph Nye'e göre devletlerin politikaları bazı durumlarda yumuşak gücünü zayıflatabilir. Başkalarının görüşlerine kayıtsız kalınması, kibirli görünen yerli ya da yabancı politikacıların dar bir çerçevede konuyu ele alması gibi nedenlerden dolayı yumuşak güç politikaları olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi konuların uluslararası politikada savunulması bir devlet için yumuşak gücü artıran önemli faktörlerdir. Örneğin 2003 yılında Irak Savaşından sonra yapılan anketlere göre uluslararası toplumun çoğu Bush yönetimine karşı çıkmış ve ABD'nin çekiciliğinin büyük bir ölçüde azaldığı görülmüştür.³⁹ Ayrıca 2017 yılında göreve gelen ABD Başkanı Donald Trump'ın İran, Irak, Suriye, Sudan, Libya, Yemen ve Somali ülkelerini kapsayan göçmen yasağına ilişkin kararnameyi imzalaması yurt

³⁷ Bülent Şener, "Dış Politikada Yumuşak Güç Olgusu", <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/politik-sosyal-kulturel-arastirmalar-merkezi/2014/02/10/7423/dis-politikada-yumusak-guc-olgusu> (03.01.2017)

³⁸ Sait Yılmaz, "Yumuşak Güç ve Evrimi", [http://usam.aydin.edu.tr/YUMUSAKGUCVEVRIMI\(4a4j\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/YUMUSAKGUCVEVRIMI(4a4j).pdf) (15.01.2017)

³⁹ Nye, Soft Power, op. cit. s.14

içinde protestolar yaşanmasına sebep olurken, ABD'nin dünyadaki çekiciliği açısından da olumsuz etkiler yaratmıştır. Yumuşak gücün unsurları olan kültür, siyasi değerler ve dış politikadaki gelişmeler ülkelerin dünya üzerindeki imajlarının belirlenmesinde önemli bir yere sahipken bu unsurların en iyi şekilde kullanılması da yumuşak güç araçlarının etki kapasitesine bağlıdır. Bu nedenle bu araçların neler olduğuna ve nasıl kullanıldığına bakmak gerekmektedir.

1.2.2.2. Yumuşak Gücün Araçları

Yumuşak gücün kullanılmasında temel araç devlet kurumlarıdır. Ancak zaman içerisinde yumuşak güç araçları olarak medya, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve çok uluslu şirketler gibi devlet dışı aktörler de yumuşak gücün kullanılması konusunda önemli ve son derecede etkili araçlar olarak faaliyet göstermeye başlamışlardır.

1.2.2.2.1. Devlet Kurumları

Uluslararası ilişkilerde yumuşak gücün kullanımında temel araç devlet kurumlarıdır. Devletler dışişleri bakanlığı, büyükelçilikler, konsolosluklar gibi kurumları aracılığıyla diğer ülkelerde birçok faaliyet yürütebilmektedir. Bu kurumlar devletin dış politikasında destek vermek amacıyla buldukları ülkelerde kültürel ve ekonomik organizasyonlar düzenlemekte ve böylece yumuşak gücün kullanımına önemli katkılar sağlamaktadır.⁴⁰

Devletlerin kurumları vasıtasıyla eğitim alanında yaptıkları öğrenci değişim programları yumuşak güç kullanımında etkili bir yoldur. AB'nin Erasmus kapsamında üniversiteler arasında yaptığı öğrenci değişimleri ve Türkiye'ye dünyanın birçok farklı ülkesinden okumak için gelen yabancı uyruklu öğrencilere YTB tarafından burs verilmesi devlet kurumları aracılığıyla eğitim alanında yapılan faaliyetlere örnek olarak gösterilebilir. Bu eğitim programları, devletlerin kendi kültür, tarih, dil, yaşam tarzı gibi siyasi değerlerini farklı ülkelere tanıtmaya imkân sağlamaktadır.⁴¹

⁴⁰ Sait Yılmaz, "Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliğinde Kamu Diplomasisi ve Güç Projeksiyonu" (edt. Abdullah Özkan, Tuğçe Ersoy Öztürk), İstanbul: TASAM Yayınları, 2012, s. 203

⁴¹ <http://akademikperspektif.com/2014/08/05/yurtdisi-turkler-ve-akraba-topluluklar-baskani-ile-roportaj/> (20.01.2017)

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası ilişkilerin çatışma odaklı sürdürülemezliğinin anlaşılması, devletlerin başka bir ülkede elde etmek istediği yararı zor kullanmadan yapması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle devletler kurdukları kurumlarla belli bir ölçüde çıkarlarını sağlamaya çalışmaktadırlar. Kurumların, başka bir ülkeye zor kullanmadan ikna yoluyla bir şeyleri yaptırabilme kapasitesi sahip olduğu meşruiyet sayesinde kolaylaşmaktadır.

1.2.2.2.2. Hükümet Dışı Aktörler

Günümüzde uluslararası sistemin yapısı içerisinde sadece devletler bulunmamakta, devlet dışı aktörler de bu sistemin içerisinde önemli bir yer almaktadır. Modern ulus-devletler uluslararası sistemde bilgi, insan ve finans akışını kontrol edecek durumdan çıkmışlardır. Uluslararası finansal sektördeki hızlı para hareketliliği, devlet sınırlarını aşan fikirler, kar amacı gütmeyen uluslararası organizasyonlar uluslararası ilişkilerde son derece önemli bir faktördür. Dolayısıyla günümüzde yumuşak gücün uygulamasında devletlerin yanı sıra devlet dışı aktörlerin de büyük katkısı bulunmaktadır.⁴² Devlet dışı aktörler, devletin bir kurum veya kuruluşu olmayan ve kar amacı gütmeyen faaliyetlerde bulunan kuruluşlardır. Devlet dışı aktörler, sivil toplum örgütleri, uluslararası özel şirketler ve çeşitli sivil toplum kuruluşları olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴³

Hükümetler, bilginin daha hızlı ulaşımını sağlamak için imkânlarını seferber etmekte ve böylece dolaylı olarak yumuşak güç potansiyellerini arttırmaya çalışmaktadırlar. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarının sayısı arttırılmaya çalışılmaktadır. Son yıllarda sivil toplum örgütleri olarak Uluslararası Af Örgütü (AI), Uluslararası Kıızıl Haç ve Kıızılay Federasyonu (IFRC) , Sınır Tanımayan Doktorlar (WHO) gibi birçok sivil toplum kuruluşunun sayısında ve faaliyetlerinde büyük oranda artış yaşandığı görülmektedir.⁴⁴ Bilgiye kolay ulaşmanın devletler üzerindeki olumsuz etkisi ise, doğrudan hükümetlere baskı kurulması ya da aktörler arasında gizli bilgilerin öğrenilme ihtimalinin artmasıdır.

⁴² Anaz op. cit. s.12

⁴³ Abdülkadir Baharççek, “Hükümet Dışı Örgütler (NGO’s) ve Demokratikleşme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.18, Sayı.2, 2008, s. 298

⁴⁴ Nye, Soft Power.....op.cit, ss.90-91

Yumuşak gücün uygulanmasında, sivil toplum örgütleri güvenilir ve bağımsız olunması şartıyla bazı durumlarda devletlerin ulaşamayacağı yerlerde daha etkili olabilmektedirler. Türkiye’den örnek verecek olursak Türk Kızılayı ve İnsani Yardım Vakfı (İHH) gibi kuruluşlar dünyanın birçok yerinde dil, ırk, din gözetmeksizin savaş, işgal, doğal afetler sonucunda mağdur kalmış insanlara acil ve sosyal yardımda bulunmakta, ayrıca eğitim ve sağlık gibi konularda faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetler de uluslararası arenada Türkiye’nin imajını olumlu bir şekilde etkilemektedir.⁴⁵

1.2.2.3 Yumuşak Güç Kullanımının Neden ve Zorluklarının Değerlendirilmesi

Güç daha önce belirttiğimiz gibi, uluslararası ilişkiler disiplinde devletlerin davranışlarını ve dış politikasını belirleyen önemli bir faktördür. Ancak güç uluslararası ilişkilerde süreç içerisinde değişim göstermiştir. Tarihsel açıdan gücü incelediğimizde özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşında askeri güç, devletlerin dış politikasını belirlemiştir. Yani bir devletin gücü askeri kapasitesi ile orantılı bir şekilde değerlendirilmiştir. İlerleyen süreçte liberalizm teorilerinin uluslararası ilişkilerde ortaya çıkmasıyla birlikte ekonomik güç hız kazanmıştır. Joseph Nye askeri ve ekonomik gücü tek bir çatı altında birleştirerek sert güç olarak adlandırmıştır. Böylece sert güç Soğuk Savaşın bitimine kadar uluslararası ilişkilerde devletlerin dış politikasını belirlemede önemli rol oynamıştır. Ancak Soğuk Savaşın sona ermesiyle ve uluslararası sistemde yaşanan değişim sonucunda güç algısı değişmiştir.

Bilgi ve teknolojinin gelişmesi ve ilerlemesi uluslararası sistemde de değişiklik olmasına neden olmuştur. Günümüzde devletlerin savaşmak ve üstünlük kurmaktan ziyade refahlarını düşünmektedir. Bu durum günümüzde savaşların yaşanmadığı anlamına gelmiyor ancak tarihin geçmiş dönemlerine göre askeri savaşların daha az yapıldığı gözlemleniyor. Bu anlamda gücün doğası da değişime ihtiyaç duymuş sert gücün önemi azalmış ve bunun yerine gücün ikinci yüzü olarak adlandırılan yumuşak güç devletlerin kullanımında ön plana çıkmıştır. 11 Eylül’de ABD’de yaşanan olaylar sert gücün daha çok tartışılmasına neden olmuştur. ABD askeri anlamda en güçlü

⁴⁵ Anadolu Ajansı, *Türk Kızılayı 11 ülkede Yüzleri Güldürdü*, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/turk-kizilayi-11-ulkede-yuzleri-guldurdu/196571> (19.01.2017)

devletlerden biri olmasına rağmen ikiz kulelerine yönelik yapılan saldırıların engelleyememiştir.⁴⁶

Her devletin bir amacı vardır. Devletler bu amaçlarına ulaşmak için uygun araçlar seçerler. Uluslararası ilişkilerde en uzun süre kullanılan güç türü, askeri uygulamaları ve ekonomik yaptırımları kapsayan sert güçtür. Ancak sert gücün kullanımında, devletin bulunduğu sistemi, sistemi oluşturan diğer devletlerin algısı ve maliyetleri açısından değerlendirmek gerekmektedir. Bu açıdan baktığımızda sert gücün kullanımı konusunda uluslararası sistemin artık eskisi gibi müsait olmadığı, sert gücü kullanan devletin meşruiyet sorunlarıyla karşılaştığı ve bunların yanı sıra sert gücün yüksek maliyetli bir araç olduğu karşımıza çıkmaktadır. Burada en çok göze çarpan maliyet konusudur. Sert gücün maliyetinin en yüksek olduğu durumlar ise savaş ve silahlı çatışma durumudur. Birinci Dünya Savaşının sadece Avrupa kıtasında yarattığı hasarın maliyetinin, 350 milyar dolar olduğu belirtilmektedir. İkinci Dünya Savaşına baktığımızda ise maliyetin daha çok olduğu ve bu maliyetlerin yaklaşık 2 trilyon dolara ulaştığı belirtilmektedir. Yakın tarihlerde gerçekleşen Afganistan ve Irak Savaşlarındaki ekonomik maliyetlerin çok daha fazla olduğu, özellikle Irak Savaşının maliyetinin, İkinci Dünya Savaşının maliyetinden daha yüksek olduğu söylenmektedir. Sert gücün kullanımında savaşların yarattığı ekonomik maliyetlerin yanı sıra sebep olduğu insan kaybı, çevresel sorunlar ve insanların özellikle çocukların üzerinde oluşan psikolojik etkiler gibi farklı maliyetler de söz konusudur.⁴⁷

Sert güç, savaşlar ve silahlı çatışmalarda belirgin şekilde görülmekte olup, günümüz şartlarında karşılıklı sıcak çatışmaların olduğu savaşlar daha az yaşanmaktadır. Bu da sert gücün kullanımını azaltmakta ve aktörleri başka güç türlerini kullanmaya yöneltmektedir. Bu güç türlerinden günümüzde en etkili olarak kullanılan ise yumuşak güçtür. Ancak devletler yumuşak güç kullanımında bazı zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu zorluklar ilki yumuşak güç unsurlarının dolaylı yoldan kullanılması ve bazen istenilen sonuçlara ulaşabilmesi için uzun bir süreç gerekmesidir. İkincisi yumuşak güç uygulamasının başarılı olup olmayacağını büyük ölçüde hedef

⁴⁶ Hüseyin Bahacan Sabuncu, *Türkiye'nin Afrika Kıtasında Yumuşak Güç Olma Potansiyeli*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2013, s.17

⁴⁷ Çamır, op. cit, s. 34

kitlenin kabul etmesine bağlı olmasıdır. Dolayısıyla istenilen etkinin yaratılabilmesi için yumuşak güç uygulanılacak devletlerin ayrıntılı bir şekilde analizlerinin yapılması gerekmektedir.⁴⁸ Yani burada yumuşak gücün kullanacağı ülkede zeminin elverişli olması önemlidir. Örneğin Türkiye'nin kültürü, siyasi değerleri Makedonya'da hayranlık uyandırırken Balkanlarda başka bir ülkede farklı algılamalara neden olabilmektedir.

Askeri ve ekonomik gücü içeren sert güç devletlerin istediği sonuçları kısa süre de almasını sağlayan bir güç türüdür. Ancak aynı zamanda kaotik bir ortam da yaratabilmektedir. Yumuşak güç ise uygulanması hem daha zor hem daha uzun süreli dönüşü olan bir güç türüdür. Ancak başarılı bir şekilde kullanıldığı zaman elde edilen kazanç sert güce göre daha kalıcı olmaktadır.

1.2.3. Akıllı Güç (Smart Power)

“The Future of Power” adlı çalışmasında Joseph Nye akıllı gücün, sert ve yumuşak gücün bir araya gelmesi sonucunda oluşan bir güç türü olarak tanımlamıştır.⁴⁹ Akıllı güç ABD'nin hedeflerine ulaşması için, sert güç ve yumuşak güçlerin birleşimi sonucunda ortaya çıkan bir güçtür. Yani duruma göre gerektiğinde sert güç gerektiği zaman da yumuşak gücün kullanılmasıdır.⁵⁰

Akıllı güç çerçevesinde 2006 yılında ABD'nin CSIS (Center for Strategic and International Studies) “Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi” tarafından “Akıllı Güç Komisyonu” kurulmuş ve ABD'nin nasıl bir önlem ve politika izlemesi gerektiğine ilişkin bir rapor hazırlanmıştır. Hazırlanmış oldukları rapora göre akıllı güç ne sert güç ne de yumuşak güçtür. Akıllı güç sert ve yumuşak güçlerin birbirine entegre edilmesi ve kullanılması ile ilgilidir.⁵¹

Akıllı güç, bir devletin sahip olduğu kaynakları uygun şartlara göre kullanması ile ilgilidir. Güçlü bir askeri yapıya ihtiyaç üzerinde duran akıllı güç, Amerika'nın nüfuzunu yaymak ve girişimlerine meşruiyet kazandırmak için gelişen bir stratejidir.

⁴⁸ Sabuncu, op. cit, s.22

⁴⁹ Nye, The Future of Power, op. cit, s.9

⁵⁰ Richard L.Armitage and Joseph Nye, “CSIS Commission on Smart Power”, New York: *Center for Strategic International Studies*, 2007, s.7

⁵¹ Bilal Tanrıverdi, Akıllı Güç, <http://akademikperspektif.com/2014/06/11/akilli-guc/> (20.01.2017)

Akıllı güç, hegemonyayı korumak ya da gücü maksimum seviyede tutmakla ilgili değil, güç dağılımı bağlamında devletin sahip olduğu kaynakları başarılı stratejilere dönüştürmek, bulunduğu durum ve zamana göre kullanmakla ilgilidir. Devlet yumuşak gücünü kullanamayacağı bir durumda sert gücünü ön plana çıkarır ve ona göre bir politika izler. Sert gücünü kullanmasının risk olduğu durumda da yumuşak gücü ön plana çıkarır ve buna yönelik politikalar üretir.⁵² Ancak belirtmek gerekir ki akıllı güç kullanımı bütün devletler için uygun değildir. Akıllı güç stratejisi, daha çok ABD'nin dış politikasını belirlemek amacıyla ortaya atılan bir kavramdır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE: ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KONSTRÜKTİVİZM VE YUMUŞAK GÜÇ

Uluslararası ilişkiler de yumuşak gücün kullanılması ve teorik olarak konstrüktivizmin uluslararası literatür de konuşulmaya başlaması birbirleriyle paralellik göstermektedir. Bunun en önemli nedeni de hem yumuşak gücün hem de konstrüktivizmin kimlik, kültür üzerinden devletlerin dış politikasının belirlenmesinde etkili olmalarıdır.

2.1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM: GELİŞİMİ VE TEMEL VARSAYIMLARI

Konstrüktivizm, 1990'lı yıllarda geleneksel teorilere bir eleştiri olarak uluslararası sistemde yaşanan değişiklikleri açıklamak üzere uluslararası ilişkiler disiplininde ortaya çıkmıştır. Konstrüktivizm uluslararası ilişkiler alanında realizm ve liberalizmden sonra en etkili yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Pozitivist ve post-pozitivist epistemolojiler arasında bir "orta zemin" olarak da tanımlanmıştır.⁵³ Ontolojik açıdan sosyal gerçekliğin inşasına dair bir teori olan Konstrüktivizm, uluslararası ilişkilerin sosyal doğası açısından oldukça önemli olan, ancak disiplinin geleneksel teorilerince büyük ölçüde göz ardı edilen kimlik, kültür, söylem gibi birçok ögeye yer vererek uluslararası ilişkiler analizlerinin daha doğru yapılmasını sağlamaktadır.⁵⁴

⁵² Nye, *The Future of Power*, op. cit, s.208

⁵³ Sebastian Hambach, "Making Cross-Strait Relations: A Constructivist View", *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, Vol.3, No. 8, Dec. 2017 s.130

⁵⁴ Sezgin Kaya, "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.63, Sayı.3, 2008, s.100

Konstrüktivizm uluslararası disiplinde ilk defa Nicholas Onuf tarafından kullanılmıştır⁵⁵. Alexander Wendt ise konstrüktivizmin gelişiminde önemli katkılar sağlamıştır. Konstrüktivizm uluslararası sistemi açıklama konusunda geleneksel teorilerden farklı bir yaklaşıma sahiptir. Geleneksel teorilerde devlet temel aktördür ve uluslararası sistemde maksimum fayda sağlamak doğrultusunda hareket etmektedirler. Uluslararası sistemde devletlerin çıkarlarının ön planda olduğu, sistemin anarşik bir yapıya sahip olduğu bu yapı, devletler için değişmez olarak kabul edilmektedir. Konstrüktivizm bu konuda yeni bir bakış açısı getirirken devletler insanlar gibi kurallar, normlar ve meşruiyet arayışlar içerisinde olduklarını ve kendilerine kimlik oluşturma ve oluşan bu kimlikler çerçevesinde dış politika izlediklerini belirtmektedir.⁵⁶

Konstrüktivizm kavramını ilk kez kullanan N. Onuf'a göre konstrüktivizm pozitivist düşünceler ile modernite eleştirileri arasındaki bir orta yol bulmanın sonucudur. Bir üçüncü yol olan Konstrüktivizm içinde yaşadığımız dünyanın varlığını ön plana çıkarır. Konstrüktivizm değişen koşullar sonrasında uluslararası ilişkileri yeniden yorumlamayı mümkün kılarak devletlerarası ilişkilerin sürekli bir inşa halinde olduğunu göstermektedir. Konstrüktivizm ontolojik olarak post pozitivist yakındır, epistemolojik olarak pozitivist yakındır.⁵⁷

Konstrüktivizm temelde fikir ve kimlikleri ele almakta, zamanla bu unsurların nasıl bir dönüşüm yaşadıklarını ve devlet davranışlarını nasıl etkilediklerine dair düşüncelere yoğunlaşmaktaysa da geleneksel teorilerin yaklaşımlarındaki güç ve çıkar vurgusunu tam anlamıyla dışlamamaktadır. Konstrüktivizme göre; güç, fikirlerin uluslararası politikaya etkileri ve maddi unsurların toplam etkisi ile ölçülürken, realizm ve liberalizme göre ise maddi öğeler üzerinden (yapılan ticaret gibi) ölçülmektedir. Ancak Konstrüktivizme göre fikirselleşen, kültürel unsurlar maddi unsurlardan daha ağır basmaktadır⁵⁸

⁵⁵ Bkz. Nicholas Onuf, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, University of South Carolina Press, California, 1989

⁵⁶ M. Griffiths, S. C. Roaeh, M. S. Solomon, *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünceler ve Teoriler*, (çev. CESRAN), Ankara: Nobel Yayınları, 2011, s. 153

⁵⁷ Davut Ateş, "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Orta Yol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, Haziran, 2008, s.216

⁵⁸ Kaya, op. cit. s.101

Uluslararası ilişkiler teorilerinin, güç ile ilişkin yaklaşımlarına baktığımızda realizm teorisi, uluslararası sistemin ve devletlerin davranışlarını inceleyerek askeri gücü ön plana çıkartmakta, liberalizm teorisi ise ekonomik gücü ön plana çıkarmaktadır. Devletlerin dış politikalarında askeri ve ekonomik güç her ne kadar önemli unsurlar olarak gözüke de Türkiye-Makedonya ilişkilerini açıklamak konusunda yetersiz kalmaktadır. Türkiye, genel olarak Balkan politikasında olduğu gibi bölgedeki devletlerle olan ikili ilişkilerinde de ortak medeniyete, ortak tarihe ve ortak kültüre vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla Türkiye-Makedonya ilişkilerinde yumuşak gücün faktörlerini analiz edilirken, konstrüktivizm teorisi bu konuda yardımcı olacaktır. Konstrüktivizm bu teorilerin ele aldığı askeri ve ekonomik gücü göz ardı etmemekle birlikte dış politikayı değerlendirme de bu kavramları da öne çıkarması bu teori çerçevesinde çalışmanın değerlendirilmesinde etkili olmuştur. Konstrüktivizm yaklaşımına göre uluslararası aktörlerin davranışlarını etkileyen, sadece anarşi ve güç faktörleri değildir, başka faktörler de önemli rol oynamaktadır. Konstrüktivizmin güç analizinde, kimlik kavramı önemli bir yere sahiptir. Kimlik ve çıkar arasındaki ilişkiyi incelerken aynı zamanda fikirlerin çıkarları nasıl etkilediğini de açıklamaya çalışmaktadır.⁵⁹

Konstrüktivizm, dünya politikasındaki aktörlerin davranışlarını sosyal etkileşim çerçevesinde ele alan bir yaklaşımdır. Konstrüktivizme göre uluslararası aktörlerin davranışları, kimlik ve çıkarları doğrultusunda belirlenmektedir. Konstrüktivizm realizm ve liberalizm gibi geleneksel teorik yaklaşımlardan farklı olarak uluslararası normların üzerinde araştırma yapmakta ve devletlerin kimlikleri ile çıkarlarını birleştirmeye çalışmaktadır.⁶⁰

⁵⁹ Haydar Çakmak, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler*, Ankara: Barış Kitabevi, 2007, s.149

⁶⁰ Martin Griffiths, Steven C. Roach, M.Scott Salamon, *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, (çev. CESRAN), 2.baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2011, s.123

Tablo.2: Realizm, Liberalizm ve Konstrüktivizm Teorilerinin Karşılaştırmalı Temel Varsayımları

Teoriler	Dış Politika Aktörleri	Açıklanan Değişken	Açıklayıcı Değişken	Devletlerarası Davranış Şekli	Değişimin Sınırları
Realizm	Devlet	Davranış (devletler Nasıl Davranırlar?)	Maddi güç Kapasitesi + coğrafi konum+ çevresel (dışsal şartlar)+ Anarşik sistem	Sistemin dayattığı çatışma	Çok sınırlı ya da sadece davranışlar değişebilir
Liberalizm	Devlet (+çıkar gurupları + Bireyler)	Davranış+ çıkar oluşumu (devletler ne isterler?)	Ülke içi Faktörler + hükümet yapısı ekonomik yapı + çıkar guruplarının kar/zarar hesapları	Anarşiye rağmen işbirliği olabilir (rejimin karakteri+ Uluslararası Örgütler önemli)	Geçici değişim olabilir (çıkarlar ve davranışlar)
Konstrüktivizm	Devlet	Davranış+ çıkar+ kimlik (devletler kimdirler?)	Kimlik (milli Kültür+ stratejik kültür+ değerler + normlar+ ideoloji dünya görüşleri) +etkileşim süreci	Çatışma da İşbirliği de Sosyal olarak oluşturulmuş durumlar (sistemin dayattığı şeyler değiller)	Kalıcı değişim mümkün (kimlik değişimi)

Kaynak: Tarık Oğuzlu, “İnşaatçı Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Analizi”, *Dış Politika Analizinde Torik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği*, (ed. Ertan Efegil, Mehmet Seyfettin Erol), 1.baskı, Ankara: Barış Platon Yayınları, 2012, s. 24

Yukardaki tabloda görüldüğü üzere geleneksel teorilerinden realizm, devletin maddi güç kapasitesi, coğrafi konum ve çevresel şartlar gibi konuların çerçevesinde devletlerin nasıl davrandıklarını sorusuna cevap vermektedir. Geleneksel teorilerden liberalizm, devletlerin yanında gurupları ve bireyleri birer aktör olarak ele almakta ve ekonomik yapı üzerinde ‘devletler ne istiyor’ sorusuna odaklanmaktadır. Konstrüktivizm ise devletlerin davranışlarını ele alırken kimlik, kültür, ideoloji ve

normlara odaklanmakta ayrıca devletlerin bu çerçevede kim oldukları sorusuna cevap vermektedir.⁶¹

Realistler gücü, devletlerin uluslararası politikada hayatta kalmaları ve güvenliklerini sağlamaları olarak görmekte ve askeri güç unsurunun önemini vurgulamaktadır. Liberalizm ise gücü devletlerarasında ekonomik işbirliği olarak görmektedir. Liberalizm devlet davranışlarını incelerken diğer guruplara yönelik ekonomik teşvik, güvenlik konuları üzerine inceleme yapmaktadır. Uluslararası sistemin anarşik olduğu konusunda realistlerle hem fikir olan liberaller, ancak işbirliğinin sağlanması konusunda farklı düşünmektedirler. Keohane ve Nye tarafından ortaya konulan “karşılıklı bağımlılık” kuramı çerçevesinde işbirliği kurulabileceğini ve anarşik ortamın işbirliği sayesinde düzelebileceğini savunmaktadırlar. Liberalizm; aktörler arasındaki işbirliğinin artırılmasının, ekonomik açıdan güvenli bir zeminin oluşturulmasını ve hukukun üstünlüğünü sağlayacağını ve bunun sonucunda da uluslararası sistemin anarşik ortamının düzeltilmesinin mümkün olacağını savunmaktadır. Realistler güç yaklaşımlarında askeri konulara önem vererek askeri güç üzerinde dururken, liberaller daha çok ekonomik konuları ön planda tutmakta ve ekonomik güç üzerinde durmaktadırlar. Bir devletin ekonomik gücünün, toplumun refahının ve güvenliğinin artırılmasında büyük bir rolü olacağını savunmaktadırlar⁶²

Konstrüktivizm yaklaşımı ise diğer geleneksel teoriler gibi uluslararası sistemin temel aktörünün devlet olduğunu kabul etmektedir. Ancak konstrüktivistler, uluslararası sistemde sadece maddi yapıları değil, sosyal yapıları da önemli faktör olarak kabul etmektedirler ve devlet kimliği ve çıkarların da bu sosyal yapılar tarafından oluşturulduğunu savunmaktadırlar.⁶³

Alexander Wendt’e göre Soğuk Savaş sonrası etnik, dinsel ve kültürel çatışmaların yoğun olduğu bu dönemde geleneksel teorilerin uluslararası sistemde oluşan değişikliği açıklama noktasında yetersiz kalmıştır. Konstrüktivizm geleneksel teorilerin söylemelerine karşı kültürel yapıları birleştirerek anlam vermeye çalışan ve

⁶¹ Oğuzlu, op cit., s.24

⁶² Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, “Power and Interdependence Revisited”, *International Organization*, Vol. 41, No. 4, 1987, s.729

⁶³ Alexander Wendt , “Collective Identity Formation and the international State” , *American Political Science Review*, Cilt.88, No:2, 1994, s.385

kimlik farklılıkları gibi unsurları göz önünde alarak açıklamaya odaklanmıştır. Bu anlamda geleneksel teorilerin üzerinde durduğu “güç, çıkar, güvenlik” gibi kavramların yerinde da çok “kültür ve kimlik” üzerine odaklanmaktadır.⁶⁴

Konstrüktivizmin güç yaklaşımına göre uluslararası aktörlerin davranışlarını etkileyen maddi güç değil, hedefler ve çıkarlarıdır. Askeri güç ve ekonomik gücün (sert güç) devletlerin davranışlarını belirleme konusunda tek başına yetersiz kaldığını bunun yanında kimliklerin, normlar ve çıkarların önemli unsurlar olduğunu savunmaktadırlar. Bu bağlamda konstrüktivizm kültür ve kimlik kavramlarını uluslararası ilişkilerde merkezi bir konuma getirmektedir. Örneğin; (A) devletin belirli bir alanda sergilemiş olduğu davranış ve eylemleri (B) devleti tehdit olarak görüp endişelenirken, başka üçüncü bir devlet (C) bu davranışlardan herhangi tehdit algılamamaktadır. Hatta kimi zaman olumlu bir şekilde karşılayabilmektedir.⁶⁵ Bu bakış açısından hem davranışta bulunan devletin kimliği hem de bu davranışı tehdit olarak algılayan veya algılamayan devletlerin kimlikleri ve sahip oldukları kültür etkili olmaktadır.

2.2. KONSTRÜKTİVİZM VE KİMLİK

Kimlik herhangi bir nesneyi, bireyi, toplumu belirlemeye yarayan özelliklerin tümünü kapsayan bir kavramdır. Kimlik kavramı çeşitli alanlardaki tanımlamalarda kendine yer bulmaktadır. Örneğin psikolojideki kimlik tanımlaması Eric Ericson tarafından bir çeşit uyum olarak ele alınmıştır. İnsanın kimliği devamlılık arz eden, öznellik hissi ile var olan bir kişisel bütünlüktür. Psikanalizde kimlik devamlılığı olmayan bir oluşum ve farklılıklar arası çatışmadır. Jean Piaget ise sosyalleşme üzerinde yoğunlaşmaktadır. Birey sosyal olguları içselleştirerek kimliğini meydana getirmektedir. Bu olgulardan en önemli olanı da dildir. Bireysel kimlik değişken bir kimlik türüdür, çünkü kişinin kendisi bu kimliği oluşturmaktadır. Çeşitliliklere ve

⁶⁴ Fikret Birdişli, Aynur Başurgan, “ Güvenlik Politikalarının Konstrüktivist Bir Unsuru Olarak Güvenlik Kültürü ve Türkiye Örneği, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.4, Sayı.4, s.62

⁶⁵ Zeliha Sağlam, *Güç Kavramı ve Ortadoğu’da Değişen Dengeler Üzerinde Güç Okuması*, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Raporu, s.3

farklılıklara açıktır. Sosyal kimlik, dışarıdan gelen öznelerle oluşabilir. Bir gruba üye insanlarla paylaşılan bir kimlik türüdür.⁶⁶

Kimlik, öncelikle bireyin kendine ait var olan özelliklerini ifade eden bir kavramdır. Bireysel düzeyde kimlik “ben kimim” sorusuyla başlayan bir süreç olup bu soruya verilecek cevaplar bireyin kendine ait olan boy, yaş, görünüm gibi özelliklerini ön plana çıkarmaktadır. Aynı şekilde bireyin, toplumsal ilişkilerdeki duruşunu belirleyen sert, yumuşak, uyumlu karakter olarak nitelendirilen özellikleri de olabilmektedir.⁶⁷ Kimlik, kendimizi ifade ederken “ötekilerden” ayırt etmek ve farklılıkları göstermek için kullanılan bir araçtır. Kimlik tanımı “öteki” ne göre yapılır, yorumlanır ve bu şekilde anlam kazanmaktadır. Kimlik aslında kimlere karşı bulunduğu ile ilgili bir kavramdır. Bu konuda Derrida’nın söylediği gibi: “Bütün kimlikler ancak kendi farklılıkları ile var olabilir” ve her kimlik aslında öteki olarak olduğunu söyleyebilmektir.⁶⁸ Burada farklılıklar tehdit olarak algılandığından “ötekileştirme” yapılarak kimliğin güçlü kalması sağlanmaya çalışılmaktadır.⁶⁹

Rogers Burbaker ve Federick Cooper kimlik üzerinde *Beyond “Identity”* isimli çalışmalarında kimliği dört temel nokta üzerinde açıklamaktadır. 1. Kimlik tüm insanların ya sahip olduğu- olması gerektiği veya aradığı bir şeydir. 2. Kimlik tüm grupların sahip olduğu veya olması gerektiği bir şeydir. 3. Kimlik insanların (grupların) farkında olmadan yanlışlıkla sahip olabileceği ve yanlışlıkla keşfedilebilir bir şeydir. 4. Kimlik sınırlılık ve homojenlik kavramlarına vurgu yaparak “biz” ve “öteki” grupların aralarında bir sınır çizmektedir.⁷⁰ Brubaker ve Cooper’a göre kimlik bir analiz kategorisi olmakla birlikte aynı zamanda uygulama kategorisidir.

Kimlik dış politikaya yön veren bir unsurdur. Kimlik aidiyetlik ve dış politikanın yürütülüş şekli olmak üzere iki farklı boyutta ele alınmaktadır. Aidiyete bağlı kimlik tanımlamalarında kültürel, coğrafi ve siyasi unsurlar belirleyicidir. Dış politikanın

⁶⁶ Mehmet Cüneyt Birkok, *Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994, s. 64

⁶⁷ Şaban H. Çalış, *Türkiye’nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik*, 1.baskı, Ankara: Liberte Yayınları, 2001, s.12

⁶⁸ Jaques Derrida, *Teoriyi İzlemek: Teoriden Sonra Hayat*, 1.baskı, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2003, s.26

⁶⁹ Kemal Çiftçi, *Tarih, Kimlik ve Eleştirel Kuram Bağlamında Türk Dış Politikası*, 1.baskı, Ankara, Siyasal Yayınları, 2010, s. 36

⁷⁰ Rogers Burbaker, Federick Cooper, “Beyond “ Identity”, *Theory and Society*, Vol.29, No.1, 2000, s.10

yürütülüş şeklini belirlerken tanımlanan kimlik ise stratejik kültür olarak kavramsallaştırılan ülkenin kendi dışındaki uluslararası aktörlere, yapılanmalara karşı yaklaşımını, onlarla olan ilişkilerini ele alan kimliktir. Kimliğin bu iki boyutu birbirini tamamlar niteliktedir.⁷¹

Devletler hem tarihten gelen birikimlerinin etkisiyle bir kimliğe sahip olurken hem de zamanın getirdikleriyle, diğer devletlerle olan ilişkilerinin meydana getirdiği sonuçlarla ve kendi iç politikalarında yaşanan gelişmelerle bir kimliğe sahip olurlar. Sahip olunan bu kimlik devletin dış politikada uluslararası arenada kendine yer bulmasında belirleyici bir faktör olmaktadır. Kimlik bu anlamda uluslararası sistemde anahtar rolündedir. Kimliğin değiştirilebilir bir unsur olması da uluslararası yapının bir gereğidir. Kimliğin inşası siyasi süreçlerin sonucuna bağlı olarak mümkün olmaktadır.⁷²

Konstrüktivistler devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde kimlik algısı ve ulusal kimliklerin önemli olduğunu belirtmektedir. Konstrüktivizm, devleti amaç odaklı rasyonel aktör gören geleneksel teorilerin aksine devleti sosyal bir aktör yani şartlar çerçevesinde bir arayışta olan kimlik oluşturma odaklı bir yapı olarak görürler. Bir devletin ulusal kimliği hem dış hem de iç faktörler tarafından şekillenmektedir. Bu da ulusal kimliğin değişken bir yapı olmasına neden olmaktadır. Ulusal kimliğin zamana koşullara bağlı olarak değişkenlik göstermesi de devletlerin ulusal çıkarlarının da değişkenlik göstermesine sebebiyet veren bir unsur olmasında etkilidir. Ulusal çıkar ve ulusal kimliğin karşılıklı etkileşimi sonucunda devletlerarası ilişkilerdeki iletişim belirlenmektedir.⁷³

2.3. KONSTRÜKTİVİZM YUMUŞAK GÜÇ İLİŞKİSİNDE KİMLİK VE KÜLTÜR

Konstrüktivizm yaklaşımına göre kimlik sosyal bir olgudur ve devletlerin birbirleriyle etkileşimi sonucu inşa edilir. Devletler diğeriyle etkileşimle dost-düşman ayırımına vararak hem kendi kimliklerini inşa ederler hem de buna bağlı çıkar ve sonrasında da dış politikalarını kurarlar. Yani burada devletler inşa sürecinde oluşan

⁷¹ Cuneit, op. cit., s.68

⁷² Ebru Çoban Öztürk, "Kimlik, Dış Politika ve Uzlaşma: İnşacı Kuram Çerçevesinde Ulusal Kimlikler ve İkili İlişkiler Üzerine Bir Değerlendirme", *Yeni Türkiye Dergisi*, Cilt.60, 2014, s.3

⁷³ op.cit., s.2

kimliklerinin sonucunda dış politikalarını belirlemektedirler. Yumuşak güç ise geriye doğru gidecek olursak dış politikada çıkarlarımız nedeniyle tercih edilir çünkü kimliğimiz bunu öngörmektedir. Devletlerin kimlik oluşum sürecinde yumuşak güç unsurları büyük bir etkiye sahiptir. Yumuşak gücün bir unsuru olan kültür, devletlerin çıkar ve kimlik inşasında önemli bir etkidir.

Konstrüktivizm maddi olmayan yapıların, devletlerin kimliklerini belirlemede önemli rol oynadıklarını savunmaktadır. Çünkü kimlik devletlerin çıkarlarını, çıkarlar da davranışlarını belirlemektedir. Wendt'in ifade ettiği gibi “*kimlikler çıkarların belirleyicisidir*”.⁷⁴ Konstrüktivistler çıkarların nasıl oluştuğunu açıklamak için devletlerin sosyal kimliklerinin üzerinde durmaktadır.⁷⁵ Alexander Wendt'e göre devletler önce kimliklerini tanımlamak ve bu tanımladıkları kimliklere göre de hedef ve amaçlarını tayin etmektedirler. Kimlik ve çıkarlar, sosyal yapılar tarafından inşa edilmekte olup zaman içerisinde değişiklik gösterebilmektedir.

Konstrüktivistlerin güce ilişkin görüşleri yumuşak güce yakındır. Konstrüktivizm teorisinin yumuşak güç algılaması, bir devletin çıkar ve yeni kazanımlar elde etmesi için kimlik, kültür gibi kavramlar çerçevesinde hareket etmesini içermektedir. Bir devletin başka bir ülkede yumuşak güç kullanımını kolaylaştıran başlıca unsurlar olan tarihi-kültürel bağlar, o bölgede kendi etnik kimliğinden olan insanların varlığı konstrüktivizm teorisinin varsayımları ile belli bir sistematığe oturmaktadır.

Konstrüktivizm yaklaşımında uluslararası sistemin, güç dağılımına göre şekillenmesi yerine, aktörlerin düşünce ve olgularıyla inşa edilmesi gerektiği savunusu ve uluslararası ilişkileri sadece maddi gücün değil sosyal boyutu oluşturan fikir, algı ve kültürün de şekillendirdiğini belirten varsayımları yumuşak güçle bağıni kuvvetlendirmektedir. Bu yaklaşım da kültür ve kimlik, devletlerin birbirleriyle ilişkilerini ve güvenliklerini sağlamanın odak noktasıdır. Kültür ve kimliğin dayanışma ve bağlarını artırması da ilişkilerin gücünü artırmaktadır.⁷⁶

⁷⁴ Alexander Wendt, “Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization*, Vol. 46, No. 2, 1992, s.398

⁷⁵ Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak v.d., *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (çev. Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan), 2.baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2013, s.290

⁷⁶ Yılmaz, op. cit., s.163

Bu çalışmada ele alınan Türkiye-Makedonya ilişkilerinin yumuşak güç kapsamında değerlendirilmesinde de bu varsayımların sağladığı çerçeve göz önüne alınmaktadır. Türkiye'nin dış politikasında yumuşak güç unsurları, günümüzde dünya siyasetinde etkin olmak isteyen devletlerin dış politikasında da sıkça kullandığı gibi etkili bir yöntem haline gelmiştir. Türkiye'nin yumuşak gücünü Orta Asya, Balkanlar gibi tarihi bağlarının olduğu bölgelerde daha etkili kullanmasında da tarihi geçmişin, kültürün, kimliğin etkisi görülmektedir. Türkiye'nin yumuşak gücü dış politikasında ne ölçüde kullandığını ve bunun Türkiye'ye olan etkisinin ne olduğunu daha iyi anlayabilmek için TDP'nin zamanla yaşadığı değişime ve yumuşak gücü uygularken kullandığı araçlara değinmemiz gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA DÖNÜŞÜM VE YUMUŞAK GÜCÜN ANALİZİ

Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde yaşanan değişim sonucunda uluslararası ilişkilerde aktörlerin dış politika mücadelesinde askeri caydırıcılık ve ekonomik yaptırım içeren sert güç (hard power) yerini insan hakları, temel özgürlükler, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi konuları içeren yumuşak güce (soft power) bırakmıştır.

Yumuşak güç devletlerin dış politikada hareket alanını belirleyen önemli bir unsur olup, uluslararası alanda etkisini artırmak isteyen hemen hemen her devletin kullandığı bir yöntemdir. Devletlerin bu konuda ne kadar başarılı olduğunu belirlemekte ise yumuşak gücün kullanıldığı ülkedeki tarihi, kültürel, dinsel, faktörler etkili olmaktadır.

Son yıllarda yumuşak gücü dış politikasında etkin bir şekilde kullanan devletlerden biri olan Türkiye'de özellikle Balkanlar da Osmanlıdan kalan tarihsel ve kültürel bağlarının varlığını da olumlu yönde kullanmaya çalışmaktadır. Böylece Türkiye bölgedeki sosyal, kültürel ve siyasi nüfuzunun artırmaya çalışmaktadır. Türkiye'ye karşı önyargıları kırmaya, diğer AB, ABD, Rusya gibi büyük devletlerin yanında kendi görünürlüğünü artırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde TDP'de yumuşak gücün etkisi analiz edilecektir. Öncelikle TDP'de yaşanan gelişmeler sonrasında 2000'li yıllarla birlikte başlayan dönüşüm ele alınacaktır. Sonrasında ise Türkiye'nin dış politikasında kendini tanımladığı kimlikler ve TDP'de ki yumuşak güç potansiyeli belirtilip, hangi araçların kullanılarak bu politikanın yürütüldüğü ortaya konacaktır.

1.TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NIN TEMEL PARAMETRELERİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından 1990'lı yıllara kadar ki dönemde TDP'nin genel olarak statükoculuk ve batıcılık temelinde ilerlediği görülmektedir.

Özellikle 2. Dünya Savaşı'nın sonunda SSCB'nin boğazlarda hak iddia etmesi ve toprak talebinde bulunması Türkiye'nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü tehdit eden önemli bir unsur olmuştur. Bu durum Türkiye'nin batıya yönelmesine ve 1952'de NATO'ya üye olmasına neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise TDP'de, Batılı devletler ile daha seviyeli, diğer devletler ile daha dengeli ilişkiler kurma anlayışı benimsenmiştir. Ayrıca bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu mirasına dayanan kültürel ve İslami değerlerin dış politikada etki ve görünürlüğünün daha artmaya başladığı da gözlenmiştir.⁷⁷

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren TDP'nin temel parametrelerinden birini oluşturan batıcılık, Türk devletinin batı standartlarına ulaşması şeklinde tanımlanmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün “münhasır medeniyet” seviyesine ulaşma olarak nitelendirdiği bu ilke hem modernleşmenin hem de daha iyi yaşam seviyesine ulaşma yolunda bir amaçtır. Batıcılık ile ülke içinde daha iyi standartların sağlanması hedeflenirken, dışarda ise Batı dünyası ile ilişkiler kurularak güvenliği sağlamak amaçlanmıştır.⁷⁸

Türkiye'nin dış politikasını oluşturan temel parametrelerden bir diğeri statükoculuk Türkiye'nin Misak-ı Milli sınırlarının değiştirilemez ve tartışılmaz olduğunu ve revizyonist emellerinin olmadığını belirtmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin öncelikli hedefi her daim sınırlarını korumak ve gelecek tehditlere karşı önlem alınması çerçevesinde oluşturulmuştur.⁷⁹

TDP, Türkiye'nin dış dünyadaki çıkarlarını koruması ve uluslararası politikada daha güçlü ve prestijli bir konuma yükselebilmesi adına Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu günden itibaren gelişerek devam etmektedir. TDP'nin temeli Cumhuriyet döneminde oluşmuştur. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde izlenen dış politikanın esasları kendini dış dünyaya kabullendirme politikası üzerine kurulmuştur. Sistem içine entegre olma ve dış politikada aktif rol alma gibi politikaların öncelikte olduğu bu dönem de

⁷⁷ Ertan Efeğil, *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*, 1.baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2011, s.420

⁷⁸ Ramazan Gözen, *İmparatorluktan Küresel Aktörlüğe: Türkiye'nin Dış Politikası*, 1.baskı Ankara: Palme Yayınları, 2009, s.47.

⁷⁹ Ibid. s.48.

“Yurtta Sulh Cihanda Sulh” ilkesiyle birlikte her alanda tam bağımsızlığı sağlama ve Batıcılık perspektifinde aktif bir dış politika izleme hedeflenmiştir.⁸⁰

Soğuk Savaş dönemi boyunca NATO içerisinde yer alan ve ABD yanlısı politika izleyen Türkiye'nin, Soğuk Savaş sonrası dönemde, diğer bütün devletlerin politikalarında olduğu gibi, dış politikasında, iç ve dış etkenlerden dolayı büyük değişimler yaşanmıştır. TDP'de diğer devletlere oranla daha büyük bir değişim yaşanmıştır ki 11 Eylül sonrası dönem olan 'küresel terörizm'in gündemde olduğu bir dönemde, Türkiye'nin stratejik konumu daha farklı bir öneme sahip olmuş, dolayısıyla TDP'de da bu yönde değişim ve dönüşümler meydana gelmiştir. Soğuk Savaş'ın bitimiyle değişen dünya şartlarında, TDP'nin bir dönüşüme girdiği, karşılaşılan tehdit ve fırsatlar nedeniyle, Soğuk Savaş döneminde izlenen tek yanlı politikadan çok yanlı ve karşılıklı bağımlılık esaslı bir politikaya yöneldiği gündeme gelmiş ve bu tartışma konusu olmuştur. Bu kapsamda, Türkiye'nin eksen değiştirdiği, Avrupa hedefini bir kenara bırakıp 'Ortadoğululaştığı' söylemleri gündeme gelmiştir. Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından ve AK Parti hükümetinin iktidarı ele almasıyla beraber TDP'de değişim yaşandığı ortadadır. Bu değişim uluslararası sistemde, yaşanan değişmelerin ve kurulan yeni dengelerin ve Türkiye'nin de kendi içinde yaşadığı değişimlerin bir sonucu olarak meydana gelmiştir. Her ülkenin, mevcut koşulları nedeniyle izlediği dış politika gibi, TDP'de kaçınılmaz olarak değişmiştir. Bu yeni süreçte uluslararası sistemde yaşanan değişim ve bu değişimle birlikte tek yanlı politikanın yerini çok yanlı politikaya bırakması, karşılıklı bağımlılık esasına dayalı bir sistemin oluşmasıyla, 'güç' olgusu da değişmiş 'yumuşak güç' olgusu önem kazanmaya başlamıştır.

2.TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NIN DÖNÜŞÜMÜ

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte TDP'ndeki uygulamalar ve yaklaşımlar sorgulanmaya başlamış ve bu dönemde yeni arayışlar içerisine girilmiştir. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte yeni Türk Cumhuriyetleri'nin ortaya çıkması, aynı dönemde Yugoslavya'nın parçalanmasının ardından Balkanlar bölgesinde yeni devletlerin meydana gelmesi, Kafkaslarda ve Orta Doğuda çatışmaların çıkması gibi sorunlar meydana gelmiştir. Bu gelişmelerin Türkiye açısından avantajları olduğu gibi dezavantajları da olmuştur. Avantajlar olarak yeni fırsatlar, açılımlar ve işbirliği alanları

⁸⁰ <http://akademikperspektif.com/2014/02/20/turk-dis-politikasinin-genel-cercevesi/> (15.03. 2017)

oluşurken, Türkiye'nin yakın havzasında yaşanan çatışmalardan dolayı yeni sorunlar ve risklerle karşı karşıya kalması da dezavantajına olmuştur.⁸¹

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'ye baktığımızda bulunduğu jeopolitik konumu itibariyle her zaman uluslararası sistemin yapısından etkilenen fakat aynı zamanda kendisi de etkileme potansiyeline sahip olan bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, yakın havzasında bulunan Orta Doğu, Balkanlar ve Orta Asya bölgelerinde oluşan istikrarsız ortamdan tarihsel, kültürel ve ekonomik açıdan olduğu gibi bulunduğu jeo-stratejik açıdan da doğrudan etkilenmektedir.⁸²

2.1. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA KİMLİK VE DÖNÜŞÜMÜ

Konstrüktivizmin, bir devletin dış politikası analiz edilirken o devletin sahip olduğu kimlik ve dış çevrede yarattığı imaj diğer devletlerle ilişkilerinde belirleyici bir unsur olduğu daha önceki bölümde de ifade edilmiştir. Konstrüktivizmin yükselen seyri bize her devletin değişen koşullara bağlı olarak bir kimliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, geçmiş dönemlerden gelen kimlik de yok sayılmamaktadır. Kimlik, TDP'yi de belirleyen temel dinamiklerdendir. Türkiye'nin farklı dönemlerde farklı kimliklere sahip olduğu, şartların değişmesiyle kimlikte de farklılıklar olduğu görülmektedir. Türkiye'nin BM ve NATO'ya üyeliği ile birlikte Türkiye dış politikada batılı kimliği ve prensipleri benimsemiştir. Türkiye'nin tek partili siyasal sistemden çok partili siyasal sisteme geçmesi ve demokrasiyi cumhuriyetin yönetim biçimi olarak seçmesi benimsemiş olduğu batılı kimliğin bir yansıması olarak gösterilebilir. Türkiye batılı kimliğin yanında, Soğuk Savaş sonrası dönemde İslam Konferans Örgütü (İKÖ), Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) ve D-8 gibi örgütlerde kurucu ülke olarak yer almıştır. Böylece Türkiye'nin dış politikada çok yönlü kimliği kullanmaya başladığı görülmüştür.⁸³

Soğuk Savaşın sona ermesi ve SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Orta Asya ve Balkanlarda yeni devletler ortaya çıkmış ve iki bölgede de güç boşluğu oluşmuştur.

⁸¹ İdris Bal, *Türkiye'nin Değişen Politikası*, 1.baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2010, ss.45-46

⁸² İbrahim S. Canbolat, *Uluslararası İlişkilerde Türkiye: Savaş ve Barış Arasında Dünya*, 4.baskı, Ankara: Aktüel Yayınları, 2012, s.102

⁸³ Mustafa Küçük, *Constructivism and The Study of Security and Foreign Policy: Identity and Strategic Culture in Turkish-Greek and Turkish-Israel Relations*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Bilkent Üniversitesi, Ekonomik ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, s. 84

Bölgede oluşan bu güç boşluğu Türkiye açısından yeni fırsatlar ve işbirliği alanlar oluşturmuştur. Bu bağlamda Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde dış politikada mevcut olan “Batıcılık” kimliği sorgulanmaya başlamış ve alternatif olarak Avrasyacılık, Neo-Osmanlılık ve İslamcılık gibi kimlik arayışları içerisine girilmiştir.

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Yeni Dünya Düzeni söylemlerinde Avrasya ya da Avrasyacılık kavramları uluslararası gündemde sıkça kullanılmaya başlamıştır. Avrasya terimi coğrafi olarak Asya ve Avrupa kıtalarını içine alan bölgeyi tanımlamaktadır. *Avrasyacılık* kavramı ise ilk defa Alman coğrafyacı Alexander Van Humboldt tarafından kullanılmıştır. Başlarda sadece coğrafi bir terim olarak kullanılan Avrasyacılık terimi, daha sonraki süreçte Rus coğrafyacı V.I. Limanski tarafından kullanılarak, Rusya'da ideolojik ve felsefi bir anlam kazanmıştır.⁸⁴

TDP açısından Avrasyacılık, batıcılık politikasının sorgulanmasını, Avrasya coğrafyasındaki devletler ile daha yakın ilişkiler kurulmasını ve geliştirilmesini kapsamaktadır. SSCB'nin dağılmasının ardından ise bölgede bağımsızlığını yeni kazanan Türki Cumhuriyetleri ve Rusya Federasyonu ile stratejik ve ekonomik ilişkileri geliştirme şeklinde olmuştur.⁸⁵ Buna ilişkin Samuel Huntington, “Medeniyetler Çatışması” adlı eserinde Türkiye'nin, Kafkaslar ve Orta Asya'da yeni oluşan Türk Cumhuriyetlerine liderlik edebileceğini savunmuştur.⁸⁶

1990'lı yılların başında Orta Asya ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmasıyla birlikte Türkiye'ye yeni bir işbirliği alanı oluşmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde izlemiş olduğu politikalar da değişmiştir. İlk olarak Turgut Özal Mart 1991'de Azerbaycan ve Kazakistan'da ziyaretlerde bulunmuş daha sonra diğer Türk Cumhuriyeti ülkeleri ile karşılıklı ziyaretler gerçekleşmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin, 16 Aralık 1991 tarihinde SSCB'den ayrılan ve bağımsızlıklarını yeni kazanan devletleri tanıyan ilk ülke olması, Kafkaslar ve Orta Asya'daki bu devletlerin TDP'de ne kadar önemli bir yere sahip olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda Türkiye, Körfez Savaşı ile başlayan dönemde yakın bölgedeki ülkelere yönelik daha aktif bir politika izleyemeye

⁸⁴ Fahri Erdem, *Dünyada ve Türkiye'de Avrasya ve Avrasyacılık: Algulamalar Yaklaşımlar ve Stratejiler*, 1.baskı, Ankara: Barış Kitap Yayınları, 2016, ss.9-10

⁸⁵ Erman Akıllı, *Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika*, 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2016, ss.64-65

⁸⁶ Bkz.Samuel P. Huntington, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, (çev. Mehmet Turhan, Y.Z. Cem Soydemir) 14.baskı, İstanbul: Okuyanyuz Yayınları, 2015

çalışmıştır. Turgut Özal'ın “Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk Dünyası” ifadesi bu durumun en iyi ifadesidir.⁸⁷

Neo-Osmanlılık kimliği, TDP'de uygulanmasıyla Türkiye'yi İslam dünyasında lider konumuna getirebilecek yeni bir imparatorluk şeklinde tanımlanmaktadır. Bu yeni kimlik Osmanlı ve İslam tarihini unutmamak ve batılı kimliğine yönelik bir alternatif ortaya koymak için düşünülmüştür. Turgut Özal'ın “*Anadolu'daki Müslümanları Balkanlardaki Müslümanlarla birbirlerine bağlayan şey dindir*” ifadesi hem tarihi hem de dini bağların öne çıkarılmak istendiğini göstermektedir. Şunu da söylemek gerekir ki Neo-Osmanlılık kimliği Türkiye'nin Batıya yönelik izlemiş olduğu politikasından tamamen uzaklaşması anlamına gelmemektedir. Turgut Özal'a göre İslami değerlerini koruyan ve İslam ülkelerinin liderliğini yapan bir Türkiye Batı için de daha önemli bir konuma gelecektir.⁸⁸

1990'lı yıllarda Yugoslavya'nın parçalanması bölgede yeni sorunları ve çatışmaları ortaya çıkarmıştır. 1992 yılında Bosna Savaşı yaşanmış ve Türkiye'de yaşanan bu gelişmelere kayıtsız kalmamıştır. Türkiye Bosna'ya yönelik İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Birleşmiş Milletler (BM) çerçevesinde aktif bir politika izlemeye başlamıştır. Bosna gelişmeleri de Türkiye'nin “Balkan Açılımı” na ilişkin ilk adım olmuştur. Bu dönemde Türkiye, bölgedeki ülkelerle karşılıklı olarak yüksek düzeyde ziyaretler gerçekleştirmiştir. Turgut Özal'la birlikte de *Neo-Osmanlılık* söylemleri ve tartışmaları yerli ve yabancı basınlara yansımıştır.⁸⁹

İslamcılık kimliği, TDP'de Avrasyacılık ve Neo-Osmanlılık kimliğinde olduğu gibi Batıcılık kimliğine karşı bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Necmettin Erbakan liderliğindeki Refah Partisi'nin 1994 yılında yapılan seçimlerde iktidara gelmesiyle Türkiye'de siyasal İslam'ın uyanışı olarak, İslamcılık diğer bir kimlik arayışı olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda İslamcılık kimliği, Türkiye'nin Batılı ülkelerden uzaklaşarak Müslüman ülkeleriyle özellikle de Orta Doğu ve Arap ülkeleri ile

⁸⁷ Ali Balcı, *Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar*, 1.baskı. İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2013, ss.201-202

⁸⁸ Balcı, op. cit, ss.183-184

⁸⁹ Suat Beyler, *Turkey's Balkan Policy Under AK Parti and Claims For Neo-Ottomanism*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Social Sciences Department of International Relations, 2013, s.43

ilişkilerini geliştirmesi ve halifelik sancağını yeniden kuşanması gerektiğini savunan bir görüştür.⁹⁰

İslam kimliği, Türk kimliğinin bir parçası olarak TDP'nin belirlenmesinde etkili olan önemli unsurlardan biri olmuştur.⁹¹ İslamcılık kimliğine yönelik en önemli gelişmelerden biri, 1997 yılında Türkiye'nin daveti üzerine gelişmekte olan sekiz Müslüman ülkenin (Türkiye, Bangladeş, İran, Malezya, Nijerya, Pakistan, Mısır, Endonezya) bir araya gelerek D-8 (Developing Eight: Gelişmekte Olan Sekiz) örgütünü kurmasıdır. Dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Başbakanı Necmettin Erbakan ve diğer Müslüman ülke temsilcilerinin katılımıyla İstanbul'da İstanbul Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleşen zirvede D-8 örgütün oluşumu ve amaçları belirlenmiş, temel amacın üye ülkeler arasında işbirliği kurarak siyasal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak olduğu belirtilmiştir.⁹² İslam kimliğinin bu denli ön plana alınması Türkiye'nin Balkanlar da sürdürdüğü dış politikasında önemli bir argümandır. Aslında buradaki amaç orada bulunan Müslüman halkla olan gönül bağının sürdürülmesidir.

2.2. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NIN YENİ PARAMETRELERİ

AK Parti'nin 2002 yılında yapılan seçimlerde iktidara gelmesiyle Türkiye'nin dış politikasında bir dönüşüm süreci yaşanmıştır. Bu dönemde Türkiye sahip olduğu tarihsel ve kültürel geçmişine dayanarak bölgesel ve küresel düzeyde bir dış politika izlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Türkiye'nin bulunduğu jeopolitik konumu bölgesel düzeyde ve diğer devletlerle ilişkilerini geliştirmesinde önemli bir unsur olarak görülmüştür. Bu bağlamda Türkiye başta komşu ülkelerle ve diğer ülkelerle ilişkilerini üst düzeye çıkarmaya yönelik çalışmıştır. Ancak bu konuda ne kadar başarılı olunduğu ise tartışılmaktadır. AK Parti hükümetine göre Türkiye'nin merkezi jeopolitik konumu,

⁹⁰ Akkılı, op. cit. s.77

⁹¹ Gökhan Koçer, " Türk Dış Politikasında Din unsuru" , *Akademik Orta Doğu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2006, s. 137

⁹² İbrahim S. Canbolat, *Gelişmekte Olan Ülkeler ve Dış Politika*, 2. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 1999, s.169

tarih ve kültürel mirası gibi unsurlar çok boyutlu bir dış politika izlenmesine zemin oluşturmaktadır.⁹³

Ak Parti hükümeti, bu dönemde hedeflerini iyi tanımlamış ve dış politikada yeni vizyon temelinde bir yapılanma süreci başlatmıştır. Bu yapılandırma sürecinde 5 temel ilke belirlemiştir. Bunlar: özgürlük- güvenlik dengesi, komşularla sıfır sorun politikası, komşu bölgelerle ve ötesinde ilişkileri geliştirmek, çok boyutlu dış politika ve ritmik diplomasıdır.⁹⁴

Özgürlük-Güvenlik Dengesi; özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen saldırılardan sonra ABD ve Avrupa’da güvenlik konusu gündeme getirmiş ve güvenlik için tedbirler alınmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu dönemde Türkiye’de de güvenlik konusunda tartışmalar başlamıştır. Özgürlük ve güvenlik kavramları birbirinden ayrı bir şekilde düşünülemez. Bu nedenle iki kavram arasında bir denge kurulması gerekmektedir. Özgürlük ve güvenlik dengesinin en önemli aktörü devlettir. Devlet bireylerin güvenliğini sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir yapıdır. Devlet güvenliği sağlayamadığı takdirde, kaos ve şiddetin artacak ve bireysel özgürlükler kaybedilecektir.⁹⁵

Güvenlik ve özgürlük arasındaki dengeyi sağlamak bir devlet için son derece önemlidir. Bir devlet, güvenliği oluşturmak için özgürlüğü göz ardı ederse ülkede bir kaos çıkmasına neden olacaktır. Aynı şekilde özgürlüğü arttırmak amacıyla güvenlik konularını da göz ardı ederse de diktatörlük rejimlerine yol açacaktır.⁹⁶ Özgürlük-güvenlik dengesi aynı zamanda Türkiye'nin bölgesel siyaseti ile ilgilidir. Türkiye özellikle Ortadoğu’da demokrasinin gelişmesini teşvik etmiş ve desteklemiştir. Evrensel değerleri ve temel insan haklarını savunmayan rejimlere ve sivil ayaklanmalara karşı çıkmıştır. Aynı şekilde Türkiye’nin, Balkanlar’da istikrar ve güvenliğin sağlanması

⁹³ Ertan Efeğil, Rıdvan Kalaycı, *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi*, Cilt.1, 1.baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2012, ss.97-98

⁹⁴ Ahmet Davutoğlu, Turkey’s Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007, *Insight Turkey*, Vol.10, No.1, 2008, ss. 80-83

⁹⁵ Eren Alper Yılmaz, Hatice Can Öziç, Ahmet Akbulut, “Güvenlik- Özgürlük Bağlamında Türkiye’deki İç Güvenlik Paketi Tartışmaları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afro-Avrasya özel sayısı, 2016, s.136

⁹⁶ Ahmet Davutoğlu, “Türk Dış Politikasının İlkeleri ve Bölgesel Siyasal Yapılanma”, *Dışişleri Bakanlığı Stratejik ve Araştırmalar Merkezi*, No.3, Ağustos 2012, s.9

konusunda demokrasinin önemine vurgu yapması Türkiye'nin özgürlük ve güvenliğe verdiği öneme örnek olarak gösterilebilir.⁹⁷

Komşularla Sıfır Sorun Politikası; Türkiye, komşu ülkeleriyle işbirliğini geliştirmeyi ve yaşanmış olan sorunlarını çözüme kavuşturmayı hedeflemiştir. Türkiye'nin komşularla sıfır sorun politikası sonucunda dış politikada kullanmış olduğu araçlar değişmeye başlamış ve yumuşak güç unsurlarını daha çok ön plana çıkaran bir politika izlenmeye başlanmıştır.⁹⁸ Bu politika temel olarak, siyasi ve ekonomik işbirliği unsurları çerçevesinde oluşan bir anlayışı ifade etmektedir.

Türkiye, bu dönemde komşu ülkelerle sahip olduğu kültürel ve tarihsel bağları kullanarak ekonomik ve siyasi ilişkilerini geliştirmeye yönelik büyük çabalar sarf etmiştir. Bu bağlamda 2002-2011 yılları arasında Türkiye'nin Suriye ile ilişkilerine baktığımızda ekonomik anlamda özellikle 2007 yılında Türkiye ve Suriye arasında imzalanan ve 2011 yılına kadar yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşmasıyla önemli adımlar atılmıştır.⁹⁹ Fakat 2011 yılında "Arap Baharı" olarak nitelendirilen Ortadoğu coğrafyasında Tunus'ta başlayan yönetim karşıtı halk hareketleri Mısır, Libya, Yemen ve Suriye gibi birçok Ortadoğu ülkesine hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bu süreçte Türkiye'nin Suriye ile olan ilişkileri olumsuz etkilenmiştir.¹⁰⁰ AK Parti döneminde Türkiye'nin yakın bölgelerinde çıkan sorunlar sonucunda da komşularla sıfır sorunu politikası en çok tartışılan ilkelere biri olmuştur ve birçok yazar tarafından eleştirilmiştir. Ancak bölgedeki gelişmeler doğrultusunda sıfır sorun politikasını başarılı veya başarısız şeklinde değerlendirmek yanlış olacaktır. Çünkü bu politika öncelikle komşu ülkelerle olan ikili ilişkiler de bağlantı oluşturmak ve güçlendirmek adına tasarlanmıştır.

2000'li yıllardan itibaren TDP'nin yeni parametrelerden biri de ***komşu bölgelerde ve ötesinde ilişkileri geliştirmek*** politikasıdır. Türkiye'nin bölgesel etkisi Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Orta Asya bölgelerini kapsamaktadır. Türkiye,

⁹⁷ Murat Yeşiltaş, Ali Balcı, A Dictionary of Turkish Foreign Policy in the AK Party Era: A Conceptual Map, *SAM Papers*, No:7, May 2013, s. 11

⁹⁸ Tarık Oğuzlu, Komşularla Sıfır Sorun Politikası: Kavramsal bir Analiz, *Orta Doğu Analiz*, Cilt.4, Sayı 42, Haziran 2012, s.12

⁹⁹ Davutoğlu, Turkey's Foreign ...op.cit, s.80

¹⁰⁰ Duygu Dersan Orhan, "Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Etkileri", *Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.3, Sayı:1-2, 2013, s.18

Kosova ve Bosna-Hersek'te yaşanan krizlerde harekete geçerek daha aktif bir dış politika izlemiştir. Aynı zamanda Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan ülkeleriyle yakın ilişkileri sürdürmüştür. Türkiye ayrıca Ortadoğu bölgesinde etkisini genişletmek için büyük çabalar göstermiştir. Örneğin; Lübnan krizinde dönemin Başbakanı Recep Tayip Erdoğan, Said Hariri ve Nebih Berri ile görüşmelerde bulunmuştur. Ayrıca 2004 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül 25 yıl aradan sonra Lübnan'a dışişleri bakanlığı düzeyinde ilk ziyareti gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Türkiye Lübnan'da en aktif politika izleyen ülkelerden biri olmuş ve bölgedeki etkisini arttırmıştır.¹⁰¹

Çok boyutlu dış politika ilkesi 2000'li yılların sonrası Türkiye'nin dış politikasını oluşturan temel parametrelerden biri olmuştur. Çok boyutlu dış politika, uluslararası aktörlerle farklı konulara ilişkin eşzamanlı ve uyumlu ilişkiler sürdürülmesini öngörmektedir. Türkiye bulunduğu jeopolitik konum itibariyle uluslararası ilişkilerde var olan dinamik şartlarında etkisiyle tek boyutlu bir dış politika izlemeyeceğini görmüştür. Böylece Türkiye, dış politikasında çok boyutlu bir politika izleyerek sadece tek bir ülke veya bölge ile sınırlı kalmayan, sorunlar açısından da tek bir soruna indirgemeyen bir rota belirlemiştir.¹⁰²

Türkiye'nin, ABD ve NATO kapsamında ilişkileri devam ederken diğer tarafta Rusya ile Avrasya politikaları çerçevesinde ilişkileri geliştirmeye çalışması çok boyutlu politikanın bir örneğidir. Türkiye dış politikasındaki bu dönüşümle kendi yakın çevresindeki ülkelerle ekonomik ve sosyal bütünleşme sürecine girerek, sadece batı odaklı bir dış politika izlenmesine son vermiştir ve yeni alanlara açılmaya başlamıştır.¹⁰³

Son olarak da TDP'nin önemli ilkelerden biri olan *Ritmik Diplomasi*, Türkiye'nin bütün uluslararası örgütlerde yer almasını ve uluslararası sorunlara çözüm getiren bir aktör olarak uluslararası ilişkilerde daha aktif bir şekilde rol almasını amaçlayan bir ögedir. Ritmik diplomasi'nin başarılı olması, aynı anda farklı alanlarda uyumlu bir politikanın yürütülebilmesine bağlıdır. Ritmik diplomasi anlayışının başka

¹⁰¹ Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy...", op. cit., s. 81

¹⁰² Murat Yeşiltaş, Ali Balcı, "AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözcüğü: Kavramsal Bir Harita" *Bilgi Dergisi*, Cilt.9, Sayı.34, 2011, ss. 16-17

¹⁰³ Gürkan Zengin, *Türk Dış Politikasının 'da Davutoğlu Etkisi*, 9. baskı, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları, 2015, s.87

bir şartı da hareketliliğin uyumla birlikte aynı anda işlemesidir. Dış politikada uyum olmadan rasgele sadece hareket olsun diye yapılanlar hareket sonucunda kaos çıkma olasılığı artacaktır. Ancak sadece uyum olması da ilişkilerin dinamik etkisini kaldıracaktır.¹⁰⁴

3.TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA YUMUŞAK GÜÇ VE ARAÇLARI

Türkiye yumuşak güç potansiyeline sahip bir ülkedir. Bu potansiyelin derecesi de tarihsel bağlara, ortak kültür ve kimliğe bağlı olarak değişmektedir. Türkiye, yumuşak güç politikasına 2000'li yıllarla birlikte uluslararası sistemde yaşanan değişikliklerinde etkisiyle daha çok yönelmiştir. Bu politikayı uygularken de Dışişleri Bakanlığı, TİKA, YEE gibi kurumlar en çok kullanılan araçlar olmuştur. Bu başlık çerçevesinde bu kurumlara geçmeden önce Türkiye'nin yumuşak güç potansiyeline değinmek yerinde olacaktır.

3.1.TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA YUMUŞAK GÜÇ POTANSİYELİ

Soğuk Savaş yıllarında Batı yanlısı bir politika izleyen ve NATO içerisinde yer alan Türkiye'nin ekonomisi zayıftı. Ancak bugün ticaret hacmi genişlemiş olan bir Türkiye mevcuttur. Ekonomideki bu iyileşme aracılığıyla Türkiye dünyada daha etkili bir konuma gelmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemde yaşanan gelişmelerle devletlerin politikalarında değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Küreselleşmenin etkisiyle iletişim artmış, yaşanan olaylardan daha hızlı ve doğru haber alınmaya başlanmıştır. Devletlerarasındaki rekabet siber saldırılar, ambargo uygulama vb. tehdit etme yöntemlerine dönüşmüştür. Türkiye'nin de yükselen güç olması, jeopolitik konumunun önemli olması, çevresindeki bölgelerde (Orta Doğu, Balkanlar, Orta Asya) istikrar ortamının bulunmaması gibi etkenlerde Türkiye'yi bir yandan merkezi bir konuma getirirken bir yandan da zora sokmaktadır. Türkiye'nin çağdaş değerlere sahip olması, yönetim şeklinin demokrasi olması, insan haklarını koruyan bir yapıda olması, TDP'nin yumuşak gücünü arttırmakta ve diğer ülkelere

¹⁰⁴ Yeşiltaş, Balcı, loc. cit

örnek olmasını sağlamaktadır. Bu da Türkiye'nin imajını olumlu yönde etkilemektedir.¹⁰⁵

Türkiye'nin yumuşak güç potansiyeli açısından azımsamayacak ölçüde önemli kaynaklara sahip olduğu görülmektedir. Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada tarihsel ve kültürel bağlara sahip olması bölgesel düzeyde ikili ve çok taraflı ilişkiler geliştirmek noktasında avantaj sağlamaktadır. Ayrıca Türkiye sahip olduğu demokratik ve modern bir ülke olmasıyla bölgesel çekimin odağı olabilecek yumuşak güç potansiyeline sahip bir ülkedir. Türkiye'nin yumuşak güç kaynaklarının ve kamu diplomasinin, son yıllarda dış politika da etkin bir şekilde kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Türkiye'nin diğer ülkelerde gerçekleştirdiği insanı yardım faaliyetlerindeki artış bu yaklaşımları destekleyen bir gelişme olarak görülmektedir.¹⁰⁶

Türkiye'nin en önemli yumuşak güç unsurları, sahip olduğu tarih ve kültürdür. Türk tarihi Büyük Hun İmparatorluğuna kadar uzanmaktadır. Tarih boyunca 16 Türk İmparatorluğu kurulmuştur. Son olarak kurulan Osmanlı İmparatorluğu, Ortadoğu'dan Asya'ya, Balkanlardan Afrika ve Avrupa'ya kadar geniş bir coğrafyaya hâkim olmuştur. Türkiye'nin bu kadar eski tarih ve kültüre sahip olması yumuşak güç kullanımı açısından son derece önemlidir.¹⁰⁷ Türkiye, bulunduğu jeopolitik konumu, sahip olduğu tarih ve zengin kültürü açısından yumuşak gücü kullanmada avantajlı olan bir devlettir. Türkiye zengin bir kültüre sahip olmasının etkisiyle yumuşak gücü kullanmak konusunda büyük bir potansiyele sahip olmaktadır. Örneğin; Türk kültürünün Osmanlı Devleti zamanından itibaren Balkanlarda yayılması, bugün Balkan ülkeleri ile Türkiye arasında tarihi bağlar kurulabilmesine ve ortak kültürün etkisiyle ilişkilerin olumlu yönde ilerlemesine yardımcı olmaktadır.

Bir devletin yumuşak güç kapasitesini tanımlayan önemli faktörlerden biri siyasi değerlerdir. Devletin yumuşak güç statüsünü kazanması ve etkin bir şekilde kullanması için devlet, iç politikada ve dış politikada temel insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve demokrasiye önem vermeli ve desteklemelidir. Türkiye bu açıdan

¹⁰⁵ Tuba Çavuş, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.3. Sayı.2, 2014, s.28

¹⁰⁶ Soner Sarıgül, "Türkiye'nin Balkanlardaki "Yumuşak Güç" Perspektifi: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt.8, Sayı.1, 2013, s.84

¹⁰⁷ Op. cit., s.28

cumhuriyetin kuruluşundan itibaren demokrasiye önem vermiş ve demokrasiyi yönetim şekli olarak belirlemiştir. Ahmet Davutoğlu'nun da ifade ettiği gibi, '*Türkiye'nin en önemli yumuşak güç araçlarından biri sahip olduğu demokrasidir.*' Çünkü bir ülkenin başka bir ülkeye sözünü geçirmesi ancak kendi içerisinde sahip olduğu etkiye yakın seviyede gerçekleşecektir. Kendi içerisinde demokrasiye sahip olmayan bir ülkenin başka bir ülkeye bu değeri anlatması abesle iştigaldir.¹⁰⁸

Türkiye'nin sahip olduğu demokrasi, bölgesel ve küresel aktör konumuna sahip olma yolunda önemli rol oynamaktadır. Demokratik bir ülke konumunda olmasının yanı sıra ekonomik alanda yakalamış olduğu başarı ve istikrar, 2011 yılında Tunus'ta başlayan daha sonra diğer Ortadoğu ülkelerine yayılan "Arap Baharı" hareketinin yaşandığı birçok ülkeye ilham kaynağı olmasına ve model ülke konumuna gelmesine neden olmuştur.¹⁰⁹

2000'li yıllarda siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanmasıyla dış politikasında yeniden bir yapılandırma sürecine giren Türkiye, izlemiş olduğu strateji ile bölgenin "cazibe merkezi" konumuna gelmiştir. Buna ilişkin özellikle Balkanlar, Orta Doğu ve Orta Asya ülkeleriyle olan ilişkilerde ortak medeniyet, tarih ve kültür unsurlarına önemle vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu politikalar sadece söylemlerde değil, aynı zamanda kurumsal yapılandırmalarla da uygulamaya girmiştir.

Bu dönemde dış politikada yaşanan değişimle paralel olarak ekonomik alanlarda da ciddi adımlar atılmıştır. Bu bağlamda Türkiye ekonomik ilişkilerini güçlendirmeye yönelik yeni yapılar oluşturmuştur. Türkiye ekonomik gücünü dış politikada askeri veya ekonomik yaptırımlar uygulamak için değil, yumuşak güç unsurlarını daha etkili hale getirmek yönünde kullanmıştır.¹¹⁰

3.2. TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NDA YUMUŞAK GÜÇ ARAÇLARI

Türkiye, yumuşak güç politikasında birçok araç kullanılmaktadır. Bunların başında Dışişleri Bakanlığına bağlı ve uluslararası teknik yardım teşkilatı niteliğinde

¹⁰⁸ Ahmet Davutoğlu, Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007, *Insight Turkey*, Vol.10, No.1, 2008, s.80

¹⁰⁹ İbrahim Kalın, Soft Power and Public Diplomacy in Turkey, *Perceptions*, Volume 16, Number 3, Autumn 2011, p.9

¹¹⁰ Beyza Çağatay Tekin, Rıfat Barış Tekin, *Türkiye'de Politik Değişim ve Türk Dış Politikası: Neo Osmanlıcılığın Sosyo Politikası*, (Ed. Rasim Özgür Dönmez), 1. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2014, s.41

olan Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Dünyanın birçok Türkçe dilini öğretilmesi ve kültürel aktiviteler noktasında YEE, gelmektedir. Ayrıca yumuşak gücün medya aracı olarak Türk Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) dünyanın birçok ülkesine doğrudan seferler düzenleyen ve dünya markası konumuna gelen THY, yabancı uyruklu öğrencilere Türkiye’de eğitim almaları için burs olanakları sağlayan YTB ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlar da TDP’nin yumuşak güç kullanımında önemli araçlarıdır.¹¹¹ Bunların dışında son yıllarda Türk dizilerin Balkanlarda, Orta Doğu’da izlenme oranlarının artması Türkiye’nin tanınırlığı ve kültür aktarımının sağlanması noktasında yumuşak güç kullanımını açısından önemli bir gelişmedir. Türkiye’nin yumuşak güç kullanımında dünyada ilk yirmi ülke arasında yer alması da bu gelişmelerin bir göstergesidir. (Bkz.Tablo.3).

Tablo.3: Ülkelerin Yumuşak Güç Kullanım Sıralaması

1		İngiltre	11	Güney Kore
2		ABD	12	Norveç
3		Almanya	13	Finlandiya
4		Fransa	14	İtalya
5		İsveç	15	Hollanda
6		Japonya	16	İspanya
7		Danimarka	17	Brezilya
8		İsviçre	18	Avusturya
9		Avusturya	19	Belçika
10		Kanada	20	Türkiye

Kaynak: Monocle Soft Power Survey 2012

¹¹¹ Süleyman Güder, Muhammed Hüseyin Mercan, “2000 Sonrası Türk Dış Politikasının Temel Parametrelere ve Orta Doğu Politikası”, *İnsan ve Toplum Dergisi*, Cilt.2, Sayı.3, Haziran, 2012, s. 67

Monocle, ¹¹² yumuşak güç bazında yaptığı araştırmalarda devletlerin kendi kültürel değerleriyle diğer devletleri ne ölçüde etkilediğini; düşünce kuruluşlarının sayısını, eğitim düzeyini, medyanın gücünü, kültürel faaliyetleri dikkate alarak incelemektedir. Monocle dergisinin 2012 yılında yapmış olduğu anketlere göre de yumuşak güç kullanımında ilk üç sırada; İngiltere, ABD ve Almanya ülkeleri yer almaktadır. Bu araştırmaya göre 20. sırada yer alan Türkiye'nin de yumuşak gücü aktif bir şekilde kullandığı görülmektedir.¹¹³

3.2.1. Devlet Kurumları ve Özerk Kuruluşlar

Türkiye'nin yumuşak güç politikasını başarılı bir şekilde uygulanması kurumların ve kuruluşların yaptığı çalışmalar çerçevesinde mümkün olmaktadır. Bu kurum ve kuruluşların başında en önemli devlet kurumu olan Dışişleri Bakanlığı gelmektedir. Bakanlığı ise TİKA, YEE, YTB, TRT, Anadolu Ajansı, THY, Diyanet İşleri Başkanlığı gibi birçok kurum ve özerk kuruluş başarılı faaliyetleriyle takip etmektedir.

3.2.1.1. Dışişleri Bakanlığı

Türkiye Cumhuriyeti Dış işleri Bakanlığı uzun bir geçmişe dayanan köklü Osmanlı diplomasisi geleneği üstüne kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzyıllar boyu geniş bir coğrafyada egemen olmasının önemli sebeplerinden birisi güçlü diplomasi geleneğini etkin bir araç olarak kullanmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti 1923 yılında kurulduğundan bugüne “Yurtta barış, dünyada barış” ilkesi çerçevesinde güçlü bir dış politika geleneği kurmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda da Türkiye, 1930'lu yıllardan günümüze olabildiğince aktif ve barışçıl bir dış politika izlemeye çalışmaktadır.¹¹⁴

1945 sonrası giderek yaygınlaşan uluslararası siyasi ve ekonomik işbirliği ve örgütlenme çabalarına uygun olarak, ikili ilişkilerin yürütülmesinin yanı sıra Dış işleri

¹¹² Monocle, İngiltere'de kurulan bir dergi olarak her yıl ülkeler bazında yumuşak güç araştırmalar yapmaktadır. Yapılan araştırmalarda devletlerin kendi kültürel değerleriyle diğer devletleri ne ölçüde etkilediğini, düşünce kuruluşların sayısı, eğitim düzeyi, medyanın gücü, kültürel faaliyetler gibi konuları dikkate alarak incelemektedir

¹¹³ Bknz. <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/> (15.03.2018)

¹¹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-disisleri-bakanligi-tarihcesi.tr.mfa> (02.06.2018).

Bakanlığı'nın temel işlevleri arasında çok taraflı siyasi ve ekonomik işler de ağırlıklı bir yer almıştır. Çok taraflı diplomasi faaliyetleri ve uluslararası örgütlerin artması çerçevesinde daimi temsilciliklerin sayısı arttırılmıştır. Temsilciliklerin artması ilişkilerin olumlu yönde geliştiğini göstermekte olup, Dışişleri Bakanlığı uluslararası siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin yürütülmesi ve daha da geliştirilmesi yönündeki çabalarını sürdürmektedir. ¹¹⁵ Dışişleri Bakanlığının yaptığı ikili ve çok taraflı anlaşmalar, diğer ülkelerde devam ettirilmesi istenen yumuşak güç politikalarının temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle Bakanlık nezdinde kötü ilerleyecek bir görüşme süreci diğer alanlar da yansıtacaktır.

3.2.1.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

TDP'nin yumuşak güç araçlarından en etkili olanlarından biri TİKA'dır. Soğuk Savaşın sona ermesi ve SSCB'nin dağılması sonucunda ortaya çıkan yeni ülkelerin- başta da Türk Cumhuriyetleri'nin- yeni oluşumuna ve kalkınmalarına destek vermek amacıyla kurulmuştur. *TİKA, Bakanlar Kurlunun 24 Ocak 1992 tarihli kararıyla, 2114 sayılı ve 20 Ocak 1990 tarihli Resmi Gazete 'de yayınlanan ve yürürlüğü giren 480 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. TİKA, 1999 yılında 4668 sayılı " Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" ile Başbakanlığa bağlanmıştır.*¹¹⁶

1990-2000 yılları arasında Türkiye'nin yaşamış olduğu siyasi ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle TİKA hedeflerinde istediği sonuçlara ulaşamamıştır. Bu durum TİKA'nın yurt dışında yapmak istediği faaliyetlere de engel olmuştur. Ancak 2000'li yılların başında özellikle 2002 yılından sonra Türkiye'nin, dış politikasının değişmeye başlamasıyla birlikte yeni dış politika açımları gerçekleşmiştir. Sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitim alanlarda çeşitli projeler ve faaliyetler gerçekleştirilerek yurt dışında TİKA'nın etkinliği arttırılmıştır. 1992-2002 yıllarını kapsayan dönemde yurt dışında, 12 koordinasyon ofisi bulunan TİKA'nın, 2017 yılında ofis sayısı 58'e çıkmıştır. TİKA, faaliyet gösterdiği alanlarla öncelikle Türkiye'nin yakın bölgesindeki Balkanlar, Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya ülkelerin de etkindir. Bunların dışında da daha uzak

¹¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-disisleri-bakanligi-tarihcesi.tr.mfa> (02.06.2018)

¹¹⁶ Türk İşbirliği Koordinasyonu ve Kalkınma Ajansı Başkanlığı <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihcemiz-222> (14.02.2017)

bölgelerde yer alan Latin Amerika ve Afrika ülkelerine yönelik faaliyetlerde de bulunmaktadır.¹¹⁷

TİKA genel anlamda işbirliğinde bulunulması hedeflenen ülke ve toplulukların iktisadi gelişim sürecinde ihtiyaç duyacakları ekonomik altyapı araçlarını ve destek programlarını hazırlamak, projeler ve faaliyetler geliştirmek, katkı sağlanacak alanlarda insani yardım ve teknik desteklerin koordinasyonunun düzenlenmesinde göre Kalkınma ve işbirliği faaliyetlerini yürüten kurum olarak TİKA, dünyada Orta Asya, Kafkaslar, Orta Doğu, Balkanlar, Latin Amerika ve Afrika'ya kadar uzanan bir alanda faaliyet göstererek uluslararası kamuoyunun saygınlığı kazanan bir başarı ortaya koymuştur. Türkiye, ekonomisinin güçlenmesiyle birlikte yardım alan ülke konumundan yardım veren (donör) ülke konumuna gelmiştir. Türkiye, 2016 yılında acil ve insani yardımlar kapsamında 6 milyar dolar yardım yaparak ikinci büyük donör, insani yardımlar da milli gelire oran açısından %0,69 bir oranla dünya birincisi olmuştur.¹¹⁸

Tablo.4: Türkiye'nin 2002-2016 Dönemde Resmi Kalkınma Yardımları (Milyon Dolar)

DÖNEM	MİLYON DOLAR
2002	85
2003	76
2004	339
2005	601
2006	712
2007	602
2008	780
2009	707
2010	976
2011	1.273
2012	2.533
2013	3.308
2014	3.591
2015	3.919
2016	6.488

Kaynak: TİKA, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2016 s.15

¹¹⁷ TİKA, *Faaliyet Raporu 2017*, s. 18

¹¹⁸ TİKA, *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2016*, s.9

Yukardaki tabloda görüldüğü gibi 2000'lerin başında resmi kalkınma yardımları 85 milyon dolar seviyesindeyken, 2016 yılına gelindiğinde bu rakam hızlı bir şekilde artış göstererek 6 milyar 488 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. Türkiye'nin resmi kalkınma yardımların her geçen sene artış göstermiş, 2016'da resmi kalkınma yardımları 2015 yılına göre % 66 oranla artmıştır. Bu da Türkiye'nin günümüzde yumuşak güç politikasına verdiği önemin bir sonucudur.¹¹⁹

TİKA, dünyanın birçok ülkesinde yürütmüş olduğu çeşitli projeler ve faaliyetler ile dostluk ve sosyal barışın kurulmasını amaçlamakta, aynı zamanda ülkeler arasındaki siyasal, ekonomik, kültürel ve diplomatik alanlarda ikili ilişkileri geliştirmektedir. Ayrıca TİKA'nın, gerçekleştirdiği projeler ve faaliyetler kapsamında bulunduğu bölge ülkeleriyle iyi ilişkilerin kurulması amaçlanmaktadır. Bu karşılıklı kimlik inşası sürecinde de, diğer devletlerle olan ilişkileri geliştirmeye ve uluslararası sorunlara yönelik barışçıl çözümler üretilmeye çalışılmaktadır. Bu açıdan Türkiye'nin yeni dış politikasında TİKA önemli rol oynamaktadır.¹²⁰

3.2.1.3. Yunus Emre Enstitüleri (YEE)

Yunus Emre Vakfına bağlı olan YEE; Türk dilini, kültürünü, tarihini ve sanatını dünyaya tanıtmak ve yaymak amacıyla 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla kurulmuş bir kamu vakfıdır. 2009 yılında faaliyetlerine başlayan YEE'nin günümüzde yurt dışında çeşitli ülkelerde yaklaşık 40 kültür merkezi ofisi bulunmaktadır. Kurulan bu merkezlerde yabancılara verilen Türkçe eğitimin yanı sıra kültür ve sanat alanlarında çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.¹²¹ YEE merkezlerinde düzenlenen çeşitli kültürel etkinlikler, bilimsel projeler ve yabancılara verilen Türkçe kurslar aracılığıyla Türkiye'nin tanıtımı yapılırken aynı zamanda diğer ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi sağlanmaktadır.

YEE ilk olarak Balkanlarda çalışmalara başlamış, daha sonra Orta Doğu ülkelerinde de çalışmalar yaparak faaliyetlerini sürdürmüştür. Balkanlarda ilk kültür merkezi Bosna-Hersek'te açılmıştır. Bunu Makedonya (Üsküp), Arnavutluk (Tiran ve

¹¹⁹ TİKA, *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2016*, s.15

¹²⁰ Tunçay Kardaş, Ramazan Erdağ, "Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 2012, s.17

¹²¹ <http://www.yee.org.tr/tr/yunusemreenstitusu> (20.03.2017)

İşkodra), Kosova (İpek, Priştina ve Prizren), Romanya (Bükreş ve Köstence), Hırvatistan (Zagreb), Karadağ (Podgoritsa) ve Sırbistan (Belgrad)'da açılan kültür merkezleri takip etmiştir. Toplam 8 ülkede 14 kültür merkezinin açılması ile Balkanlarda çalışmalar yaygınlaşmıştır.¹²²

YEE, İngiltere'nin 1934 yılında kurulan British Council, 1951'de Almanya'nın Goethe Enstitüsü ve 1962'de İtalyan Kültür Merkezleri kurulan kültür merkezlerine göre çok daha yeni olmasına rağmen kısa bir sürede Balkanlarda ve dünyanın birçok yerinde Türkçe dil kurslarının yanı sıra kültürel ve bilimsel çalışmalarda büyük bir başarı yakalamıştır. YEE, Türkiye'nin yeni dış politikasının da en önemli yumuşak güç unsurlarından biridir.¹²³

3.2.1.4. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB)

YTB, 6 Nisan 2010 tarihinde Başbakanlığa bağlı müsteşarlık düzeyinde bir kamu kurumu olarak kurulmuştur. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarını, soydaş ve akraba topluluklarını ve Türkiye'de eğitim gören Türk, Müslüman ve akraba topluluklardan oluşan uluslararası burslu öğrencileri kapsayan çalışmalar yaparak koordinasyonu sağlamak görevini yapmaktadır.¹²⁴

YTB, çalışma alanı olarak, çeşitli sebeplerden dolayı yurt dışına göç etmiş Türk vatandaşlarına yönelik yapılan çalışmaların koordinasyonunu sağlamak görevini üstlenmiştir. Başka bir çalışma alanı soydaş ve akraba topluluklarıdır. YTB, soydaş ve akraba topluluklarına yönelik farklı araçlarla verilen hizmetlerin daha etkin ve verimli olması açısından koordinasyonu sağlamaktadır. Bu konuda sivil toplum kuruluşları önemli bir rol oynamaktadır. Türk vatandaşları ile soydaş ve akraba toplulukları Türkiye'de veya buldukları yerlerde kurulmuş olan sivil toplum kuruluşları aracılığıyla Türkiye ile bağlarını korumakta ve buldukları yerlerde yönetime daha

¹²² <http://www.yee.org.tr/> (20.03.2017)

¹²³ Ali Demir, "Bir Kültürel Diplomasi Hareketi: Yunus Emre Enstitüleri" <http://www.lacivertdergi.com/dosya/2015/06/01/bir-kulturel-diplomasi-hareketi-yunus-emre-enstituleri> (20.03.2017)

¹²⁴ Başbakanlık Yurtdışı Akraba ve Topluluklar Başkanlığı <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php> (23.03.2017)

aktif bir şekilde katılabilmektedirler. Bunun için YTB tarafından, çeşitli sivil toplum kuruluşlarına destek verilmektedir.¹²⁵

YTB tarafından düzenlenen Türkiye Bursları programı kapsamında, dünyanın çeşitli ülkelerinden Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu öğrencilere burs verilmektedir. Türkiye'yi dünya çapında bir eğitim merkezi haline getiren Türkiye Bursları programına 2012 yılında 150 ülkeden 100 bin üzerinde başvuru yapılmış ve bunlardan 4000 bin öğrenci burs almaya hak kazanmıştır.¹²⁶ Türkiye bursları programına 2016 yılında 172 farklı ülkeden 122 binin üzerinde başvuru yapılmıştır. YTB 2012 yılından itibaren dünyanın birçok yerinden başarılı öğrencilere Türkiye'de eğitim görmeleri için burs imkânları sunmaya devam etmektedir. Burs kazanan öğrencilere konaklama, genel sağlık sigortası, harç, ikamet tezkeresi, dil kursu ücreti, gidiş dönüş biletleri gibi hizmetler sunmaktadır. Ayrıca mezun olan öğrencilerle bağlarını koparmamak için farklı ülkelerde mezun buluşmaları düzenlenmesinin yanı sıra yurtdışı konferansları düzenleyerek, çeşitli sosyal ve kültürel aktiviteler desteklenmektedir.¹²⁷ Bu anlamda öğrencilerin Türkiye ile kalıcı ve sürdürülebilir ilişkiler kurması hedeflenmektedir.

3.2.1.5. Türk Hava Yolları (THY)

THY, Türkiye'nin dış politikasının gelişimine büyük katkı sağlayan başka bir yumuşak güç aracıdır. Sürekli yenilikleri takip eden, hızlı gelişen, yolcu memnuniyeti odaklı verilen hizmeti ile THY, Türkiye'nin dünyadaki küresel bir markası haline gelmiştir. Yolcuların memnuniyetini ölçmek için anketler üzerinden değerlendirme yapan üstün standartlara sahip olan havaalanlarını ve hava yolu şirketlerini denetleyen Skytrax'ın, 2014 yılında yapmış olduğu değerlendirmeye göre THY 4.kez Avrupa'nın en iyi hava yolu şirketi ve 6. kez Güney Avrupa'nın en iyi havayolu şirketi olarak ödül almaya hak kazanmıştır.¹²⁸

¹²⁵ Kürşat Emrah Yıldırım, Ali Yıldırım, “ Türkiye'nin Yumuşak Güç Sembollerinden Türk İşbirliği Koordinasyonu Ajansı ve Yurtdışı Akraba ve Topluluklar Başkanlığı”, *Karadeniz Dergi*, Cilt.1, Sayı.33, 2017, s. 209

¹²⁶ Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü <http://kdk.gov.tr/haber/binlerce-uluslararasi-ogrenci-turkiye-burslari-projesiyle-turkiyede/312> (18.04.2017)

¹²⁷ <http://www.trthaber.com/haber/egitim/turkiye-burslarina-rekor-basvuru-244842.html> (16.04.2017)

¹²⁸ <http://www.turkishairlines.com/en-int/corporate/news/news/turkish-airlines-the-best-in-europe-for-the-last-four-years> (01.06.2017)

THY siyasi, ekonomik ve sosyal gelişime katkı yapan bir şirkettir. Bu rolünü TDP ile paralel olarak sürdürmektedir ve TDP'nin ulaştığı her yere seferler düzenleyerek işadami, devlet görevlisi ya da bireyleri taşıyan THY, Türk insanına da böylelikle yeni imkânlar sunmaktadır. Türk Hava Yolları yurt içinde ve yurt dışında görevler üstlenmektedir. Sıradan bir havayolu şirketinin ötesinde ağır sorumluluk yüklü bir şirket olan THY'nin güçlü olması Türkiye'nin imajı için de önemlidir. Ülkenin bu kadar güçlü kamu/özel kurumlarına sahip olması bölgeselliğine büyük katkılar getirmektedir. Bu yüzden THY'yi yalnızca bir havayolu şirketi olarak görmek büyük hata olur.¹²⁹

3.2.1.6. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)

Medya, uluslararası aktörlerin günümüzde yumuşak güç politikalarında kullanmış olduğu özellikle radyo ve televizyon gibi kurumların küresel etkinliğe sahip olan araçlarıdır. Medya aracılığıyla devletler, kendilerini olumlu gösterme, ikna etme, belirli bir hedef kitleyi kendilerine çekmekte ve en önemlisi kendi görüş ve düşüncelerini kamuoyuna etkili bir şekilde ifade etme fırsatını yakalamaktadırlar. Bugün medya milyonlarca insana ulaşabilme, insanları yönlendirebilme ve etkileme potansiyeline sahiptir.¹³⁰ Türkiye'nin medya araçlarından biri olan TRT yumuşak güç politikasında önemli bir rol oynamaktadır.

TRT, 01 Mayıs 1964'de devlet adına radyo ve televizyon yayınlarını gerçekleştirmek için, özel yasayla özerk tüzel bir kişiliğe sahip olarak kurulan bir kamu iktisadi kuruluşudur. TRT yıllar geçtikçe televizyon ve radyo sayısını artırarak hem yurt içinde hem yurt dışında yayın hayatını devam ettirmiştir. 1986 yılında televizyonun 2. kanalı TRT-2, 1989 yılında TRT-3 ve GAP-TV yayın hayatına girmiştir. 1990 yılında ise eğitim ağırlıklı yayınlar yapan TRT-4 ile Avrupa da yaşayan Türk işçilerine yönelik olarak TRT-INT açılmıştır. 1993 yılında ise Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik programların yer aldığı TRT-AVRASYA kanalı açılarak kültürler arasında bir geçiş sağlama aracı olmuştur. 1998 yılından itibaren yurt dışında temsilcilikler açılmaya başlanmış ve ilk yurt dışı temsilciliği de TRT Almanya - Berlin Temsilciliği olmuştur.

¹²⁹ <http://www.usasabah.com/Guncel/2015/01/01/thynin-gucu-turkiyeyi-kanatlandiriyor> (01.06.2017)

¹³⁰ Ingrid d'Hooghe, "The Limits of China's Soft Power in Europe: Beijing's Public Diplomacy Puzzle", *Netherlands Institute of International Relations, Clingenland Diplomacy Papers*, 2010, s.1

Bunu sırasıyla 1999'da Türkmenistan-Aşkabat Temsilciliği, 2000'de Azerbaycan-Bakü, Mısır-Kahire ve Belçika-Brüksel temsilcilikleri takip etmiştir. 2002 yılında ise ABD-Washington'da, 2004 yılında da Özbekistan-Taşkent temsilciği açılmıştır. 20.11.2008 tarihinde 31 dilde yayın yapan TRTWorld <https://www.trtworld.com/> hayata geçirilerek yeni medya, hizmet ortamındaki yayıncılar arasında dünyada 5. sırada yer almayı başarmıştır. Bugün yayın yapılan bölge ve dünya ile ilgili gelişmeler uzmanların görüşlerinin de yer aldığı kapsamlı, tarafsız ve doğru bir içerikle 41 dilde yayın yapılmaktadır. Balkanlar, Orta Asya, Ortadoğu ve Kafkaslarda bulunan 27 ülkede yaklaşık 250 milyon nüfuslu bir coğrafyaya hitap edecek olan TRT Avaz ise 21.03.2009 tarihinde hizmet vermeye başlamıştır. Türkçe, Azerbaycan Türkçesi, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe ve Türkmence programlar yapılarak yayın bölgesinde ki tüm ülkelerin kendinden bir şey bulacağı "ortak kanal" olmuştur. TRT, bugün 13 televizyon kanalı, 5 ulusal, 5 bölgesel, 3 uluslararası ve 3 yerel radyo istasyonu, trt.net.tr ve 41 dilde hazırlanan <https://www.trtworld.com/> isimli web siteleri, teleteks yayını, "Televizyon", "TRT Çocuk", "Radyo vizyon" isimli basılı dergileriyle Türkiye ve dünyaya yayın yapmakta ve Türkiye'nin yurt dışında tanıtılmasına, doğru haberlerin ilk elden diğer ülkelerdeki insanlara ulaşmasını sağlamaktadır. Basın, yumuşak gücün uygulanabilmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Türkiye'de TRT yayınlarıyla önemli bir avantaj sağlamaktadır.¹³¹

3.2.1.7. .Diyanet İşleri Başkanlığı

Diyanet İşleri Başkanlığının yurt dışında yürütmüş olduğu faaliyetler, Türkiye'nin dış politikasının genişlemesinde bir yumuşak güç aracı olarak önemli katkılar sağlamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı 24.02.1978 tarihli ve 7/1456 sayılı Bakanlar Kurulu ile ilk defa yurtdışında teşkilatlanmaya başlamıştır. Bu anlamda 1980'li yıllardan itibaren Avrupa, Balkanlar, Orta Asya ve Kafkasya gibi bölgelerde faaliyet göstermektedir.¹³²

1995 yılından günümüze kadar Avrasya İslam Şurası'nın sekreteryasını icra eden Diyanet İşleri Başkanlığı, Müslüman ülkelerin dini kuruluşları arasında din

¹³¹ Bkz. TRT Kurumsal Yapı <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx> (15.03.2017)

¹³² Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı <https://diyanet.gov.tr/tr/icerik/kurulus-ve-tarihce/8> (22.04.2017)

faaliyetleri ve eğitim konularında işbirliğini geliştirmek amacıyla yapılan bir girişimdir. Diyanet İşleri Başkanlığı aynı zamanda Balkanlar'da, Orta Asya ve Kafkaslarda dini eğitimi almak isteyen öğrencilere yönelik burs imkânları sağlamaktadır. Bununla birlikte yurtdışında İslami değerleri doğru bir şekilde tanıtmada konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı önemli bir rol üstlenmiştir.¹³³

Diyanet İşleri Başkanlığı'na yardımcı olmak amacıyla kurulan Türkiye Diyanet Vakfı daha sonraki yıllarda faaliyetlerini yurtdışında da sürdürmeye devam etmiştir. Yurt dışında başlangıçta faaliyet gösterdiği alanları Türk Cumhuriyetleri ve Balkanlar daha sonra Afrika, Latin Amerika, Uzak Doğu'ya kadar genişletmiştir. Günümüzde Türkiye Diyanet Vakfı, Türkiye'de yapmış olduğu insanı yardımların yanı sıra 135 ülkede faaliyet gösteren bir uluslararası kuruluş haline gelmiştir.¹³⁴

Dini eğitim alanında da önemli katkı sağlayan Türkiye Diyanet Vakfı, yurtdışında din görevlisi, öğretmen yetiştirmek amacıyla 2006 yılında Uluslararası İlahiyat Programı başlatılmıştır. Bu programı kapsamında İstanbul, Marmara, İstanbul 29 Mayıs, Ankara, Uludağ ve Necmettin Erbakan Üniversitelerinde eğitim gören 700 yabancı öğrenciye burs imkânı sağlanmıştır. Türkiye Diyanet Vakfı'nın dünyanın birçok yerinde muhtaç ve kimsesizlere yardım etmesi, kültürel ve sosyal hayatı inşaaya yönelik etkinlikler yapması ve camiler, üniversiteler, öğrenci yurtları, kültür merkezleri inşa etmesi Türkiye'nin kimlik inşasına ve yumuşak güç politikasına şüphesiz önemli katkılar sağlamaktadır.

Dini eğitim alanında da önemli katkı sağlayan Türkiye Diyanet Vakfı, yurtdışında din görevlisi, öğretmen yetiştirmek amacıyla 2006 yılında Uluslararası İlahiyat Programı başlatılmıştır. Bu programı kapsamında İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi 6 farklı üniversitelere olmak üzere eğitim gören 700 yabancı öğrencilere burs imkânları sağlanmıştır. Türkiye Diyanet Vakfı dünyanın birçok yerinde muhtaç ve kimsesizlere yardım etmesi, kültürel ve sosyal hayatı inşaaya yönelik yapmış olduğu etkinliklerin yanı sıra inşa ettiği camiler,

¹³³ <http://www.diyantevakfi.org.tr/tr-TR/site/haberler/-9--avasya-islam-s-rasi--istanbul-da-yapiliyor----2942> (24.04.2017)

¹³⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Türkiye Diyanet Vakfı Faaliyet Raporu*, 2015, s. 3

üniversiteler, öğrenci yurtları, kültür merkezleriyle Türkiye'nin kimlik inşasına ve yumuşak güç politikalarda şüphesiz önemli katkılar sağlamaktadır.¹³⁵

3.2.2. Hükümet Dışı Aktörler

Hükümet dışı örgütler dikkate değer büyüklük ve kaynağa sahip olan özel kuruluşlar olup devletlerin kullandığı yumuşak güç araçları arasında yer almaktadır. Bu örgütler, BM ve diğer forumlarda, devletlerin yanında eşit statüde olmasa da meşru aktörler olarak giderek daha fazla yer almaktadırlar. Bu örgütler siyasal, insanî, ekonomik ve teknik amaçlar taşımakta olup bu da bu örgütlerin tek bir tipi olmadığını göstermektedir. Hükümet-dışı örgütlere de uluslararası örgüt denilmekte ve bir sayıma göre, 25.000'in üzerinde hükümet-dışı örgüt ve 5000'in üzerinde hükümetler-arası örgüt bulunmaktadır.¹³⁶ Türkiye'de hükümetdışı örgütler aracılığıyla yumuşak güç uygulama alanını genişletmektedir. Bu kurumlar Türk Kızılayı ve İnsani Yardım Vakfı'dır.

Türk Kızılayı, savaş alanında yaralanan ya da hastalanan askerlere hiçbir ayırım gözetmeksizin yardım etmek arzusuyla 11 Haziran 1868 tarihinde "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla kurulmuştur. Daha sonrasında 1877'de "Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti", 1923'de "Türkiye Hilaliahmer Cemiyeti", 1935'te "Türkiye Kızılay Cemiyeti" adları alan kuruluş 1947'de de "Türkiye Kızılay Derneği" adını almıştır. Kuruluşa Kızılay adını büyük önder Atatürk vermiştir.¹³⁷

Bir diğer hükümet dışı kuruluş olan İHH ise, 1992 yılında ortaya çıkan Bosna Savaşı'na kayıtsız kalamayan gönüllülerin başlattığı insani yardım çalışmalarının bir sonucu olarak 1995 yılında vakıf olarak yapılanması ile İstanbul'da kurulmuştur. İHH, savaşlar ve doğal afetler sonucu mağdur olmuş insanlara ulaşmakta ve yardımların yapmaktadır.¹³⁸

¹³⁵ Ibid, s.8

¹³⁶ http://uliwiki.org/index.php?title=H%C3%BCK%C3%BCmet_D%C4%B1%C5%9F%C4%B1_Akt%C3%B6rler (02.06.2018)

¹³⁷ Türk Kızılayı, <https://kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemiz> (03.04.2018)

¹³⁸ İnsani Yardım Vakfı, <https://www.ihh.org.tr/tarihce> (03.04.2018)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİNDE YUMUŞAK GÜÇ

FAKTÖRLERİNİN ANALİZİ

TDP zaman içerisinde dönüşüm ve gelişim içine girmiştir. 2000’li yıllar itibariyle de dış politikada daha çok kültür, tarih, ortak değerler gibi unsurları ön plana alan yumuşak güç etkili olmuştur. Türkiye’nin 2000’li yıllar sonrasında AK Parti döneminde yakaladığı siyasi ve ekonomik istikrar dış politikasına da yansımış ve daha aktif bir politika izlemeye başlamıştır. Türkiye, Osmanlı döneminden sahip olduğu tarihsel ve kültürel bağlar nedeniyle yumuşak güç açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Özellikle Balkan coğrafyasında 500 yıl aşkın bir süre hüküm süren Osmanlı’nın bölgede oluşturduğu tarihsel ve kültürel bağlar günümüzde Türkiye’nin buradaki ülkelerle olan ilişkilerine olumlu etki yapmaktadır. Türkiye-Makedonya ilişkileri de bu perspektif etrafında şekillenmektedir.

Türkiye-Makedonya ilişkilerini yumuşak güç çerçevesinde analiz ederken önceki bölümlerde uluslararası ilişkilerinde gücün değişimi sonucunda ortaya çıkan ve son yıllarda devletler tarafından dış politikada sıklıkla kullanılan bir araç olarak gördük. Yumuşak güce konstrüktivizm teorileri perspektifinden baktığımızda ise birbiriyle ilişkili olduklarını söylemek mümkün olacaktır. Konstrüktivizm devletler arasındaki ilişkilerin kimlik tarafından belirlendiğini savunmaktadır. Bu anlamda yumuşak gücün en önemli araçlarından biri kültür, kimliğin oluşumu açısından son derece önemlidir.

Türkiye’nin dış politikasına önemli katkı sağlayan TİKA ve YEE başta olmak üzere, THY, TRT WORLD, Anadolu Ajansı, YTB gibi kurumlar, yumuşak gücün kullanımı açısından önemli araçlardır. Bu kurumların Makedonya’da yapmış olduğu faaliyetlerin anlatılacağı bu bölümde Türkiye’nin yumuşak gücü uygulama alanı olarak Makedonya ilişkilerinde yumuşak gücü nasıl kullandığı ve ne kadar etkili olduğu analiz edilecektir.

1. YUGOSLAVYA ÖNCESİNDE MAKEDONYA TARİHİ

Makedonya ismi kelime olarak, Make (ülke) ve Don (hükümdar) kelimelerinden oluşmakta olup “Hükümdarların Ülkesi” anlamına gelmektedir. Bazı söylemlere göre de Yunan dilinde Makos (büyük) ve Don (ülke) kelimelerinden meydana gelmekte ve “Büyük Ülke” anlamını taşımaktadır.¹³⁹ Fransız dilinde ise karışık, türlü, muhtelif parçalardan oluşan, yamalı bohça, sebze veya meyve salatası gibi anlamlar taşımaktadır.¹⁴⁰ Makedonya bölge olarak tarih boyunca toplumsal, siyasi ve ekonomik açıdan odak noktası olmuştur. Asya-Avrupa ve Afrika kıtaları arasında farklı toplumların ve kültürlerin bir geçiş yolu olan Balkanların bir merkezi konumunda ki Makedonya, farklı dinlerin, ırkların, siyasi ve toplumsal yapıların yerleşim yeri olmuştur. Etnik, kültürel ve dinsel açıdan çeşitliğe sahip bir bölge olması da tarih boyunca sınırlarının sürekli değişmesine neden olmuştur. Tarihte Romalılar, Gotlar, Hunlar, Slavlar ve Türkler tarafından alınan Makedonya bölgesinin sınırlarını, kuzeyde Karadağ ve Şar Dağları, doğuda Rila ve Rodop Dağları, güneyde Selanik, Olympus ile Pindus Dağları ve batıda Ohri ile Prespa gölü oluşturmaktadır.¹⁴¹

M.Ö. 725’lerde Argead Hanedanlığından birinci Perdikus tarafından kurulan Makedonya Krallığı, M.Ö. 359’de İkinci Filip’in kral olmasıyla el değiştirmiş ve güçlenmiştir. Daha sonraki yıllarda II. Filip’in oğlu Büyük İskender’in başa geçmesiyle Makedonya Krallığı altın çağını yaşamıştır.¹⁴² M.Ö. 336-323 arasında Büyük İskender tarihte en ünlü fetihlerden birini gerçekleştirmiş ve Makedonya Krallığı topraklarını Yunanistan’dan başlayıp Hindistan’a kadar genişleterek büyük bir başarıya imza atmıştır. Büyük İskender’in ölümünden sonra Makedonya Krallığı zayıflamaya başlamış ve bölgede Roma İmparatorluğu hâkimiyet sürmeye başlamıştır.¹⁴³ Roma İmparatorluğu döneminde 6.yy. ortalarından 7.yy. başlarına dek bölge Slavlaşmaya başlamıştır. Roma İmparatorluğu içerisinde yaşanan bölünme sonrasında bu topraklarda Osmanlı hâkimiyeti hüküm sürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu Çirmen Savaşından sonra 1371

¹³⁹ <http://mkd-news.com/kako-makedonija-go-dobila-svoeto-ime/> (11.05.2018)

¹⁴⁰ Tahsin Saraç, *Büyük Fransızca- Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1976, s. 793

¹⁴¹ Meltem Begüm Saatçi, “Makedonya Sorunu”, Balkanlar El Kitabı, (der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ), 1.baskı, Ankara: Vadi Yayınları, 2006, s.553

¹⁴² Тодор Чепереганов, *Историја на Македонскиот Народ*, 2.baskı, Скопје: Институт за Национална Историја, 2008, s.15

¹⁴³ Barbara Jalovich, *Balkan Tarihi*, Cilt.1, 5.baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2009, ss.7-9

yılında Makedonya'nın kontrolünü ele geçirmeye başlamıştır. Makedonya, 1389 Kosova Savaşından sonra tamamen Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir.¹⁴⁴ Osmanlı döneminde bölge Makedonya adıyla anılmamaktaydı. Osmanlı'nın ilk fetih dönemlerinde Rumeli Eyaleti şeklinde adlandırılan Makedonya bölgesi daha sonra ise Kosova Vilayeti, Selanik Vilayeti ve Manastır Vilayeti olarak adlandırılmıştır.

Makedonya sınırları, 2.Balkan Savaşının sonunda imzalanan 1913 Bükreş Anlaşmasıyla, Ege Makedonya'sı Yunanistan, Pirin Makedonya'sı Bulgaristan ve Vardar Makedonya'sı Sırbistan arasında paylaşılmıştır.¹⁴⁵ Birinci Dünya Savaşı esnasında günümüz Makedonya Cumhuriyetinin bulunduğu Vardar Makedonya'sı, 1919 yılında kurulan Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığının hâkimiyetine girmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra ise Makedonya, 1946-1991 yılları arasında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti içerisinde yer almıştır.

2. YUGOSLAVYA'NIN DAĞILMASI VE MAKEDONYA'NIN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından sonra 1946 yılında Josip Broz Tito liderliğinde Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya, Sırbistan, Karadağ ve Kosova bölgelerinin içerisinde barındıran Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti kurulmuştur. Tito, Yugoslavya'nın sosyal, siyasi ve ekonomik yapılanmalarında SSCB'den örnek alarak, Yugoslavya'nın siyasetine yön vermiştir. Fakat Yugoslavya'nın kendine ait nitelikleri olan bir model oluşturduğunu da belirtmek gerekir. Tito, Yugoslavya'da hiyerarşik parti yapılanması oluşturarak, ülkedeki devlet yönetimini sıkı denetim altında tutmuştur. Ayrıca ekonomik ve endüstriyel alanlara da büyük önem vermiştir.¹⁴⁶ Yugoslavya tarihinde şüphesiz Tito çok önemli bir yere sahip olmuştur. Yugoslavya da birçok etnik ve dini unsur olmasına rağmen barışın korunmasını sağlamış ve uluslararası siyaset de Yugoslavya'yı başarılı bir şekilde temsil etmiştir. Yugoslavya Federasyonu çatısı altında 1974 tarihli Sosyalist

¹⁴⁴ Op. cit. s.33

¹⁴⁵ Ümran Güneş, *Makedonya Cumhuriyetin Sosyal, Ekonomik Yapısı ve Dış Politikası (1990-2015)*, (edt. İbrahim Kamil), 1. baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2017, s.293

¹⁴⁶ Tahir Kodal, "Makedonya'nın Bağımsızlığı Kazanması ve Türkiye" *Çağdaş Türkiye Tarihi ve Araştırmalar Dergisi*, Cilt.14, Sayı.29, 2014, s.379

Makedonya Cumhuriyeti Anayasası, Makedonya’da yaşayanları Makedonlar, Arnavutlar ve Türkler olmak üzere üç bölüme ayırmıştır. 1974 Anayasası’nın 1.Maddesi’nde de Makedonya ulusunu Makedonların, Arnavutların ve Türklerin oluşturduğu ve bunların her anlamda eşit haklara sahip oldukları belirtilmiştir.¹⁴⁷ Bu hükümler 1980 yılında Tito’nun ölümünden sonra milliyetçiliğin artmasıyla sorunlara neden olmuştur.¹⁴⁸

Yugoslavya’nın dağılmasında iki önemli unsur ön plana çıkmaktadır. Birincisi 1980’li yılların başında yaşanmış olan ekonomik kriz sonucunda Yugoslavya tarihinin en yüksek enflasyon oranı (%45) gerçekleşmiştir. Bölgede yaşam standardı düşerken insanlarda her geçen gün gerginlik artmıştır. Yugoslavya’nın dağılmasında ikinci etkili faktör ise Yugoslavya’da bu dönemde artmaya başlayan milliyetçilik unsurudur. Tito döneminde baskı ile Yugoslav kimliği altında tutulan Sırp Milliyetçiliği yükselmiş ve bölgede etnik sorunlar baş göstermiştir. Bununla birlikte 1989’da Sırbistan tarafından Kosova ve Voyvodina özerkliğinin kaldırılması, Hırvatistan ve Slovenya ile yaşanan anlaşmazlıklar gibi olaylar Yugoslavya’nın dağılmasını hızlandırmıştır.¹⁴⁹ 23 Aralık 1990 yılında Slovenya, yapılan referandum sonrasında %85,5 gibi yüksek bir oranla bağımsızlığını ilan etmiş ve Yugoslavya’dan ayrılan ilk ülke olmuştur. Daha sonraki süreçte de Hırvatistan ve Bosna-Hersek Yugoslavya’dan ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.¹⁵⁰ Yugoslavya’nın dağılmasının bir sonucu olarak Makedonya da bağımsızlığını kazanmak için referandum yoluna gitmiştir. 8 Eylül 1991 yılında gerçekleşen referandum sonucunda % 91,1 bir oranla Makedonya da bağımsızlığını ilan etmiştir.¹⁵¹

Makedonya 25.713 km² yüz ölçümü ile Balkan Yarımadasında yer alan bir ülkedir. Kuzeyinde Sırbistan, güneyinde Yunanistan, doğusunda Bulgaristan ve

¹⁴⁷ Reyhan Rahman, “*Makedonya’da Türk Azınlık ve Makedonya-Türkiye İlişkileri*”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2012, s.65

¹⁴⁸ Вељановски Новица, “Македонија 1945-1991 Државност и Независност”, Скопје: Институт за Национална Историја, 2002, ss.264-265

¹⁴⁹ Чепереганов, op. cit. s.327

¹⁵⁰ Makedonya Cumhuriyetinin bağımsızlık kazanma sürecini diğer Yugoslavya devletlerinden ayıran özellik çatışma yaşanmadan bağımsızlığın kazanılmasıdır. Makedonya, Yugoslavya’dan ayrılan diğer devletlerden ekonomik anlamda en zayıf ülke konumundaydı ve bu nedenle özellikle bağımsızlığın ilk yıllarda birçok sorunla karşılaşmıştır. Ancak en önemli sorunlardan biri Yunanistan ile yaşanan isim sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁵¹ Јанчева Љубица, Последните Децении со СФРЈ, Скопје: Менора, 2012, s. 134

batısında Arnavutluk komşu ülkeleridir. Balkanlarda farklı etnik kimliklerden oluşan 2 milyon nüfusa sahip olan Makedonya da 2002 yılında yapılan son nüfus sayıma göre %64.18 Makedonlar, %25.17 Arnavutlar, %3.85 Türkler, %2.66 Romanlar, %1.78 Sırpalar, %0.48 Boşnaklar ve %0.48 Ulahlar yaşamaktadır.¹⁵² Makedonya'nın başkenti Üsküp'tür. Önemli şehirleri ise; Ohrid, Manastır, Kalkandelen, Gostivar, İştip ve Kumanova'dır.

Makedonya'nın ilk anayasası, 17 Ekim 1991 tarihinde parlamento tarafından onaylanmıştır. Aynı yıl Aralık ayının başlarında Makedonya'nın ilk cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, AB üyesi ülkelerin ve dünyada ki diğer ülkelerin cumhurbaşkanlarına resmi mektuplar göndererek, Makedonya'nın uluslararası alanda tanınması için kampanyalar başlatmıştır.¹⁵³ Bunun sonucunda birçok devlet Makedonya'nın bağımsızlığını tanımış ancak AB, Makedonya'nın Yunanistan ile yaşanmış olduğu isim sorunundan dolayı Makedonya'yı anayasal adıyla tanımama kararı almıştır. Yani Yunanistan ve Makedonya arasında yaşanan isim anlaşmazlığı uluslararası diplomasiyi de etkilemiştir.

2.1. İSİM SORUNU

Makedonya ve Yunanistan arasında yaşanan isim sorunu 1991 yılında Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesinden itibaren başlayıp günümüze kadar devam eden bir meseledir. İki ülke arasında isim sorunu yaşanmasının nedeni ise Yunanistan'ın kuzey bölgesinde "Makedonya" isminin kullanılmasıdır. Yunanistan bu bölgede 1988 yılına kadar Makedonya ismini kullanmıyordu. Ancak bu tarihte hızlı çıkarılan bir kanunla bu bölgenin ismi Makedonya olarak değiştirildi. 1991 yılında Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesi sonrasında ise Yunanistan, 27 Haziran 1992 tarihinde Makedonya'nın bu ismi kullanarak kendi topraklarında hak iddia ettiğini gerekçe göstermiş ve ismini değiştirmesini istemiştir. Ancak Makedonya Cumhuriyeti bu talebi reddetmiştir.¹⁵⁴ Buna karşılık Yunanistan bir yandan kendi bünyesindeki Makedon azınlığa engeller koyarken bir yanda da Makedonya Cumhuriyetine ekonomik yaptırımlar uygulamıştır. Yunanistan, Makedonya'ya 2 yıl ekonomik ambargo

¹⁵² http://www.stat.gov.mk/PrikaziPoslednaPublikacija_en.aspx?id=54 (14.05.2018)

¹⁵³ Чепереганов, Оп. cit., s. 331

¹⁵⁴ Dejan Marpolov, "İsim Sorunu Çerçevesinde Makedonya ve Yunanistan Arasındaki İlişkiler" *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt.1, Sayı.2, 2013, s.25

uygulayarak ve dünya kamuoyunda “Makedonya Yunan’dır” propagandası yürüterek Makedonya’yı izole etmeyi amaçlamıştır. Bu dönemde BM’nin Sırbistan ve Karadağ’a uyguladığı ekonomik ambargo nedeniyle de ekonomik anlamda zarar gören Makedonya Cumhuriyeti, Yunanistan’ın da Selanik limanını kapatması ile de zor durumda kalmıştır. Bunun üzerine ABD bu sorunun çözüme kavuşmasına yönelik arabuluculuk yapmıştır.

ABD’nin arabuluculuğuyla Makedonya ve Yunanistan’ın 13 Eylül 1995 yılında imzalamış olduğu Geçici Anlaşma sonucunda Makedonya’nın bayrağında ve Makedonya’nın 1992 Anayasası’nın 3. ve 49. maddelerinde değişiklik yapılmıştır. 3.madde de “Makedonya’nın sınırları değişmeyecek ve diğer komşu ülkelerden toprak talebinde bulunulmayacak” ifadelerine yer verilirken, 49. maddenin 1.Fıkrasında “*Makedonya Cumhuriyeti diğer ülkelerin iç işlerine ve egemenlik haklarına müdahale etmeyecektir*” ifadelerine yer verilmiştir. Makedonya, Yunanistan ile isim sorununu yatıştırmak ve uluslararası platform da tanınma konusunda ki engelleri kaldırmak amacıyla böyle bir adım atmıştır.¹⁵⁵ Fakat yine isim konusunda çözüm bulunamamıştır. Günümüzde Yunanistan’da yaşayan azınlık Makedon halkı kültür, eğitim, siyasi hayat, etnik kimlik gibi birçok alanda sorun yaşamaktadır. Yunan hükümeti, Makedon azınlıkların kendi dini ve milli bayramlarını kutlamalarına ve dil okulları kurmalarına izin vermemekte ve kendini Makedon olarak tanımlayan birçok insanı yargılamakta, hapisaneye göndermekte veya sınır dışı etmektedir.¹⁵⁶ Bunun nedeni Yunanistan’ın azınlık politikasında dini azınlıklar dışında ülkede yaşayan Makedon, Arnavut ve Türk gibi etnik azınlıkları kabul etmemesidir. Dolayısıyla Yunanistan’da yaşayan sadece Makedon azınlıklar değil diğer etnik azınlıklar da bu tür sorunlarla karşılaşmaktadır.¹⁵⁷ Makedonya Cumhuriyeti, bağımsızlığını kazandıktan sonra dış politikada AB ve NATO kuruluşlarında yer almayı amaç edinmiştir. Ancak isim sorunu nedeniyle Makedonya’nın AB ve NATO’ya üyeliği Yunanistan tarafından sürekli veto edilerek engellenmektedir.

¹⁵⁵ Toni Trajanov, Ustav na Republika Makedonija, JP. SLUZBEN VESNIK NA RM, Skopje 2001, s.11

¹⁵⁶ Cenk Özgen “Balkanlar’da Güvenliğe Yönelik Bir Tehdit: Yunanistan-Makedonya Anlaşmazlığı”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 25, 2013, s.336

¹⁵⁷ Çiğdem Aydın Koyuncu, *İnsan Hakları ve Güvenlik Açısından Azınlık Sorunları: Yunanistan Örneği*, (Doktora Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2008, ss.200-201

Makedonya Cumhuriyetini anayasal adıyla 125'den fazla ülke tanımıştır. Bu ülkeler içerisinde ABD, Türkiye ve Rusya gibi önemli devletler bulunmaktadır. Ancak uluslararası kuruluşlarda Makedonya Cumhuriyeti ismini Yunanistan veto ettiği için FYROM olarak tanınmaktadır. BM, AB gibi birçok uluslararası kuruluş Makedonya'yı Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti (FYROM) adıyla tanımaktadır.¹⁵⁸

Makedonya ile Yunanistan arasında 27 yıldır devam eden isim sorununun çözümüne ilişkin 2018 yılının ilk aylarında BM'nin arabuluculuğuyla iki devlet arasında müzakereler başlamıştır. Makedonya Başbakanı Zoran Zaev, Yunanistan Başbakanı Aleksis Çipras ve arabulucu olarak BM'nin temsilcisi Mathew Nimetz isim sorunu için birkaç defa bir araya gelerek görüşmeler yapmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda Yunanistan, Makedonya'nın ismi değişmeden bir çözümün mümkün olmayacağını ifade etmiştir. Bunun üzerinde Mathew Nimetz, Makedonya isminin yerine Yeni Makedonya (Nova Makedonija), Kuzey Makedonya (Severna Makedonija), Vardar Makedonyası (Vardarska Makedonija), Yukarı Makedonya (Gorna Makedonija) ve Makedonya Üsküp (Makedonija Skopje) gibi öneriler sunmuştur.¹⁵⁹ Ayrıca Bulgaristan ve Sırbistan da herhangi bir coğrafi tabirle oluşturulacak bir isme karşı çıkacaklarını ifade etmişlerdir.¹⁶⁰ Dolayısıyla Yunanistan ile uzlaşılan bir konu Makedonya'nın diğer devletlerle sorun yaşamasına neden olacaktır. Bu da Yunanistan'ın istediği çözümün Makedonya açısından bir çözümsüzlük olduğunu ortaya koymaktadır. Makedonya ismi, Makedonya halkının kimliğini yansıtması açısından önemlidir. Devletlerin resmi adları kimlikleri ile doğru orantılı olarak şekillenmektedir. Bu anlamda Makedonya'nın isminin değiştirilmesi devletin kimliğinin de değiştirilmesi anlamına gelecektir. Makedonya'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra yaşadığı önemli bir sorunda ülke içerisinde etnik farklılıktan kaynaklanan 2001 Krizi olmuştur.

¹⁵⁸ <http://www.mn.mk/istorija/7029> (20.11.2017)

¹⁵⁹ <http://fokus.mk/to-vima-predlog-planot-na-nimits-za-dogovor-so-skopje/> (05.02.2018)

¹⁶⁰ Makedonya sınırları, 1903 Bükreş Anlaşmasıyla Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan arasında paylaşılmıştır. Makedonya'nın isim değişikliğinde Makedonya isminin yanına kuzey, güney coğrafi bir terim kullanılması ilerleyen dönemlerde Makedonya'dan, Sırbistan ve Bulgaristan'ın toprak talebinde bulunmasına neden olacaktır. Bu gerekçeyle bu karara karşı çıkmaktadır.

2.2. 2001 MAKEDONYA KRİZİ VE OHRİD ANLAŞMASI

Balkan ülkelerinin en büyük sorunlarından biri etnik farklılıklar ve azınlık problemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yugoslavya'nın dağılmasıyla bölgede milliyetçilik artmış ve siyasi istikrar bozulmaya başlamıştır. Bunun sonucunda 1992 Bosna Savaşı, 1998-99 Kosova Savaşı ve 2001 yılında Makedonya Krizi yaşanmıştır. Ayrıca Balkan ülkelerinin ideolojilerinde Büyük Sırbistan, Büyük Arnavutluk, Büyük Bulgaristan gibi büyük devlet kurma isteği söz konusudur. Bu idealar da bölgenin risk altında olmasına yol açmaktadır. Makedonya bölgesi de bu ideaların kesişme noktasında bulunmaktadır.

2001 Makedonya Krizi, Makedonlar ve Arnavutlar arasında çıkan çatışmadır. Makedonya'nın bağımsızlığından sonra 1991 Anayasası'nın önsözünde “*Makedonya Makedon Halkının Ulusal Devletidir*” şeklinde bir düzenlemeye yer verilmesi Makedonya nüfusunun %25'ini oluşturan Arnavutları rahatsız etmiştir. Arnavutlar kendilerini azınlık statüsünde değil, Makedonya'nın kurucu unsuru olarak gördüklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca 1991 anayasası ile diğer milletten insanlara kısıtlamalar getirilmesi 2001 Makedonya Krizinin zeminini oluşturmuştur.¹⁶¹

Makedonya'nın etnik yapı bakımından balkanlardaki en karışık devletlerden biri olması ve 1991 Anayasası sonrasında ortaya konan tepkiler üzerine bölgede sınırların güvenliğini korumak ve çıkabilecek çatışmaları önlemek amacıyla BM, 1992 yılında United Nations Protection Force (UNPROFOR) yani BM Koruma Gücü'nü ülkeye göndermiştir. 1995 yılında ise BM “önleyici konuşlandırma gücü” olan United Nations Preventive Deployment Force (UNPREDER) UNPROFOR gücünün yerine alarak 1999 yılına kadar görevi üstlenmiştir. UNPREDER Makedonya'nın güvenliği konusunda büyük bir rol oynamıştır.¹⁶² Ancak UNPREDER'in Makedonya'daki misyonunun uzatılmasına ilişkin oylama 25 Şubat 1999 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nde gerçekleştirilmiştir. Ancak bu oylamada Çin Makedonya'nın Tayvan ile diplomatik ilişki kurması nedeniyle veto hakkını kullanmıştır. Bunun üzerine UNPREDER

¹⁶¹ Biljana Belamaric “Attempting to Resolve on Ethic Conflict: The Language of the 2011 Macedonian Consitution”, *Southeast European Politics*, Vol.4, Sayı.1, Mays 2003, s.27

¹⁶² Marina Mitrevska, Anton Grizold, Vlado Buçkovski, vd. *Prevenција i Menaziranje na Konflikt Slucajot Makedonija*KONFLIKT, Skopje: Bomat Grafiks, 2009, s.128

Makedonya'dan çekilmiştir.¹⁶³ BM'nin bölgeden çekilmeye başlaması ve Balkanlarda yaşanan diğer gelişmeler nedeniyle 2001 Krizi önlenememiştir.

Makedonya'da 2001 Krizinin ortaya çıkmasında 1998 yılında yaşanan Kosova Savaşı önemli bir etkidir. Sırbistan sınırları içerisinde özerk bir bölge statüsünde kalan Kosova, Yugoslavya'nın dağılmasıyla bu statüsünü kaybetmiştir. Dönemin Sırbistan Cumhurbaşkanı Slobodan Miloseviç tarafından özerk statüsüne son verilen Kosova Belgrad'a bağlanmıştır. Bu olayın ardından Kosova'daki Arnavutlar ayaklanmış ve 1987 yılında Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) kurulmuştur.¹⁶⁴ 1998 yılında Sırp'lara yönelik saldırı düzenleyen UÇK'ya karşılık Miloseviç, Bosna'da başlattığı etnik temizliği Kosova'da da devam ettirmiştir. Ancak bu defa olaylara kayıtsız kalmayan ABD ve NATO 24 Mart 1999 tarihinde Sırbistan'a karşı 78 gün süren hava operasyonu düzenlemiştir. Bunun sonucunda da Sırp ordusu Kosova'yı terk etmiştir.¹⁶⁵ Kosova Savaşında yaşananlar ve sonrasında gelişmelerde Kosova ile sınırı olan Makedonya'yı etkilemiştir.

Kosova Savaşı sırasında çoğunluğu Arnavut 300.000 kişi savaştan kaçarak Makedonya'ya sığınmıştır. Bu da ekonomik açıdan ve ülke içerisinde etnik farklılıktan kaynaklanan sorunlar nedeniyle zor durumda olan Makedonya'yı büyük bir problemle karşı karşıya bırakmıştır. Bu durum ülkede Makedonlar ve Arnavutlar arasında devam eden gerginliğin daha da artmasına neden olmuştur.¹⁶⁶ Bu olayın ardından çok zaman geçmeden Ocak 2001 yılında Makedonya'nın kuzeyinde -bugünkü Kosova sınırında- UÇK ve Makedon silahlı güçleri arasında çatışmalar başlamıştır.

Makedonya'da 8 ay süren çatışmaların bölgede diğer ülkelere de sıçramaması için ABD ve AB duruma müdahale etmiştir. ABD ve AB aracılığıyla Makedonya'nın Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski, en büyük iki Makedon siyasi parti lideri VMRO-DPMNE (Makedon İç Devrimci Örgütü- Makedon Milli Birliği Demokrat Partisi)

¹⁶³ Sezai Özçelik, "Çatışma Önleme Teorisi ve Pratiği: Makedonya ve Birleşmiş Milletler Barış Gücü, (UNPREDEP) Örnek Olayı", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.1, Sayı.1, 2001, s.57

¹⁶⁴ Sibel Akgün, "Kosova'nın Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Süreci ve bu Süreçte Kosova Türkleri", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, Cilt.2, Sayı.1, 2015, ss.1-14

¹⁶⁵ Kosova güvenliğini sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler Geçici Yönetim Komisyonu (UNMIK) ve NATO kapsamında oluşturan KFOR (Kosova Force) güçlerin bölgede göreve başlamışlardır. Daha detaylı bilgi için bkz. <https://unmik.unmissions.org/> , <https://jfcnaples.nato.int/kfor> (11.04.2017)

¹⁶⁶ Mitrevska op. cit., s. 184

Başkanı Ljubco Georgievski ve SDSM (Sosyal Demokrat Birliği Partisi) Başkanı Branko Crvenkovski, en büyük iki Arnavut partisi DPA (Arnavut Demokratik Partisi) Başkanı Arben Caferi ve PDP (Demokratik Refah Partisi) başkanı İmer İmeri bir araya gelmiştir. Bunun sonucunda 13 Ağustos 2001 yılında Ohrid Çerçeve Anlaşması imzalanmış ve çatışmalar sona ermiştir. Bu Anlaşma sırasında ABD temsilcisi James W. Pardew ve AB temsilcisi Fransoa Leotar de garantör ülke temsilcisi olarak bulunmuşlardır.¹⁶⁷

Ohrid Anlaşmasında alınan kararlar ise şu yöndedir: Ohrid Anlaşmasının 7.Maddesine'ne göre Makedonya Cumhuriyetinin resmi dili Makedonca, kullandığı alfabe Kiril alfabesidir. Nüfusun en az %20'sinin başka bir dilde konuştuğu yerlerde ise konuşulan dil, resmi dil niteliğindedir. Ancak yerel yönetimlerde konuşulan dilin yanı sıra Makedonca dilinin de olması zorunludur.¹⁶⁸ Ayrıca Ohrid Çerçeve Anlaşması'na göre Makedonya'da bulunan diğer etnik grup vatandaşlarının kamu yönetiminde çalışmalarına ve nüfusun en az %20'sinin yaşadığı bölgelerdeki halkın kendi ana dillerinde eğitim alabilmelerine de izin verilmektedir. Bu kararlar doğrultusunda Makedon ve Arnavutlar arasındaki sorun çözüme ulaşmıştır. Ancak bu çözümün uzun vadede ne kadar etkili olacağı tartışmaya açık bir konudur. Çünkü Makedon ve Arnavutlar arasındaki problemlerin, Ohrid Çerçeve Anlaşması imzalandıktan sonra da devam ettiği görülmekte ve zaman zaman Makedonya'nın iç siyasetinde istikrarsızlığa neden olmaktadır. Makedonya'da yaşanan bu karışıklıklarda tarihi ve kültürel bağları bulunan Türkiye'nin tutumu önemli bir yere sahiptir.

3. TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin Balkanlarda en fazla ilgi gösterdiği ülkelerden biri Makedonya'dır. Bunda etkili olan nedenler ise tarihsel, kültürel ve demografik olarak bir bağın bulunmasıdır. 1389'da yaşanan Kosova Savaşı ile Osmanlı İmparatorluğunun hâkimiyetin altına giren Makedonya, 1912-1913 Balkan Savaşları ile Osmanlı'dan ayrılan son ülke olmuştur. Daha sonraki dönemde Yugoslavya Sosyalist Halk Cumhuriyeti içerisinde yer alan Makedonya, 1991 yılında Yugoslavya'nın dağılması sonucunda bağımsızlığını ilan

¹⁶⁷ Veton Latifi, *Pregovorite za Postignuvanje na Ohridskiot Dogovor*, Makedonija- Skopje: Fondacija Institut Otvoreno Opštество, 2001, s.81

¹⁶⁸ Ohridski Ramkoven Dogovor (Ohri Çerçeve Anlaşması)
http://www.siofa.gov.mk/data/file/Ramkoven_dogovor_mk.pdf (10.11.2017)

etmiştir. Türkiye, Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra anayasal adıyla Makedonya'yı ilk tanıyan ve ilk büyükelçilik açan ülke olmuştur.

3.1. TARİHİ VE SİYASİ İLİŞKİLER

Türkiye, 1991'den günümüze kadar Makedonya Cumhuriyetinin egemenliğini ve sınırların değişmezliğini savunmakla birlikte, çok kültürlü yapısının da desteklemiştir. Türkiye ve Makedonya arasında günümüze kadar farklı alanlarda 35 uluslararası sözleşmenin imzalanması iki devlet arasındaki siyasi ilişkilerin önemini göstermektedir.¹⁶⁹

Türkiye ve Makedonya arasında yapılan resmi üst düzey ziyaretler her dönemde sürekli artış göstermiştir. 1993 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin ve daha sonra Cumhurbaşkanı Turgut Özal Makedonya'yı ziyaret etmiştir. 1994 yılında Makedonya'nın ilk Ankara Büyükelçisi Trajan Petrovski Süleyman Demirel'e güven mektubu vererek göreve başlamıştır. 1995 yılında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Makedonya ziyareti esnasında iki ülke arasındaki ilişkilerin dostluk, karşılıklı güven ve işbirliği çerçevesinde geliştirmesi amacıyla Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. 1996 yılına Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, Süleyman Demirel'in resmi konuğu olarak Türkiye gelmiş ve bu ziyaret sırasında Gligorov'a İstanbul Üniversitesi tarafından fahri doktora unvanı verilmiştir. 25-26 Mart 2010 tarihlerinde dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Makedonya'ya yapmış olduğu resmi ziyaretinde Makedonya'yı resmi adıyla tanımayan ülkelerle Makedonya arasında bir arabulucu olabileceğini belirtmiştir.¹⁷⁰

Türkiye, aynı zamanda Makedonya'nın AB ve NATO üyeliği konusunda en çok destek veren ülkedir. Türkiye, 2008 yılında Brüksel'de gerçekleştirilen NATO zirvesinde Hırvatistan ve Arnavutluk'un yanı sıra Makedonya'nın NATO üyeliğini de desteklemiştir. Makedonya, NATO zirvesinde üyeliği gerçekleşmeyince müttefiklerle stratejik işbirliği içerisine gitmeye ihtiyaç duymuştur. Bu çerçevede Makedonya'nın

¹⁶⁹ Министерство за Надворешни Работи на Република Македонија (Makedonya Cumhuriyeti Dış ilişkiler Bakanlığı) http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=396&lang=mk (28.10.2017)

¹⁷⁰ Esra BİÇER, Büşra DOĞRU, <http://www.tuicakademi.org/kurulusundan-beri-turkiye-makedonya-iliskileri/> (08.04.2017)

talebi üzerine dönemin Makedonya Dışişleri Bakanı Antonio Miloşovski 2008 yılında Türkiye'ye resmi ziyaret gerçekleştirmiş ve iki devlet arasında “*İkili İlişkilerin Güçlendirmesine Yönelik Stratejik Belgesi*” imzalanmıştır. İki devlet arasındaki işbirliğinin artırılmasını hedefleyen bu belgenin daha fazla işlevsel olması için iki ülke arasındaki resmi ziyaretlerin yılda en az iki defa yapılmasına dair karar alınmıştır.¹⁷¹ 23-25 Aralık 2010 tarihlerinde dönemin Türkiye Savunma Bakanı Vecdi Gönül Makedonya'ya gerçekleştirdiği resmi ziyaret sırasında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti arasında “Askeri Mali İşbirliği Anlaşması” ve Türkiye Milli Savunma Bakanlığı ve Makedonya Savunma Bakanlığı arasında “Nakdi Yardım Uygulama Protokolü” imzalanmıştır. Bu çerçevede Türkiye, Makedonya'ya 250 bin dolar değerinde hibe yardımında bulunmuştur.¹⁷²

2012 yılına gelindiğinde Türkiye-Makedonya siyasi ilişkilerinin, en yoğun dönemi yaşanmıştır. 10-13 Ocak tarihlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Türkiye-Makedonya Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanı Hüseyin Burge, altı milletvekili ile Makedonya'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sonrasında 10 Nisan 2012'de katılarak “*Balkan Barışı-Geçmişten Ders Alarak Gelecek Vizyonu Oluşturmak*” başlıklı bir konuşma yapmıştır ve 11-12 Nisan da Marmara Grubu Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı tarafından düzenlenen Avrasya Ekonomik Zirvesine katılmıştır.¹⁷³

17-18 Mayıs 2012 tarihleri arasında TBMM Başkanı Cemil Çiçek, Türkiye-Makedonya Parlamentolararası Dostluk Grubu üyeleriyle Makedonya'ya yapmış olduğu ziyaret esnasında Türkiye-Makedonya dostluğu üzerine vurgu yaparak iki devletin aynı coğrafyayı paylaştıklarından da kaynaklı siyasi ilişkilerin iyi olduğunu belirtmiştir. 22-24 Haziran 2012 tarihinde ise Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ, TİKA tarafından tamamlanan projelerin açılışlarına katılmak üzere Makedonya'yı ziyaret etmiştir. Karşılıklı ziyaretler bu dönemde devam etmiş ve 18-19 Ekim Makedonya Dış İlişkiler

¹⁷¹ Tuncay Babalı, *Türkiye-Makedonya İlişkileri*, 1. baskı, İstanbul: Doğu Kitabevi Yayınları, Aralık 2012, s.31

¹⁷² Op. cit., s. 32

¹⁷³ Biçer, loc. cit

Bakanı Nikola Popovski, Balkan Savaşların yüzüncü yılı nedeniyle “*Balkan Savaşlarından Balkan Barışı’na*” konulu uluslararası konferansa katılmıştır¹⁷⁴

TBMM’nin Başkanı Cemil Çiçek, 27-28 Mayıs 2013 tarihleri arasında Makedonya’nın Ohrid şehrinde düzenlenen “Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Parlamenter Konferansı’na” katılmıştır. Çiçek, Makedonya’nın AB Entegrasyonu sürecinde Türkiye’nin tam destek vereceğinin altını çizmiştir.¹⁷⁵

26-28 Haziran 2014 yılında Makedonya Cumhuriyeti Meclis Başkanı Trajko Veljanovski Türkiye’ye resmi ziyarete bulunmuştur. Aynı yıl içerisinde 24-26 Kasım tarihleri arasında TBMM Başkanı Cemil Çiçek’te Makedonya’yı tekrar ziyaret etmiştir. Bu ziyareti esnasında Çiçek, Türkiye’nin Makedonya Cumhuriyeti ile köklü tarihi ve kültürel ilişkileri olduğunun altını çizerek iki ülke arasında karşılıklı yapılan bu ziyaretlerin siyasi, kültürel ve diğer alanlardaki ilişkilerin geliştirilmesine önemli katkılar sağlayacağını ifade etmiştir.¹⁷⁶

Tüm bu yaşanan görüşmeler ve resmi ziyaretler iki ülke arasında siyasi ilişkilerin gelişmesinde faydalı olmuştur. Böylece hem Makedonya’nın ekonomik gelişimine olumlu katkı yapılarak Türkiye’nin Makedonya’da daha görünür kılınması hem de ülke halkının Türkiye’ye bakış açısında olumlu bir imaj sağlanmıştır. Türkiye-Makedonya arasındaki bu siyasi ilişkiler bir yandan da taraflar arasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin geliştirilmesine neden olmuştur.

3.2 SOSYO-KÜLTÜREL İLİŞKİLER

Kültür daha önceki bölümlerde anlatıldığı üzere devletlerarası ilişkiler açısından çok önemli bir yere sahiptir. Uluslararası ilişkilerde Konstrüktivizm teorisi, devletlerin dış politikalarını ve devletler arası ilişkilerini kimlik ve kültür kavramı üzerinden açıklamaktadır. Ayrıca Joseph Nye da bir devletin yumuşak gücü başarılı ve etkin kullanabilmesi için kültürün büyük bir önem taşıdığına altını çizmektedir. Bu anlamda

¹⁷⁴ Ahmet Davutoğlu, 2013 yılına Girerken Dış Politikamız, Dışişleri Bakanlığı’nın 2013 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu’na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, s.42

¹⁷⁵ Amet Dervişev, “*Türkiye-Makedonya İlişkileri 1900-2015*”, (Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli: Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, 2016, s.78

¹⁷⁶ Op. cit., s.79

Türkiye'nin Balkan ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesinde Osmanlı döneminde oluşan ortak kültürün büyük bir önemi vardır.

Makedonya, Balkan coğrafyasında diğer ülkelere nazaran Osmanlı hâkimiyetinde en uzun süre kalan ülkedir. Dolayısıyla bu bölgede bir Türk kültürü oluşmuştur. Türk divan şairlerinden başta Uskubi, Zari, Feridi, Muidi, Yahya Kemal ve Manastırlı Cenap Sebahattin Makedonya'da yetişmiştir. Bu anlamda Türk kültürünü Makedon şiirleri, düğün türküleri, atasözleri, deyimler, halk hikâyeleri ve masallar gibi birçok alanda görmek mümkündür. Ayrıca Türk dili Makedoncayı ve Makedonya'da konuşulan diğer dilleri de etkilemiş ve Türkçeden kelimeler, cümle yapıları, yemek-meslek –sebze- meyve adları bu dillere geçmiştir.¹⁷⁷

Türkiye ve Makedonya arasında derin tarihsel, kültürel ve duygusal bağları mevcuttur. Dolayısıyla Türkiye Makedonya'da barış ve istikrar sürecinin sağlanması konusunda önemli bir aktördür. Türkiye, devlet düzeyinde olduğu gibi çeşitli sivil toplum kuruluşları düzeyinde de Makedonya'da ticari, ekonomik, sosyal alanda birçok faaliyet sürdürmekte ve Makedonya'nın bağımsızlığından günümüze kadar uluslararası platformlarda sürekli destek vermektedir.¹⁷⁸

Türkiye ve Makedonya sosyo-kültürel ilişkileri başlangıçta 1995 yılında ikili işbirliği anlaşmasının imzalanmasıyla gerçekleşmiştir. Ancak iki ülke arasındaki kültürel ilişkiler çok daha önceki tarihlere, Osmanlı dönemine kadar dayanmaktadır. İki devletin kültürel alanda yapmış olduğu işbirliğine ilişkin atılan adımlardan ilki önce Ekim 1998 tarihinde Ankara Gazi Üniversitesinde daha sonra da Makedonya'nın Manastır şehrinde bulunan Kliment Ohridski "Saint Clement of Ohrid" Üniversitesinde Mustafa Kemal Atatürk onuruna düzenlenen sempozyum olmuştur.¹⁷⁹

Kültür alanındaki diğer önemli gelişmelerden biri de 2009 yılında dönemin Makedonya Kültür Bakanı Elizabeta Kanceska Mileska, Türkiye Turizm ve Kültür Bakanı Ertuğrul Günay'ın konduğu olarak Türkiye ziyaretinde bulunmuştur. Bu ziyaret

¹⁷⁷ Ömer Turan, "Makedonya'daki Türk Varlığı ve Kültürü, *Bilig Dergisi*, Sayı 3, 1996, s.22

¹⁷⁸ Türker Şimşek, Emre Aslan, Atilla Karkacıoğlu, Ahmet Güven, "Türkiye ve Makedonya Ekonomilerinin Könjektürel Uyumunu Belirleyen Faktörler" , *International Conference on Eurasian Economies*, 2014

¹⁷⁹ Турско-Македонски односи низ историјата 2 (Tarih Boyunca Türk-Makedon İlişkileri 2) , T.C. Genel Kurmay Başkanlığı ve Министерството за Одбрана на Република Македонија (Makedonya Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı), Ankara: Genelkurmay Basımevi 2016, s.155

esnasında kültürel alanda anlaşma imzalanmıştır. Bu Anlaşma, iki devletin karşılıklı olarak İstanbul ve Üsküp'te kültür merkezleri açmasını ve mevcutların da geliştirilmesini öngörmektedir.¹⁸⁰

Ahmet Davutoğlu, 2014 yılında Makedonya'ya yaptığı ziyarette, Türkiye-Makedonya Ticaret Odası temsilcileriyle bir araya gelmiştir. Türkiye- Makedonya ilişkilerinin önemi üzerine konuşma yapan Davutoğlu şunları dile getirmiştir: “ *Kültürel açıdan bakıldığında Makedonya, Rumeli diyarında bütün ortak kültürel özelliklerimizin sahaya, halkla ilişkilere yansıdığı son derece kendisine has ve doğal bir kültürel zemini olan bir ülkedir. Bütün Makedonya'da nereyi gezerseniz gezin, bizim kültürel çizgilerimizi görürsünüz. Mimarimizi, ortak kültürel değerlerimizi yaşarsınız. Makedonya, sanki Anadolu'da geziyormuşçasına rahat ve herkesle sosyal iletişim bağlamında kolay iletişim kurulabilen atmosferdir. Bu ekonomik ilişkiler bağlamında önemlidir. İş dünyamızın, bulunduğu ülkede kendisini yabancı hissetmemesi, o ülkenin kültürel bütünleşik yapıya sahip olması, iki ülke arasında, iki halk arasındaki ilişkiler bakımından çok önemlidir.*”¹⁸¹ Bu konuşmada bize Türkiye-Makedonya ilişkilerinde kültürel münasebetlerin önemini göstermektedir.

Türkiye Makedonya arasındaki kültürel ilişkileri etkileyen önemli faktörlerden biri Makedonya'dan Türkiye'ye yaşanan göç dalgalarıdır. 1952-2000 yılları arasında Makedonya'dan Türkiye'ye 301.070 insanın göç ettiği belirlenmiştir.¹⁸² Bu göç dalgası Türk-Makedon kültürlerinin birbirleriyle içiçe geçmesinde önemli rol oynamıştır. Türkiye-Makedonya İlişkilerinin tarihi ve kültürel açıdan yansımaları Makedonya doğumlu Türk şair Yahya Kemal Beyatlı'nın 'Kaybolan Şehir' adlı şiirinin şu mısralarında görmek mümkündür.

*“Üsküp ki Yıldırım Beyazıd Han diyarındır,
Evlad-ı Fatihân'a onun yadigârıdır...*

*Üsküp ki Şar Dağ'ında devamıydı Bursa'nın,
Bir lâle bahçesiydi dökülmüş temiz kanın...*

¹⁸⁰ http://www.bilgesam.org/incele/138/-turkiye-makedonya-iliskileri/#.WkK_Z7Zl_IV (10.10.2017)

¹⁸¹ Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği <http://www.balturk.org.tr/makedonya-turkiye-iliskilerinde-ikinci-sirayi-bile-kabul-etmem/> (08.05.2018)

¹⁸² Abdülmecit Nuredin, *Balkanlardan Türkiye'ye Göç ve Etkileri*, 1.baskı, Ankara: Çağla Yayıncılık, 2011, s.266

*Çok sürse ayrılık, aradan geçse çok sene,
Biz sende olmazsak bile, sen bizdesin gene.”*

Kültürel ilişkiler ve ortak noktalar ülkelerin karşılıklı ekonomik bağımlı da kuvvetlendirmekte ve uluslararası kamuoyunda devletlerin gelişmesinde önemli bir adım olmaktadır. Bu bakımdan Türkiye-Makedonya ilişkilerinde yumuşak güç temelli ilerleyen ilişkiler, ekonomik münasebetlerle birlikte daha etkili olmaktadır.

3.3. EKONOMİK İLİŞKİLER

Makedonya Cumhuriyeti, 1991 yılında bağımsızlığı kazandığı esnada Yugoslavya'dan ayrılan diğer ülkeler arasında ekonomik açıdan en az gelişmiş ülke konumundaydı. Makedonya'nın alt yapısındaki yetersizliğin yanı sıra Yunanistan ile yaşamış olduğu isim sorunu nedeniyle Yunanistan'ın Makedonya'ya ambargo uygulaması gibi faktörler Makedonya'da 1996 yılına kadar ekonomik alanda bir gelişme sağlanamamasına yol açmıştır. 1996 yılından itibaren Makedonya'nın ekonomisi gelişmeye başlamış ancak 2001 yılında Makedonya'da yaşanan iç savaş bu ilerlemenin tekrar gerilemesine sebebiyet vermiştir. Bu durum 2001 yılında imzalanan Ohrid Anlaşması ile düzelmeye başlamıştır.¹⁸³ Ohrid Anlaşmasıyla ülke içindeki gerginliklerin azalması ekonomiye de yansımış ve diğer devletlerin bu bölgeyle olan ticari ilişkilerini artırmıştır.

Türkiye ve Makedonya arasında Serbest Ticaret Anlaşması 7 Eylül 1995 yılında imzalanmış olsa da iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin Makedonya'nın bağımsızlığından itibaren başladığını söylemek mümkün olacaktır. Tablo.5' de de görüldüğü üzere 27 Ekim 1993 yılında iki ülke arasında Turizm İşbirliği Anlaşması, bir yıl sonra 17 Mart 1994'te de Ankara'da Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. İki ülke arasındaki ticari ve ekonomik işbirliği açısından kara yolu taşımacılığına ilişkin 23 Nisan 1995 Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması paraf edilmiştir. Aynı yıl içerisinde imzalanan Çifte Vergilendirmeyi Önleme

¹⁸³ Европски Фонд за Повратници. “Македонија и Турција”. Процесот на Враќањето и Ситуацијата на Мигрантите: Истражувачка Мисија, Скопје, 2013 s.7

Anlaşması ile de iki devlet tarafından ekonomik ilişkiler konusunda önemli adımlar atılmıştır.¹⁸⁴

Türkiye ve Makedonya arasında 7 Eylül 1995 yılında imzalana Serbest Ticaret Anlaşmasıyla (STA) iki devletin karşılıklı olarak sanayi ürünlerinde gümrük vergi oranları sıfırlanmış, tarım ürünlerinde ise az sayıda vergi oranı ve kota uygulanmıştır. 24 Aralık 2014 yılında dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu, Makedonya'ya resmi ziyareti sırasında STA kapsamında tarım ürünlerindeki vergi oranlarının karşılıklı sıfırlanmasına ilişkin görüşmelerin başlamasını talep etmiştir. Daha sonra 2015 yılında Türkiye Ekonomi Bakanlığı bu öneriyi Makedon hükümetine yazılı bir şekilde de iletmiştir. Ancak bu dönemde Makedonya'da yaşanan siyasi kriz nedeniyle 24 Nisan 2016 tarihinde erken genel seçimlere gidilmesi görüşmeleri ertelemiştir.¹⁸⁵

Tablo.5: Türkiye ve Makedonya arasında ekonomik alanda imzalanan anlaşma ve Protokoller

Tirizim İşbirliği Anlaşması	27 Ekim 1993
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	17 Mart 1994
Tarım Alanında Teknik Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Protokolü	15 Haziran 1994
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	23 Nisan 1995
Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	16 Haziran 1995
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	14 Temmuz 1995
Serbest Ticaret Anlaşması	7 Eylül 1999

Kaynak: Tuğrul Somuncuoğlu, Balkan Ülkeleri Raporları Serisi “Makedonya” İhracat Geliştirme Etüt Merkezi, Ekim 2002, s.22

Türkiye ve Makedonya ekonomik ilişkilerinde başka önemli bir gelişme ise 1995 yılında Türk-Güneydoğu Avrupa İş Konseyi kapsamında kurulan Türk- Makedon İş Konseyi olmuştur. Türkiye tarafından Hoşben Sigorta Aracılık Hız. Ltd. Şti. Firma sahibi Hasan Hoşben, Makedonya tarafından ise Makedonya Ekonomi Odası Başkanı Branko Azezki bir araya gelmiştir. Yapılan görüşmelerde iki ülke arasındaki ekonomik

¹⁸⁴ Турско-Македонски Односи низ Историјата 2 (Tarih Boyunca Türk-Makedon İlişkileri 2), T.C. Genel Kurmay Başkanlığı ve Министерството за Одбрана на Република Македонија, Ankara Genelkurmay Basımevi 2016, s.154

¹⁸⁵ Makedonya- Türkiye Ticaret Odası (MATTO), *Makedonya Raporu*, 2016, s7

ilişkilerin arttırılmasına karar verilmiştir.¹⁸⁶ Aynı yılda Türkiye’yi ziyaret eden dönemin Makedonya Başbakanı Branko Crvenkovski ve Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) üyelerinin katılımıyla bir toplantı düzenlenmiştir. Daha sonra iş konseyi üyelerinden oluşan bir heyeti Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel başkanlığında Makedonya’ya bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Makedon iş adamlarıyla bir araya gelmişlerdir.¹⁸⁷

Türk-Makedon İş Konseyi kuruluşundan günümüze kadar yapmış olduğu çalışmalarıyla iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesi konusunda önemli adımlar atmıştır. Türkiye-Makedonya arasındaki ticari ilişkileri incelediğimizde, Tablo.6’da görüldüğü üzere 2005 yılından itibaren ticaret hacmini sürekli bir artış içerisinde olduğunu söylemek mümkün olacaktır. 2005 yılında iki ülkenin ticari hacmi 214 milyon dolar iken 2017 yılına gelindiğinde 461 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Aynı zamanda 2017 yılının ilk çeyreğinde ticari hacmi 97 milyon dolar iken, 2018 yılının ise ilk çeyreğinde artış göstermiş ve 121 milyon dolar olmuştur.¹⁸⁸

¹⁸⁶ DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) <https://www.deik.org.tr/turkiye-avrupa-is-konseyle-ri-turkiye-makedonya-is-konseyle-ri> (15.10. 2017)

¹⁸⁷ DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi) “ Makedonya Ülke Bülteni” Ağustos, 2011, s.17

¹⁸⁸ Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Makedonya/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160523&contentTitle=T%C3%BCrkiye+ile+Ticaret&_adf.ctrl-state=3nvj2f8dj_139&_afLoop=26622412071689392&_afWindowMode=0&_afWindowId=null#!%40%40%3F%20_afWindowId%3Dnull%26%20_afLoop%3D26622412071689392%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160523%26contentTitle%3DT%25C3%25BCrkiye%2Bile%2BTicaret%26%20_afWindowMode%3D0%26%20_adf.ctrl-state%3D3nvj2f8dj_143 e.t. 1. 5. 2018

Tablo.6: Yıllara göre Türkiye-Makedonya Dış Ticaret Değerleri (Milyon Dolar)

Yıl	İhracat	İhracat Değişim %	İthalat	İthalat Değişim %	Hacim	Denge
2005	162,376	8,8	52,080	0,3	214,556	110,395
2006	172,756	6,3	55,945	7,4	228,701	116,811
2007	271,744	57,3	55,818	-0,2	327,563	215,926
2008	296,172	9,0	29,713	-46,8	325,885	266,459
2009	283,482	-4,3	39,879	34,2	323,361	243,603
2010	262,631	-7,3	52,399	31,4	315,020	210,222
2011	298,861	13,8	91,963	75,5	390,825	206,898
2012	274,497	-8,2	103,224	12,2	377,721	171,273
2013	293,976	7,2	81,513	-21,0	375,721	212,463
2014	347,965	18,4	79,194	-2,9	427,159	268,770
2015	324,613	-6,7	80,928	2,2	405,542	243,684
2016	378,004	16,4	82,581	2,0	460,585	295,423
2017/ (1-12)	360,360	-4,7	101,147	22,5	461,507	259,213
2017/ (1-3)	78,258	-2,9	19,327	-13,6	97,585	58,932
2018/ (1-3)	93,602	19,6	27,676	43,2	121,279	65,926

Kaynak: Türkiye Ekonomi Bakanlığı

Türkiye ve Makedonya arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişmesi için birçok anlaşma imzalanmasına rağmen bu durum 2010 yılına kadar istenilen düzeyde olmamıştır. Ancak Türkiye'nin Balkan bölge ülkelerine yönelik izlediği yumuşak güç politikasının bir sonucu olarak iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde bir iyileşme söz konusu olmuş ve son zamanlarda büyük Türk şirketlerinin Makedonya'ya olan ilgisi artmaya başlamıştır.¹⁸⁹

Makedonya Ticaret Odası ve İktisadi Araştırmalar Vakfı işbirliğiyle 2017 yılında Makedonya'nın başkenti Üsküp'te "Türkiye ve Makedonya Ekonomik İşbirliğinin Geliştirmesinde Yeni Ufuklar" adlı sempozyum düzenlenmiştir. Sempozyuma başta Makedonya'nın dış yatırımlardan sorumlu Devlet Bakanı Adnan Khail, Türkiye'nin Üsküp Büyükelçisi Tülin Erkal Kara, ülkedeki Türk kurum ve kuruluşların temsilcileri ve çok sayıda iş adamı katılmıştır. Adnan Kâhil, iki ülkenin geçmişte olduğu gibi günümüzde de başta ekonomi olmak üzere bütün alanlarda işbirliğinin geliştirilmesi konusunda çalıştıklarını belirtmiştir. Sempozyumda konuşan Tülin Erkal

¹⁸⁹ Çağrı Doğan, "Türk Girişimcilere Yönelik Makedonya'daki Yatırım Fırsatları ve Bölgedeki Dış Ticaret Ortamı", *İzmir Ticaret Odası Raporu*, Mayıs 2011, s.1

Kara ise, Türkiye ile Makedonya arasında ortak tarih ve kültürden oluşan çok yönlü ilişkiler olduğunu dile getirerek iki ülke arasında ekonomik ve ticaret ilişkilerin geliştirilmesi açısından uygun bir alt yapının bulunduğunu ancak buna rağmen gerçekleşen ticaret hacmin istenilen düzeyde olmadığını vurgulamıştır. Kara, Türkiye'nin Makedonya'daki yatırımlarının toplam tutarının 1,2 milyar Avroya ulaştığını, ülkede inşaat, tarım, sağlık, bankacılık ve birçok farklı sektörde yatırımların olduğunu ifade etmiştir.¹⁹⁰

Makedonya'da doğrudan yatırım yapan büyük bir bölümü KOBİ niteliğindeki Türk şirketlerin sayısı 100 civarındadır. Türkiye tarafından Makedonya'da yapılan önemli yatırımlar, TAV tarafından yapılan Makedonya Havaalanı ve bankacılık sektöründe Halk Bankasının açılmasıdır.

Türkiye'nin Makedonya'da gerçekleştirdiği en büyük yatırımlarından biri TAV Havalimanları Holding A.Ş. tarafından yapılan havalimanları olmuştur. Üsküp'te ki "Uluslararası Üsküp" ve Ohri'de ki "Aziz Pol" adlı TAV Havalimanları, Avrupa'ya hedef bölge olarak seçmiştir. Türkiye, Üsküp Uluslararası Havalimanı'nın işletmesini 1 Mart 2010 tarihi itibarıyla üstlenerek önemli bir adım atmıştır. AB aday ülkesi olan Makedonya'nın havaalanını işletmek Türkiye açısından da olumlu bir gelişmedir. 8 Eylül 2011 tarihinden itibaren hizmet vermeye başlanılan bu havaalanı Mart 2030'a kadar yani 20 yıl süreyle TAV Havalimanları tarafından işletilecektir.

Üsküp Havaalanında yapılan yeniden inşa çalışmalarıyla buranın potansiyeli artırılarak yılda 4 milyon yolcu taşınma kapasitesine getirilmiştir. Üsküp'ü Balkanların önde gelen "hub"larından biri yapma idealiyle yola çıkan TAV Havalimanlarının yaptığı çalışmalar şunlardır: 6 yolcu köprülül 40 bin metrekare yeni terminal binasıyla apronu ve pisti genişletildi. Kargo ve otopark kapasitesi artırıldı. Yıllık 40 bin ton kapasiteli kargo hangar, yeni bir yangın istasyonu, 5 bin metrekare yönetim binası, bin 300 araçlık otopark, 23 check-in kontuarı yapılarak, mevcut pist 500 metre uzatıldı. Tüm bu çalışmalar ve taşınan yolcu sayısındaki artış, Üsküp Havaalanının Balkanların gözde ulaşım noktası olmasında etkili olmuştur. Üsküp Havaalanı 2012 ve 2013'te Uluslararası Havalimanları Konseyi ACI tarafından kendi kategorisinde Avrupa'nın en

¹⁹⁰ <http://aa.com.tr/tr/dunya/turk-girisimciler-makedonyada-5-bin-kisiye-istihdam-sagliyor/985105?amp=1> (29.11.2017)

kaliteli hizmet sunan havalimanı seçilmiştir. Bu da TAV'ın ne kadar başarılı ve etkili olduğunu kanıtlar niteliktedir.¹⁹¹

Türkiye tarafından Makedonya'da yapılan en önemli yatırımlardan bir diğeri Halk Bank aracılığıyla gerçekleşmiştir. Halk Bank A.D. Skopje, 08 Nisan 2011 tarihinde daha önce Makedonya'da faaliyet gösteren Demir Halk Bankası (Neterland) ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (European Bank for Reconstructions and Development) hisselerini satın alarak çalışmaya başlamıştır. Ayrıca 01 Kasım 2012 yılı itibariyle Makedonya'da faaliyet gösteren T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin ortak olduğu Ziraat A.D. Skopje'ye ait olan hisseleri de devralınmıştır.¹⁹² Halk Bank, bankacılık sektöründe kısa bir sürede Makedonya da önemli bir noktaya gelerek Makedonya'da ilk 4 banka içerisinde yer almıştır. Sektörün belirleyicisi konumunda ki bankalardan biri olan Halk Bankın 2011 yılında 21 şube, 275 personeli varken bugün 40 şube ve 502 personeli bulunmaktadır¹⁹³

Türkiye tarafından Makedonya'da doğrudan yapılan yatırımlar 2005-2015 yılları arasında gerçekleşmiş ve sürekli artış göstermiştir. Makedonya'da TAV ve Halk Bank dışında da birçok yatırım gerçekleşmiştir. Bu yatırımlar şunlardır: Koç Holding (Ramstore AVM inşaatı),Cevahir Holding (konut ve AVM), Limak Holding, Avrupa Göz Hastanesi, Süttaş (süt ürünleri), Sante Plus Hastanesi, Üsküp Uluslararası Balkan Üniversitesi'dir. Türk şirketler aracılığıyla yapılan bu icraatlar hem Türkiye'yi bölgede daha görünür kılmakta hem de Makedonya'da diğer uluslararası aktörlerin yanında Türkiye'nin de varlığını ortaya koymaktadır.

4.TÜRKİYE'NİN MAKEDONYA'YA YÖNELİK YUMUŞAK GÜÇ ARAÇLARI VE FAALİYETLERİ

Türkiye'nin Makedonya'da sahip olduğu tarihsel ve kültürel bağlar, yumuşak güç kullanımına bir zemin oluşturmaktadır. İki ülke arasındaki ilişkiler 2000'li yıllara kadar istenilen düzeyde olmamıştır. Türkiye'nin 2000'li yıllarla birlikte genel anlamda daha aktif bir dış politika izlemeye başlamasında, yumuşak güç çerçevesinde kullanılan

¹⁹¹ <http://www.tavhavalimanlari.com.tr/trTR/Macedonia/Pages/SkopjeAlexanderTheGreatAirport.aspx> (13.03.2018)

¹⁹² Halk Bank, 3.Çeyrek Konsolide Ara Dönem *Faaliyet Raporu*, 2017, s.7

¹⁹³ <http://timebalkan.com/makedonya-ekonomisinin-25-yillik-dostu-halkbank/> (04.08.2018)

araçların önemli katkısı vardır. Türkiye'nin Makedonya ilişkilerinde başta TİKA, YEE olmak üzere TRT, Anadolu Ajansı, YTB, Türk Kızılayı ve Türk dizileri gibi etkenler büyük bir önem taşımaktadır. Bu kurumların iki ülke ilişkilerindeki etkisini görmek açısından da Makedonya'daki faaliyetlerini incelememiz gerekmektedir.

4.1.TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON BAŞKANLIĞI'NIN MAKEDONYA'DAKİ FAALİYETLERİ

Türkiye-Makedonya ilişkilerini yumuşak güç çerçevesinde incelediğimiz zaman şüphesiz en önemli faktörlerden biri olarak TİKA karşımıza çıkmaktadır. Daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz gibi Türkiye'nin dış politikasında büyük rol oynayan TİKA 1992 yılında kurulmuştur. Makedonya'da 2006 yılından itibaren başta eğitim, sağlık, altyapı, tarım, kültürel mirasın korunması gibi birçok alanda faaliyet gösteren TİKA, 10 yıl içerisinde 502 proje hayata geçirmiştir.¹⁹⁴

TİKA, Makedonya'da bulunan Osmanlı eserlerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda önemli çalışmalar yapmaktadır. TİKA tarafından Makedonya'da 5 büyük Osmanlı camisinin restorasyonu tamamlanarak Müslüman halkın hizmetine açılmıştır. Ayrıca Üsküp şehrinde bulunan Alaca Cami, Sultan Murat Cami ve Saray Hüseyin Şah gibi önemli camilerin restorasyonu da yapılmıştır.¹⁹⁵ Bunun yanı sıra Makedonya'da her alanda faaliyet gösteren TİKA, eğitim alanında da önemli projelere imza atmıştır. Bağımsızlığını kazanması itibariyle yıllardır siyasi ve ekonomik sorunlarla mücadele etmek zorunda kalan Makedonya Cumhuriyeti, kaynakların kısıtlı olmasından dolayı eğitim alanında gereken desteği sağlamak noktasında zorlanmaktadır. Okullarda fiziki altyapının geliştirilmesi ve ders kitaplarının güncellenmesi gibi konularda sıkıntı yaşayan Makedonya, bu sıkıntılar nedeniyle Eğitim Bakanlığı tarafından kapatılmaktadır. Bu noktada TİKA tarafından Makedonya'nın her yerinde 35 ilköğretim ve lisenin tadilatı yapılarak eğitim hizmeti sunulmuştur. 2001-2012 eğitim yılına yönelik "Makedonya'da Yeni Okulların İnşaatı, Tadilatı ve Tefrişi Projesi" kapsamında Petrovec Belediyesi Çiftlik Köyü, Demir Kapı Belediyesi Çelevez Köyü ve Karbinci Belediyesi Ocalı Köyü okulları inşa edilmiş ve

¹⁹⁴ <http://www.yenibalkan.com/gundem/tika-makedonyada-10-yilda-502-proje-hayata-gecirdi-h8014.html> (03.01.2018)

¹⁹⁵ <http://www.milliyet.com.tr/tika-makedonya-da-kultur-saglik-ve-egitim-ankara-yerelhaber-2116941/> (05.01.2018)

Studenichani Belediyesinde bazı okulların tadilatı yapılmıştır. Makedonya'nın farklı bölgelerinde farklı etnik yapıları kapsayan bu okulların inşaatının ve onarımının tamamlanması yetkililerin ve kamuoyunun dikkatini çekmiş ve medyada da geniş yer almıştır.¹⁹⁶

TİKA ile Türkiye Belediyeler Birliği tarafından Makedonya'nın Gostivar şehrinde bulunan Mustafa Kemal Atatürk İlk Öğretim Okulu'nun onarımı ve teknik donanım desteği sağlanmıştır. Okulun açılış törenine Türkiye Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı Hakan Çavuşoğlu, TİKA Başkanı Serdar Çam, Makedonya Cumhuriyeti Dış Yatırımlardan sorumlu Devlet Bakanı Adnan Kâhil ve Gostivar Belediye Başkanı Arben Taravari ve Mustafa Kemal Atatürk Okulu'nun Müdürü Oktay Nuredini katılmıştır. Makedonya Devlet Bakanı Kahıl yaptığı konuşmasında 21 Aralık Türkçe Bayramı'nda okulun açılmasının çok anlamlı olduğunu ve bu projede emeğe geçen herkese teşekkürlerini iletmiştir. Gostivar Belediye Başkanı Taravari ve Okulun Müdürü Nuredini da konuşmalarda okulun 1.100 Türk, Makedon ve Arnavut öğrenciye hizmet verdiğini TİKA ve Türkiye Belediye Birliği sayesinde öğrencilerin daha kaliteli ve iyi şartlarda eğitim alacaklarını ifade etmişlerdir¹⁹⁷

Tarım alanında da faaliyet gösteren TİKA, Makedonya'da tarımcılığın gelişmesi ve kalkınmasına yönelik çeşitli projeler yapmaktadır. Bu kapsamda TİKA özellikle ekonomik açıdan ağır şartların hâkim olduğu bölgelerin ekonomisini ve refah seviyesini yükseltmeyi amaçlamaktadır. TİKA, yürüttüğü faaliyetler çerçevesinde Doğu Makedonya'nın Radoviş, Valandovo, Doyran, Demir Kapı, Konçe ve Gradsko bölgelerinde ki kırsal alanlar da geçimini tarımdan sağlayan 200 çiftçi aileye ortak kullanımları için 20 adet toprak mikserini ve ilaç püskürme makinesini hibe olarak verilmiştir.¹⁹⁸ Ayrıca TİKA'nın tarım alanında Doğu Makedonya'da meyveciliğın, sera sebzeçiliğının, pirinç kalitesi ve verimliğinin geliştirilmesi gibi çeşitli projeler

¹⁹⁶ TİKA http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tikadan_makedonyada_egitim_atagi-1470 (06.01.2018)

¹⁹⁷ TİKA http://www.tika.gov.tr/tr/haber/basbakan_yardimcisi_hakan_cavusoglu_makedonya_da-40146 (07.01.2018)

¹⁹⁸ <http://www.dirilispostasi.com/balkan-ekspresi/makinel-tarim-makedon-ekonomisini-canlandiracak-5a785c7718e540432e759e47> (10.02.2018)

kapsamında bölgede yaşayan toplumun kaliteli yaşam standartlarına ve yüksek gelir seviyelerine ulaşmalarına büyük katkıda bulunmuştur.¹⁹⁹

TİKA'nın Makedonya'da yapmış olduğu faaliyet alanlardan biri de sağlıktır. Makedonya'da Üsküp Devlet Hastanesi Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi Klinik Merkezine bağlı Çocuk Hastalıkları Kliniği ve Acil Merkezinin TİKA tarafından inşa edilmesi sağlık alanında gerçekleştirdiği en önemli projelerden biridir. Makedonya Cumhurbaşkanı George İvanov'un eşi Maya İvanova önderliğinde düzenlenen kampanya başta ABD ve Hollanda olmak üzere birçok ülkeden büyükelçi, uluslararası kurum temsilcileri ve iş adamlarının katılımıyla Makedonya'da Çocuk Acil Kliniği inşaatı için "*Zamanında Yardım Edelim*" adı altında kampanya başlatılmıştır. Bu programa Türkiye adına katılan TİKA, söz konusu kliniğin tüm inşaatını ve donanımını üstlenmiştir. Programda konuşan Üsküp Devlete Hastanesi Müdürü Ridvan İbrahimi yaptığı açıklamalarda "*Türkiye söz konusu projeye buradaki gücünü gösterdi. Kliniğin yapımı için toplanan para yetersizdi. TİKA biz bütün her şeyi kendimiz yapacağız dedi. Türkiye daha önceden burada yoktu. Amerika, Almanya vardı. Türkiye'deki büyüme buradaki herkesi etkiledi. TİKA'nın somut projeleriyle her kesimin Türkiye'ye olan güvenini artırıyor. TİKA'nın desteği sayesinde hastanenin kapasitesini artırıldı. Artık her ay 3 bin üzerinde çocuğa tedavi verecek duruma geldik.*" ifadelerini kullanmıştır.²⁰⁰

TİKA'nın desteğiyle Makedonya'nın Üsküp, Gostivar ve Kalkandelen şehirlerinde 16-18 Ağustos 2017 tarihleri arasında sağlık personeline yönelik "*Yeni Doğan Canlandırma Programı*" adı altında düzenlenen eğitim programına katılan 20 sağlık personeline sertifika verilmiştir. Üsküp şehrinde düzenlenen sertifika programı Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi Tülin Erkal Kara, Makedonya Sağlık Bakanı Arben Taravari ve TİKA Üsküp Koordinatörü Aytekin Ayden katılımıyla gerçekleşmiştir. Aytekin Ayden TİKA'nın proje ile ilişkin yaptığı konuşmada projenin son aşamaya gelene kadar epey bir süreçten geçtiğini vurgu yaparak "*Öncelikle yoğun bakım ve pediatri tadilatı ve yenilenmesi başlayan proje Makedonya'da belki ilk olabilecek tıbbi ekipman ve cihazlarla bu kliniğimiz tamamlanmış oldu. Kliniğin hizmetinin*

¹⁹⁹ <https://www.arti49.com/tika-makedonyanın-kalkinmasina-destegini-surduruyor-695373h.htm>
(11.02.2018)

²⁰⁰ http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika'nin_makedonya'da_modernize_ettigi_cocuk_klinigi_balkanlara_sifa_dagitiyor-20039 (10.02.2018)

sürdürebilmesi ve Makedonya'daki çocuk ve bebek ölümlerin ve diğer yaşayan sağlık sorunların giderilmesi konusunda en önemli boyutu eğitim boyutuyla orada çalışacak ve Makedonya'nın diğer bölgelerinde görev yapacak olan sağlık personelinin eğitim aşamasıyla nihayatlendirmesiydi” şeklinde ifade etmiştir.²⁰¹

TİKA tarafından 2018 yılında Makedonya'nın Bogovinye Belediyesi'ne bağlı Urviç köyünde bulunan sağlık ocağına tadilat ve tıbbi ekipman desteği sağlanmıştır. Sağlık ocağının açılışına katılan Makedonya Sağlık Bakanı Velko Filipçe, TİKA tarafından gerçekleştiren bu projeden memnuniyetini dile getirerek bu sayede civar köylerdeki (Yelovjane ve Novo Selo) hastalara hizmet verilmesi için imkân sağlandığını ayrıca Makedonya'da sağlık alanında en çok destek veren kurum olan TİKA'ya teşekkür ettiğini dile getirmiştir.²⁰²

Türkiye'nin dış politikasında en önemli yumuşak güç araçlardan biri olan TİKA, Makedonya'da kısa bir sürede çeşitli alanlarda yapmış olduğu faaliyetleri Osmanlı döneminden kalan eserlerin korunması noktasında olduğu gibi Makedonya halkının yararına sağlık ve eğitim alanlarında çok önemli projelere imza atmıştır. TİKA'nın bu çalışmalarıyla Makedonya'da farklı etnik yapılara sahip olan bütün kesimlerin beğenisini toplamıştır. Bu da Türkiye'nin Makedonya'da yumuşak gücü TİKA aracılığıyla başarılı bir şekilde kullandığının bir göstergesidir. Türkiye TİKA aracılığıyla, Balkanlar genelinde olduğu gibi Makedonya'da da ABD, Almanya ve Rusya gibi büyük güçlerin yanında varlığını daha görünür olmasını sağlamaktadır.

4.2.YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ'NÜN MAKEDONYA'DAKİ

FAALİYETLERİ

Balkanlarda ilk olarak 2009 yılında Bosna-Hersek'te açılan YEE, Makedonya'da 26 Mart 2010 tarihinde başta Türk dilini ve kültürünü tanıtmak amacıyla kurulmuştur. Makedonya'da yılda en az 500 kişiye Türkçe dili kursları düzenleyen YEE, kuruluşundan itibaren 4 binden fazla Makedonya vatandaşına Türk dilini öğretmiş ve öğretmeye devam etmektedir. Makedonya'da İştip Goce Delcev Üniversitesi,

²⁰¹ <http://www.yenibalkan.com/gundem/tika-destegiyle-makedonyada-saglik-personeline-egitim-verildi-h10528.html> (10.02.2018)

²⁰² Република Македонија Министерство за Здравство (Makedonya Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı) <http://zdravstvo.gov.mk/renovirana-i-kompletno-opremena-ambulanta-vo-s-urvich-vo-opshtina-bogovinje/> (16.05. 2018)

Kalkandelen Devlet Üniversitesi ve Üsküp Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi'nde Türkçe dersleri veren YEE, aynı zamanda Türkoloji Projesi kapsamında Türkiye'den gelen 6 öğretim görevlisi ile üniversitelerde derslere devam etmektedir. Makedonya halkı tarafından da Türkçe kurslarına yoğun ilgi gösterilmektedir.²⁰³

Kültürel anlamda da önemli çalışmalar yürüten YEE, 2013 yılında Üsküp Geleneksel El Sanatları Odası ile ortaklaşa Üsküp çarşısında Osmanlı eserlerinden kalan Çifte Hamamında Türk-Makedon gecesini düzenlemiştir. Üsküp Belediye Başkanı Koce Trajanovski, Makedonya Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçisi Gürol Sökmensüer, Makedonya Kültür Bakanı Dragan Nedeljkoviç gibi birçok önemli ismin katılımıyla gerçekleşen programda geleneksel Makedon ve Türk yemeklerinin tanıtımı yapılmıştır. Programda konuşma yapan Nedeljkoviç, geleneksel ve manevi değerleri korumanın iki ülke arasındaki dostane ilişkileri derinleştirmek açısından büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Kültür alanında iki ülkenin yıllardır ortak işbirliği yaptığını ve bu doğrultuda da kültürel ilişkilerin devam edeceğini vurgulamıştır.²⁰⁴

YEE tarafından 2018 yılında Üsküp'te Makedonya'nın önde gelen yazar, şair, sanatçı ve bilim adamlarına yönelik düzenlenen saygı gecesi programına Makedonya Kültür Bakanı Robert Alagyzovski, YEE Müdürü Şemsettin Şeker başta olmak üzere birçok milletvekili, akademisyen, Türk kurum ve temsilcileri katılmıştır. Makedonya Kültür Bakanı Alagyzovski programda yaptığı konuşmada iki ülke arasında bulunan tarihi ve kültürel ilişkilerin altını çizerek “Şunu söyleyebilirim ki YEE ile Makedonya'da tüm vatandaşlar için tek toplum oluşturuyoruz” ifadelerini kullanmıştır.²⁰⁵

Makedonya'da Türk dilinin tanıtılması konusunda da önemli çalışmalar yapan YEE, Makedonya'nın Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Bilgi Enformasyon Bakanlığı gibi kurumlarına da Türkçe kursları düzenlemektedir. 2015 yılında Makedonya Dışişleri Bakanlığı Personeline yönelik Türkçe kursların açılışına ilişkin Dışişleri Bakanlığında program düzenlenmiştir. Programda konuşma yapan Dışişleri

²⁰³ Gerçek Hayâli Aştı, *Ufuklar Uzak Değil*, Yunus Emre Enstitüsü Bülteni, Mayıs –Haziran, 2017, s.11

²⁰⁴ Republika Makedonya Ministerstvo za Kultura (Makedonya Cumhuriyeti, Kültür Bakanlığı), <http://www.kultura.gov.mk/index.php/odnosi-so-javnost/soopstenija/1213-makedonsko-turska-vecer-vo-cifte-amam> (29.11.2017)

²⁰⁵ Furkan, Abdula, <https://aa.com.tr/tr/dunya/yeeden-makedonyanın-onde-sahsiyetlerine-saygi-gecesi/1064913> (20.04.2018)

Bakanlığı Diplomat Akademisi Başkanı Adelina Marku Türkçe kurslarına yönelik gösterilen ilgiden dolayı memnun kaldıklarını belirterek “*YEE-Üsküp Türk Kültür Merkezi Üsküp’te en aktif kültür merkezidir. Çünkü hemen hemen her hafta bir faaliyet göstermektedir. Türkçe kurslarına katılanlar da bu kültür sanat etkinliklerine katılarak Türkçelerine geliştirebileceklerdir*” demiştir.²⁰⁶ Makedonya Savunma Bakanlığına yönelik Türkçe kursları veren YEE, 14 Ekim 2016 yılında Üsküp Yunus Emre Kültür Merkezinde sertifika töreni düzenlemiştir. Makedonya Silahlı Kuvvetleri personeline sertifika töreni, Makedonya Cumhuriyeti Savunma Bakanı Zoran Yolevski, General Kurmay Başkanlığı Başkan Yardımcısı Muhamed Radstay ve Türkiye Cumhuriyeti Üsküp Büyükelçiliği Vekili Sayın Yarbay Hasan Filiz’in katılımıyla gerçekleşmiştir.²⁰⁷

YEE ve Makedonya Müzesi ortaklığında 2017 yılında Üsküp şehrinde “Makedonya’da Osmanlı Dönemi Şehir Kadın Kıyafetleri Sergisi” düzenlenmiştir. Sergi açılışında konuşma yapan Üsküp YEE Müdürü Şemsettin Şeker, “*Bu sergi vesilesiyle Makedonya kamuoyuna sunduğumuz Osmanlı devri kadın kıyafetlerinin ortak kültür ortak tarihin bir yansıması hükmünde olduğunu belirtmek isterim.*” diyerek Makedonya’da yaşayan Türk, Makedon, Arnavut, Boşnak, Sırp gibi farklı etniklerin kıyafetler üzerinden nasıl ortak bir kültür coğrafyasından beslendiğini göstermeyi amaçlamıştır. Aynı zamanda sergi açılış programında konuşma yapan Makedonya Müze Müdürü Gordan Nikolov, serginin açılmasının Türkiye ve Makedonya arasındaki köklü dostluk ve tarihi ilişkilerin bir göstergesi olduğunu vurgulamıştır.²⁰⁸

4.3. TÜRKİYE RADYO ve TELEVİZYON KURUMU ÜSKÜP TEMSİLCİLİĞİ VE ANADOLU AJANSI (AA)

Medya unsuru günümüzde yumuşak gücün kullanımını açısından son derece önem taşımaktadır. Türkiye’nin medya unsurları olarak 2015 tarihinde Makedonya’nın Üsküp şehrinde TRT Üsküp Temsilciliği ve Anadolu Ajansı şubelerinin açılması iki ülke arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkilemektedir. 2015 yılında dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan, Makedonya ziyareti esnasında TRT Üsküp Temsilciliği ve Anadolu Ajansı ofislerinin açılış törenine katılmıştır. Bu

²⁰⁶ Makedonya Diplomatları Türkçe Öğreniyor <http://www.yenibalkan.com/m/?id=4590> (13.02.2018)

²⁰⁷ Hüsamettin Gina, <http://timebalkan.com/turkce-cok-zor-ama-hocalar-cok-iyi/> (05.01.2018)

²⁰⁸ Seyyid Emin, Hakan Ali, Timebalkan, <http://timebalkan.com/makedonyada-osmanli-donemi-sehir-kadin-kiyafetleri-sergisi-acildi/> (26.11.2017)

törene Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov başta olmak üzere çok sayıda kurum temsilcisi de iştirak etmiştir.²⁰⁹

TRT Üsküp Temsilciliğinin ofis açılışında konuşan Aydoğan, TRT'nin dünyanın birçok dilinde yayın yaptığını ve özellikle son dönemde TRT World ile önemli bir kurum haline geldiğini belirtmiştir. Bu anlamda TRT Makedonya'da Ofis açarak Türkiye'nin bütün balkanlarda mesajını ve sesini iletebilmekte ve Makedonya'nın sesini de dünyaya duyuracak bir kurum olarak faaliyet gösterebilmektedir. Akdoğan iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesinin önemine ve olumlu ilişkilerin devam edeceğini ve Makedonya'nın Türkiye tarihinde çok özel bir konumu olduğuna vurgu yaparak, *"Burayla gönül bağımız var. Bundan sonra da Makedon-Türk ilişkilerinin gelişmesi için Türkiye Cumhuriyeti hükümeti olarak elimizden gelen her türlü gayreti göstermekte kararlıyız"* demiştir.²¹⁰

Makedonya'da aynı gün içerisinde Anadolu Ajansı ofisinin de açılışını da yapan Akdoğan, Makedonca dilinde yayın yapan ilk yabancı medya olması açısından Anadolu Ajansı'nın önemli olduğunu hatırlatan konuşmasında bunu *"Anadolu Ajansı sadece bizim sesimizi buraya duyurmayacak aynı zamanda Makedonya'nın sesini de bütün dünyaya duyuracak. Bu ajanslarımız veya televizyon kanallarımız herhangi bir siyasi hesap peşinde koşan kurumlar değil, doğrudan insan odaklı faaliyet yürüten kurumlarımızdır"* şeklinde ifade etmiştir.²¹¹ Bu da Makedonya'nın dış dünyaya doğru aktarımını sağlayacak olup Makedonya halkı tarafından da olumlu karşılanmıştır. Aynı zamanda Makedonya basınında da büyük yankı uyandırmıştır.²¹²

Yumuşak gücün bir aracı olan medyanın rolü önemlidir. Medya da kültürün yansıtılması açısından bir vesile olmaktadır. Bu bağlamda Türk dizilerinin de büyük katkıları vardır. Türk dizileri Balkanlar genelinde olduğu gibi Makedonya'da da büyük bir ilgi görmektedir. Makedonya'da Binbir Gece dizisi ile başlayan serüven her geçen

²⁰⁹ Doğan Haber Ajansı (DHA), Akdoğan, Anadolu Ajansı ve TRT Üsküp Temsilciliği'ni Açtı, http://arsiv.dha.com.tr/akdogan-anadolu-ajansi-ve-trt-uskup-temsilciligini-acti_1068799.html (10.11.2015)

²¹⁰ TRT Haber, TRT'nin Üsküp Temsilciliği Törenle Açıldı <http://www.trthaber.com/haber/gundem/trtnin-uskup-temsilciligi-torene-acildi-214715.html> (11.11.2017)

²¹¹ Eyüp.Salih,http://arsiv.dha.com.tr/akdogan-anadolu-ajansi-ve-trt-uskup-temsilciligini-acti_1068799.html (25.01.2018)

²¹² Sitel TV (Makedonya'da en çok izlenen TV kanalı) <https://sitel.com.mk/agencijata-anadolija-otvora-redakcija-na-makedonski-jazik> (27.01. 2018)

gün artmaktadır. Günümüzde Makedonya'nın en büyük televizyon kanalları olan Sitel TV ve Kanal 5 de günde en az iki Türk dizisi yayınlanmaktadır. En çok izlenen dizilerin arasında "Muhteşem Süleyman", "Kurtlar Vadisi", "Ezel", "Karadayı", "Kara Sevda" yer almaktadır.²¹³ Bu dizilerin yanı sıra birçok farklı dizi ve sinema filmleri de izlenmektedir. Bu diziler sayesinde Makedonya halkı özellikle genç nesil Türk diline karşı ilgi göstermekte ve Türkçe öğrenmeye çalışmaktadırlar.²¹⁴ Yapılan anket ve analizlere göre Makedonya televizyon kanallarında en çok izlenen programlar arasında Türk dizileri birinci sırada yer almaktadır. Bu da Türkiye-Makedonya ilişkilerini olumlu etkilemektedir.²¹⁵

Bilginin doğrudan aktarılması açısından büyük rol oynayan medya araçları, günümüzde devletlerin önemli bir gücü haline gelmiştir. Bu anlamda TRT ve Anadolu Ajansının Makedonya'da faaliyet göstermesi haberleri doğru kaynaktan aktarılması açısından ve Makedonya'da Türkiye'ye karşı oluşabilecek önyargıyı kırmak açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu kurumlar Türkiye-Makedonya ilişkilerine büyük katkı sağlamaktadır.

4.4. TÜRKİYE MAKEDONYA İLİŞKİLERİNDE YURT DIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI'NIN ETKİSİ

YTB, Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak şüphesiz Türkiye'nin yumuşak güç politikasına katkı sağlayan önemli bir araçtır. YTB ve Makedonya'nın Ankara Büyükelçiliği 2015 tarihinde düzenlenen Türkiye-Makedonya Dostluk Bulaşması törenine Makedonya Dış İlişkiler Bakanı Nikola Popovski, Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Türkiye-Makedonya Parlamentolar arası Dostluk üyeleri, çeşitli sivil toplum kuruluşlar, kamu kurum temsilcileri ve akademisyenler katılmıştır. Programda konuşma yapan Popovski, YTB'nin dostluk buluşmalarına ilk Makedonya ile başlamasının çok onur verici olduğunu söyleyerek, "*Türkiyeli dostlarım Makedonya'da kendilerini evlerinde gibi hissettiklerini söylüyorlar, bugün ben de aynı*

²¹³ Türk dizilerden etkilenen Makedonya halkın yeni doğan çocuklarına isimleri dizi karakterlerinden verilmektedir. 2017 yılında araştırmalara göre en popüler isimlerden, Sevgi, Polat, Ayşegü, Onur ve Elif olarak kaydedilmiştir.

²¹⁴ Burada belirtmek gerekir ki Makedonya TV kanallarında ilk başta altyazılı şekilde gösterilen Türk dizilerin halkın Türkçe diline yoğun ilgisi nedeniyle daha sonraki süreçte dublaj şeklinde gösterilmeye başlamıştır.

²¹⁵ <https://kajgana.com/istrzhuvanje-mladite-vo-makedonija-opsednati-so-turski-serii> (15.02.2018)

duygularını paylaşıyorum" sözleriyle ifade etmiştir. Konuşmasının devamında ise sık sık yapılan ziyaretlerin iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirdiğinin, Türkiye-Makedonya arasında açık diyalog ve karşılıklı işbirliği sadece siyasi ilişkilerinde değil, iki ülke halkların arasında da devam ettiğini altını çizmiştir. Makedonya vatandaşlarının çoğu tatillerini Türkiye'de geçirmek istedikleri gibi, aynı şekilde Türkiye'den çok sayıda turist Makedonya'ya gelmesi ilişkilerin sadece siyasi olarak kalmadığının bir göstergesidir.²¹⁶

YTB'nin Başkanı Kudret Bülbül, YTB olarak ilk defa böyle bir program yaptıklarını belirterek, işbirliğini geliştirmek için katıldıkları bu programda Makedonya ile başlanmış olmasından mutluluk duyduğunu ve bu tarz programların tarihi ve kültürel ilişkilerin gelişmesi için yapıldığını söylemiştir. Türkiye-Makedonya Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanı Hüseyin Burge ise *"Makedonya, Türkiye için dost bir ülkedir ve dostluklar sınır tanımaz"* sözleriyle YTB'nin yaptığı bu programın memnuniyetini dile getirdi.²¹⁷

YTB eğitim alanında önemli bir etkiye sahiptir. YTB, Türkiye Bursları kapsamında diğer Balkan ülkelerinden olduğu gibi Makedonya'dan da eğitim almak için Türkiye'ye gelen öğrencilere çeşitli burs imkânları sağlamaktadır. 1994 yılından bu yana Türkiye'de burslu olarak eğitim gören Makedonyalı öğrenci sayısı 1400'dür. Bugün ise Türkiye bursları ile 266 öğrenci bulunmaktadır.²¹⁸

16-25 Ağustos 2015 tarihleri arasında Balkanlarda Fikir Sanat Atölyesi (Akademi Rumeli 3) Faaliyetleri adıyla düzenlenen programda başta Türkiye, Kosova, Makedonya, Romanya, Bulgaristan, Kırım ve Bosna Hersek olmak üzere 9 ülkeden 150 katılımcı tiyatro, müzik, genel sanatlar, edebiyat ve tarih-kültür alanlarında eğitim almıştır. Bu program kapsamında sosyal-kültürel gelişmelerin desteklenmesi ve katılımcıların Türk dilini aktif kullanmaları, fikir sanat atölyeleri aracılığıyla vizyonlarını geliştirmeleri amaçlanmıştır.²¹⁹

²¹⁶ Türkiye-Makedonya Dostluk Buluşması, <https://www.haberler.com/turkiye-makedonya-dostluk-bulusmasi-7072962-haberi/> (10.03.2018)

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Toplulukları Başkanlığı, *İdare Faaliyet Raporu*, 2015, s.41

Balkanlar Burs Programı kapsamında lisans öğrenci adaylarına yönelik pilot uygulama olarak Akademik Yetkinlik Sınavı Makedonya'nın Üsküp şehrinde 177 adayın katılımıyla gerçekleşmiştir.²²⁰ YTB, Balkanlardan gelen öğrencilere burs imkânları tanımının yanı sıra kültürel değişim ve eğitim programları, konferanslar, sempozyumlar düzenlemekte ve tarihi değerlerin korunması, kültürün geliştirilmesi, kütüphanelerin desteklenmesi gibi kültür günleri ve çalışmaları yapmaktadır.²²¹

5. HÜKÜMET DIŞI AKTÖRLERİN MAKEDONYA'DAKİ FAALİYETLERİ

Yumuşak gücün devlet dışı aktörleri bulunmaktadır. Örneğin İnsanı Yardım Vakfı (İHH) ve Türk Kızılay tarafından Balkanların genelinde insanı temelde faaliyetler yapılmaktadır. Makedonya'da da sürdürülen bu çalışmalar iki ülke arasındaki ilişkilere önemli katkılar sunmaktadır.

1992 yılında kurulan ve 1995'te kurumsal hale gelen İnsanı Yardım Vakfı (İHH), dünyanın herhangi bir yerinde sıkıntıya düşmüş felakete uğramış, zulüm görmüş insanların temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmesini önlemek ve insanı yardım ulaştırmak amacıyla günümüze kadar 135 ülkede faaliyet göstermiştir.²²² İHH Makedonya'da kimsesiz çocuklara ve 2016 yılında yaşanan sel felaketinde zarar görenlere yardım, Kurban Bayramlarında et dağıtımı, ihtiyaç sahibi öğrencilere burs verilmesi gibi birçok alanda çalışmalarını sürdürmektedir. İHH tarafından 2016 yılı Ramazan ayında 3 bin aileye gıda yardımı yapılmıştır.²²³ İHH'nın kuruluşundan bu yana dünyanın farklı coğrafyalarında savaş ve afet bölgelerinde, mülteci kamplarında yetim çocuklara yönelik çeşitli yardım projelerini desteklemektedir. İHH Makedonya'da da 11 kişilik ekip ile "yetim gülerse dünya güler" sloganıyla yola çıkmış, Makedonya'nın başkenti Üsküp başta olmak üzere Ohrid, Gostivar, Kicevo, Tetova ve

²²⁰ Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluklar Başkanlığı, *İdare Faaliyet Raporu*, 2016, s.38

²²¹ Ibid.

²²² <https://www.ihh.org.tr/hakkimizda> (03.07.2018)

²²³ İHH'dan Makedonya'da Ramazan yardımları <https://www.ihh.org.tr/haber/ihhdan-makedonyada-ramazan-yarimlari-3275> (09.06.2016)

Struga şehirlerinde 500'ü aşkın yetim çocukla buluşup çeşitli yardım aktiviteleri gerçekleştirmiştir.²²⁴

Dünya'nın birçok yerinde din, dil, ırk ayrımı yapmaksızın milyonlarca insana yardım eli uzatan Türk Kızılay'ı ise insanı yardım konularında küresel bir aktör haline gelmiştir. Türk Kızılay kurulduğundan beri 137 ülkeye yardım götürmüş, son 10 yılda ise 78 farklı ülkede doğal ve insanı sebeplerden meydana gelen afetlere müdahale etmiş, ihtiyaç sahibi olan bölgelerde barınma ve gıda gibi temel ihtiyaçlarını sağlamıştır²²⁵.

Makedonya'da yaşanan sel felaketinden en çok etkilenen Üsküp Hasanbeg mahallesinde Türk Kızılay'ı tarafından gerçekleştirilen yardım kampanyasına katılan Genel Başkan Yardımcısı İsmail Hakkı Turunç yaptığı konuşmada ramazan yardımları kapsamında ülkenin 15 farklı bölgesinde 3 bin gıda paketi dağıtıldığını belirtmiştir. Konuşmasının devamında da *“Bilsinler ki bir sıkıntıya düştüklerinde Türkiye Cumhuriyeti her zaman yanlarında, Türk Kızılay'ı her zaman yanlarında”* ifadelerini kullanmıştır.²²⁶ Türk Kızılay'ı ve İHH gibi devlet dışı aktörlerin Makedonya'da yapmış olduğu insanı yardımlar buradaki insanların gönüllerini fethederek Türkiye'ye olumlu bir imaj yaratmaktadır. Bu da bir devletin yumuşak gücünü kullanması açısından son derece önem taşımaktadır.

6. TÜRKİYE MAKEDONYA İLİŞKİLERİNDE YUMUŞAK GÜÇ FAALİYETLERİNİN ETKİSİ

Türkiye Makedonya ilişkileri daha çok tarih ve kültürel değerler üzerinde geliştirilmeye çalışılmıştır. Türkiye, Makedonya'nın bağımsızlığını kazanması itibariyle bağımsızlığını ve Makedonya Cumhuriyeti'nin anayasal adıyla tanıyan ilk ülkelerden biri olmuş ve iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Ancak bu 2000'li yıllara kadar istenilen düzeyde olmamıştır. Bunun nedenlerini ise Türkiye'de bu dönemde siyasi ve ekonomik istikrarsızlığın olması, terör olaylarının artması ve dış politikasında daha çok diğer bölgelere yoğunlaşması olarak değerlendirmek gerekmektedir.

²²⁴ Makedonyalı Yetimler İHH ile sevindi <https://www.ihh.org.tr/haber/makedonyali-yetimler-ihh-ile-sevindi> (02.05.2017)

²²⁵ <https://www.kizilay.org.tr/NelerYapiyoruz/uluslararasi-yardimlar> (01.03.2018)

²²⁶ Türk Kızılay <https://kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/3647> (15.06.2017)

Soğuk Savaş döneminde NATO içerisinde yer alan ve batı yanlısı dış politika izleyen Türkiye, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemin değişmesiyle birlikte diğer devletlerin dış politikalarında da olduğu gibi TDP’de da bir değişim sürecine girmiştir. Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de ikiz kulelere yönelik yapılan terör saldırıları uluslararası sistemde güvenlik boyutunun sorgulanmasına neden olmuş ve uluslararası ilişkilerde güç ve tehdit gibi kavramları yeniden formüle edilmesine dair ihtiyacı belirginleştirmiştir. 11 Eylül sonrası yaşanan gelişmeler Türkiye’nin de içinde bulunduğu coğrafi konumu uluslararası sistem içerisinde önemli bir konuma taşımıştır.²²⁷ Bu dönemde TDP’nin karşılaştığı fırsatlar ve tehditler nedeniyle Türkiye, tek yönlü bir dış politika yerine çok boyutlu ve daha aktif bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bu bağlamda Türkiye, 2000’li yıllarla birlikte dış politikasında askeri ve stratejik nitelikteki sert güç konularının yerine kimlik, kültür, insan hakları merkezli yumuşak güç politikasına önem vermeye başlamıştır.

Ayrıca Türkiye’de bu dönemde siyasi ve ekonomik alanda istikrarın ve gelişmenin sağlanması da yumuşak güç politikasının daha etkin kullanılmasında belirleyici olmuştur. Türkiye bu dönemde Balkan ülkeleriyle ilişkilerini yumuşak güç çerçevesinde geliştirmeye başlamıştır. Türkiye Osmanlı döneminde Balkan toplumlarıyla 500 yılı aşkın ortak bir coğrafyayı paylaşmıştır. Dolayısıyla bu topraklarda ortak tarih ve kültür bağlarından bahsetmek zor olmayacaktır. Bu anlamda Türkiye ve Makedonya arasında bulunan tarihi ve kültürel bağlar Türkiye’nin bölgede yumuşak güç politikasını kullanmasına bir zemin oluşturmaktadır.

Türkiye’nin Makedonya ilişkilerinde izlemiş olduğu yumuşak güç politikasının en önemli araçlarının başında şüphesiz TİKA ve YEE gelmektedir. TİKA Makedonya’da eğitim, sağlık, kültür ve diğer alanlarda faaliyetler gerçekleştirmektedir. 2005 yılından bu yana Makedonya’da faaliyet gösteren TİKA günümüze kadar farklı alanlarda 500’ün üzerinde proje gerçekleştirmiştir. YEE de 2009 yılında Makedonya’da Üsküp Ofisi’nin açılmasıyla birlikte Türk dilini ve kültürünü tanıtmak konusunda kısa bir süre içerisinde büyük başarılarla imza atmıştır. Bunların yanı sıra YTB, TRT, Anadolu Ajansı, Türk Kızılay’ı, İHH gibi kurumlar yumuşak güç kullanımı konusunda Makedonya’da önemli rol oynamaktadır.

²²⁷ Uğur Özgöker, Sezin İba, “ Uluslararası İlişkiler ve Türkiye’nin Yeni Dış Politikası”, *Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, (edt. Hasret Çomak), 1.baskı, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2010, s. 89

Türkiye'nin Makedonya'daki yapmış olduğu faaliyetler, siyasi liderler tarafından olduğu gibi Makedonya halkı tarafından da beğeni toplamış ve takdir ile karşılanmıştır. 2013 yılında Makedon Uluslararası İşbirliği Merkezi (MCIC) ve Demokrasi Enstitüsü (IDSCS) tarafından 15 Kasım – 1 Aralık arasında 1000 kişi üzerinde yapılan araştırma ve ankete göre Makedonya'ya karşı en dost ülke hangisi sorusuna cevap olarak Türkiye birinci sırada yer almıştır.²²⁸ Bu da Makedonya halkının Türkiye'ye karşı olan tutumunu sergilemektedir.

Yumuşak güç faktörleri, aynı zamanda iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere de önemli katkı sağlamaktadır. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere baktığımızda son yıllarda Türk şirketlerin Makedonya'daki yatırımlardaki etkisi görülmektedir. Makedonya Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ekonomik işbirliğini geliştirmek için 2018 yılında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından organize edilen programda Türkiye iş adamlarıyla bir araya gelen Makedonya Başbakanı Zoran Zaev de yaptığı konuşmada Türkiye'nin Makedonya'ya en iyi dost ülke olduğunu söylemiştir. Ayrıca iki ülke arasındaki ticaret hacminin 466 milyon Euro ulaştığını ve hedefin 1 milyar dolar seviyesine varmak olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin Makedonya'daki yatırımlar açısından altıncı sırada yer aldığını ve son yıllarda Türk iş adamları Makedonya'ya daha fazla ilgi gösterdiklerini ifade etmiştir²²⁹

Türkiye'nin 2000'li yıllarla birlikte dış politikasında kullanmaya başladığı yumuşak güç faktörlerini Makedonya örneğine bakıldığında başarılı bir şekilde değerlendirdiğini söylemek mümkündür. İki ülke arasındaki ilişkiler, özellikle 2005 yılı sonrasında siyasi, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda sürekli gelişme göstermiştir. Bu ilişkilerin gelişmesinde TİKA ve YEE gibi kurumlar önemli rol oynamıştır. Türkiye izlemiş olduğu yumuşak güç politikası sayesinde kısa bir zaman içerisinde sadece Makedonya'da değil, Balkanların genelinde daha görünür hale gelmiş ve bölgedeki ülkeler için model ülke konumuna erişmiştir.

²²⁸ <https://m.kajgana.com/makedoncite-najmnogu-ja-cenat-germanija-turcija-ja-smetaat-za-najprijatelska> (22.12.2013)

²²⁹ <https://www.mkd.mk/makedonija/ekonomija/zaev-trgovijata-so-turcija-da-dostigne-edna-milijarda-evra> (26.04.2018)

SONUÇ

Küreselleşen yeni dünya düzeninde güç, askeri ve doğal kaynaklar gibi geçmişten beri etkili olan öğelerden ziyade daha çok bilgi, fikir ve inanç gibi etkenler çerçevesinde ön plana çıkmaktadır. Bu da devletlerin uluslararası sistemde güç ve konumlarını yükseltmek için yumuşak güç araçlarına başvurmasına sebebiyet vermektedir. Bir devletin sahip olduğu güç, değişik unsurlara bağlı olarak şekillenmektedir. Devletin bu gücünü dış politikada nasıl uygulayacağı ise hem uluslararası politikanın hem de politika uygulanacak olan bölgenin gerçekliklerine bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda gücün çeşitleri sıralanacak olursa ilk sırada devletlerin geçmiş dönemlerde en çok başvurduğu, bugünde zaman zaman başvurulan yani etkisini yitirmeyen bir yöntem niteliğindeki sert güç yer almaktadır. Ancak ikinci sırada yer alan, küreselleşme ile devletlerin birbirine olan bağımlılığının artması ve teknolojinin gelişimiyle her yerde daha etkin görünür olma imkânının elde edilebilmesi gibi nedenlerle ortaya çıkan ve devletlerin dış politika davranışlarını belirlemede kimlik, kültür gibi unsurları kullanarak, zorlama araçlarına başvurmadan gerçekleştirilen yumuşak güç daha etkili bir biçimde kullanılmaya başlanmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası ilişkilerde yaşanan gelişmeler güce yönelik algılamının değişiminde de önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1990'lı yıllarda Joseph Nye tarafından geliştirilen yumuşak güç, bu dönemde uluslararası sistemin yapısının değişimi sonucunda uluslararası aktörler tarafından dış politika alanında daha çok başvurulan bir yöntem haline gelmiştir. Türkiye'de sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik konum ve özellikleri nedeniyle yumuşak gücün kullanımına doğru evrilen devletlerden biri olmuştur.

Yumuşak güç politikasının kimlik, kültür gibi kavramlar doğrultusunda sürdürülmesi, dış politikanın yürütülmesinde bu kavramların önemine vurgu yapan konstrüktivizm teorisinin varsayımlarıyla paralellik içermektedir. Konstrüktivizm teorisinde uluslararası sistemin güç dağılımına göre şekillenmesi yerine, aktörlerin düşünce ve olgularıyla inşa edilmesi gerektiği savunusu ve uluslararası ilişkileri sadece maddi gücün değil sosyal boyutu oluşturan fikir, algı ve kültürün de şekillendirdiğini belirten varsayımları bu teorik yaklaşımın yumuşak güçle bağıni kuvvetlendirmektedir. Bu yaklaşım da kültür ve kimlik, devletlerin birbirleriyle ilişkilerini ve güvenliklerini

sağlamanın odak noktası olup, kültür ve kimliğin dayanışma ve bağlarını artırması da ilişkilerin gücünü artırmaktadır. Bu çalışma da konstrüktivizmin varsayımları bağlamında Türkiye'nin yumuşak güç politikasıyla Balkanlar özelinde Makedonya'da olumlu bir imajın yaratılması, bu imajın güçlendirmesi ve Türkiye'nin görünürlüğünü artırılması noktalarında başarı elde edebileceği temel savunusu çerçevesinde analizler yapılacaktır.

Türkiye'nin Balkan ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesinde Osmanlı döneminde kurulan ortak kültürel, dilsel, tarihsel, sosyal ve dinsel bağlar önemli bir yere sahiptir. Makedonya'nın ise, Balkan coğrafyasında diğer ülkelere nazaran Osmanlı hâkimiyetinde en uzun süre kalan ülke olması ve sahip olduğu Türk kültürü nedeniyle bu bağlara daha güçlü bir biçimde sahip oluğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar da gerek Yugoslavya çatısı altında gerekse de bağımsızlıktan günümüze kadar Makedonya ile ilişkilerini bu ortak bağların yanı sıra diplomatik ve ekonomik alanda da güçlü bir şekilde sürdürdüğü tespit edilmektedir.

Türkiye'nin Makedonya'da sahip olduğu tarihsel ve kültürel bağlar, yumuşak güç kullanımına bir zemin oluşturmaktadır. İki ülke arasındaki ilişkiler 2000'li yıllara kadar istenilen düzeyde olmamıştır. Türkiye'nin 2000'li yıllarla birlikte genel anlamda daha aktif bir dış politika izlemeye başlamasında, yumuşak güç çerçevesinde kullanılan araçların önemli katkısı vardır. Türkiye'nin Makedonya'yla ilişkilerinde başta TİKA, YEE olmak üzere TRT, Anadolu Ajansı, YTB, Türk Kızılayı ve Türk dizileri gibi etkenler büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye'nin, yumuşak güç araçlarıyla Balkanlarda hem daha görünür hale geldiği hem de diğer güçlü devletlerin yanında buradaki toplum ve sahip olduğu sorunları açısından bir umut olduğu görülmektedir. Bu yöndeki düşüncelerin oluşumunda yumuşak güç araçlarının faaliyetleri sonucunda Balkan devlet ve toplumları bağlamında ve konumuz çerçevesinde özellikle Makedonya'dan elde edilen geri dönüşler önemli bir faktördür.

TİKA, Makedonya'da eğitim, sağlık, tarım, altyapı, kültürel mirasın korunması gibi birçok alanda faaliyet göstermektedir. Bu kapsamda 2006-2015 yılları arasında TİKA Makedonya'da sağlık, altyapı ve kültürel mirasın korunması gibi birçok alanda - bugüne kadar 489 proje hayata geçirmiştir. Bu çalışmaların günümüzde de hız kesmeden devam etmesi TİKA'nın yumuşak güç politikası bağlamında etkili bir araç ve

Türkiye'nin bu bölgedeki tanınırlığını, görünürlüğünü artırmada önemli bir kurum olduğunu ortaya koymaktadır.

YEE, Makedonya'da Türk dilinin tanıtılması konusunda önemli çalışmalar yapmakta olup, Makedonya'nın Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Bilgi Enformasyon Bakanlığı gibi kurumlarına da Türkçe kursları düzenlemektedir. Türkçe dilinin öğretilerek hem Türk dilinin bilinirliği artırılmakta hem de Türkiye hakkında insanların ilk elden bilgi edinmeleri sağlanmaktadır.

2015 yılında Makedonya'nın Üsküp şehrinde TRT Üsküp Temsilciliği ve Anadolu Ajansı şubelerinin açılması iki ülke arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkilemektedir. Bu kurumlar aracılığıyla halkın Türkiye hakkında bilgi edinmelerinin yolu açılmıştır. Yumuşak gücün bir aracı olan medyanın Makedonya'da da önemli bir rolünün olduğu çalışma kapsamında görülmüş olup, medya aracılığıyla kültürün yansıtılması sağlanmaktadır. Medya bir ülkenin diğer ülkelere doğru bilgi aktarımının sağlanmasında ve yayın yapılan ülkenin halkında olumlu izlenimler yaratılabilmesinde en önemli unsurdur. Bu nedenle bir devletin yumuşak güç politikasını uygularken kullanabileceği en etkili araçlardan biridir.

Bu tezde yumuşak güç araçları olarak ele alınan kurumlar çerçevesinde Türkiye'nin yumuşak güç politikasının etkinliği analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu araçlarla ortaya konulan politikalar doğrultusunda Türkiye'nin hem Makedonya'da hem de Balkanların genelinde görünürlüğünü artırdığı tespit edilmektedir. Türkiye'nin uyguladığı bu politika hem Türkiye'ye hem de Makedonya'ya ekonomik ve sosyal anlamda önemli katkılar sağlamaktadır. 1991 yılında kurulmuş yeni bir devlet olan Makedonya'ya Türkiye gibi her geçen gün büyüyen ve gelişen bir ülkenin desteği büyük önem taşımaktadır. İki ülke arasında sürdürülen ilişkilerin, bundan sonraki süreçte de hem uluslararası sistemde hem de ikili ilişkiler boyutunda ekonomik, sosyal, siyasi her alanda güçlenerek devam etmesi beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ARI Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 8.baskı, Bursa: MKM Yayıncılık, 2013
- AKILLI Erman, *Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika*, 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2016
- BAL İdris, *Türkiye'nin Değişen Politikası*, 1.baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2010, ss.45- 46
- BALCI Ali, *Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar*, 1.baskı. İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2013
- BABALI Tuncay, *Türkiye-Makedonya İlişkileri*, 1. baskı, İstanbul: Doğu Kitabevi Yayınları, Aralık 2012
- BURCHİLL Scott, Andrew Linklater, Richard Devetok v.d., *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (çev. Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan), 2.baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2013, s.290
- CANBOLAT S. İbrahim, *Gelişmekte Olan Ülkeler ve Dış Politika*, 2. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 1999
- CANBOLAT S. İbrahim, *Uluslararası İlişkilerde Türkiye: Savaş ve Barış Arasında Dünya*, 4.baskı, Ankara: Aktüel Yayınları, 2012
- ÇAKMAK Haydar, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler*, Ankara: Barış Kitabevi, 2007
- ÇALIŞ H. Şaban, *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik*, 1.baskı, Ankara: Liberte Yayınları, 2001
- ÇAĞATAY TEKİN Beyza, Rifat Barış Tekin, *Türkiye'de Politik Değişim ve Türk Dış Politikası: Neo Osmanlıcılığın Sosyo Politiği*, (Ed. Rasim Özgür Dönmez), 1. Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2014
- ÇİFTÇİ Kemal, *Tarih, Kimlik ve Eleştirel Kuram Bağlamında Türk Dış Politikası*, 1.baskı, Ankara, Siyasal Yayınları, 2010
- ЧЕПЕРГАНОВ Тодор, *Историја на Македонскиот Народ*, 2.baskı, Скопје: Институт за Национална Историја, 2008
- DAHL A. Robert, *The Concept of Power*, Behavioral Science, 1957
- DERRİDA Jaques, *Teoriyi İzlemek: Teoriden Sonra Hayat, Teoriyi İzlemek: Teoriden Sonra Hayat*, 1.baskı, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2003
- EFEGİL Ertan, *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*, 1.baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2011
- EFEGİL Ertan, Rıdvan Kalaycı, *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi*, Cilt.1, 1.baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2012

- ERDEM Fahri, *Dünyada ve Türkiye’de Avrasya ve Avrasyacılık: Algılamalar Yaklaşımlar ve Stratejiler*, 1.baskı, Ankara: Barış Kitap Yayınları, 2016
- GÖZEN Ramazan, *İmparatorluktan Küresel Aktörlüğe: Türkiye’nin Dış Politikası*, 1.baskı Ankara: Palme Yayınları, 2009
- GRAIG Hayden, *The Retoric of Soft Power: Public Diplomasy in Global Contexts*, Lexington Books, 2011
- GRİFFİTHS M., S. C. Roach, M. S. Solomon, *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünceler ve Teoriler*, (çev. CESRAN), Ankara: Nobel Yayınları, 2011
- GÜNEŞ Ümran, *Makedonya Cumhuriyetin Sosyal, Ekonomik Yapısı ve Dış Politikası (1990-2015)*, edt. İbrahim Kamil, Nobel Yayınları, Ankara, 2017
- HUNGTİNGTON Samuel P., *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, (çev. Mehmet Turhan, Y.Z. Cem Soydemir) 14.baskı, İstanbul: Okuyanyuz Yayınları, 2015
- JALOVİCH Barbara, *Balkan Tarihi*, Cilt.1, 5.baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2009
- LATİFİ Veton, *Pregovorite za Postignuvanje na Ohridskiot Dogovor*, Fondacija Institut Otvoreno Opštstvo – Makedonija, Skopje 2001
- MORGENTHAU Hans J., *Uluslararası Politika*, (çev. Baskın Oran, Ünsal Oksay) Cilt.1, 4.baskı, Ankara: Sevinç Matbası, 1970
- MİTRESKA Marina, Anton Grizold, Vlado Buçkovski, vd. *PREVENCIJA I MENAZIRANJEE NA KONFLIKT -SLUCAJ MAKEDONIJA-* Bomat Grafiks – Skopje, 2009
- NYE Joseph, *Bound to Lead: The Chnangin of American Power*, New York , Basic Books, 1990
- NYE Joseph, *The Paradox of American Power*, Oxford University Press, Incorporated, 2002
- NYE Joseph, *Soft Power*, The Means to Succes in World Politics, 2004
- NYE Joseph, *The Future of Power*, New York: Public Affairs, 2011
- NUREDİN Abdülmecit, *Balkanlardan Türkiye’ye Göç ve Etkileri*, 1.baskı, Ankara: Çağla Yayıncılık, 2011
- ONUF Nicholas, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theroy and İnternational Relations*, University of South Carolina Press, California, 1989
- OĞUZLU Tarık, “İnşaaacı Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Analizi”, *Dış Politika Analizinde Torik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği*, (ed. Ertan Efegil, Mehmet Seyfettin Erol), 1.baskı, Ankaraa: Barış Platon Yayınları, 2012SARAÇ Tahsin, “*Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*” , Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1976
- SAATÇI Meltem Begüm, “Makedonya Sorunu” , Balkanlar El Kitabı, (der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ), 1.baskı, Ankara: Vadi Yayınları, 2006

- SARAÇ Tahsin, *Büyük Fransızca- Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1976
- SÖNMEZOĞLU Faik, Özgün Erler Bayır, *Dış Politika: Karşılaştırmalı Bir Bakış*, İstanbul, Der Yayınları, 2014
- TRAJANOV Toni, *Ustav na Republika Makedonija*, JP. SLUZBEN VESNIK NA RM , Skopje 2001
- VIOTTI Paul R., Mark V. Kamppi, *International Relations World Politics*, (çev. Ayşe Özbay Erozan), 5.baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2014
- ВЕЉАНОВСКИ Новица, *Македонија 1945-1991 Државност и независност*, Институт за национална историја, Скопје, 2002
- ЈАНЧЕВА Љубица, *Последните Децени со СФРЈ, Менора, Скопје*, 2012
- YILMAZ Aytekin, *Küresel Dünyada Uluslararası İlişkiler: Teori-Temel Kavramlar-Yeni Gelişmeler*, 5.baskı, Ankara: Kadim Yayınları, 2012
- YILMAZ Sait, “*Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliğinde Kamu Diplomasisi ve Güç Projeksiyonu*” (edt.Abdullah Özkan, Tuğçe Ersoy Öztürk), TASAM Yayınları, İstanbul, 2012
- ZENGİN Gürkan, *Türk Dış Politikasının 'da Davutoğlu Etkisi*, 9. baskı, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları, 2015
- Makaleler**
- AMİTAGE L. Richard and Joseph Nye” CSIS Commission on Smart Power” *Center for Strategic International Studies*, New York, 200, s.7
- ATEŞ Davut, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Orta Yol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, Haziran,2008, s.216
- AKGÜN Sibel, “Kosova'nın Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Süreci ve bu Süreçte Kosova Türkleri”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, Cilt.2, Sayı.1, 2015, ss.1-14BALDWİN, A.D, “Power Analysis and World Politics: New Trends versus Old Tendencies”, *World Politics*, Vol. 31, No. 2, 1979
- BAHARÇİÇEK Abdülkadir, “Hükümet Dışı Örgütler (NGO's) ve Demokratikleşme” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.18, Sayı.2, 2008, s. 298
- BARATZ Morton S, “Two Faces of Power” *The American Political Science Review*, Vol.56, No.4, s.947
- BİRDİŞLİ Fikret, Aynur Başurgan, “Güvenlik Politikalarının Konstrüktivist Bir Unsuru Olarak Güvenlik Kültürü ve Türkiye Örneği”, *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.4, Sayı.4, s.62
- BURBAKER Rogers, Federick Cooper, “Beyond “ İdentitiy”, *Theory and Society*, Vol.29, No.1, 2000, s.10

- BEYLER Suat , “Turkey’s Balkan Policy Under AK Parti and Claims For Neo-Ottomanism”, *Hacettepe Social Sciences Department of International Relations*, Ankara, 2013, s.43
- BELAMARİC Biljana, “Attempting to Resolve on Ethic Conflict: The Language of the 2011 Macedonian Consitution”, *Southeast European Politics*, Vol.4, Sayı.1, Mays 2003, s.27
- ÇAVUŞ Tuba, “Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye’nin Yumuşak Güç Kullanımı”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.3. Sayı.2, 2014, s.28
- DAVUTOĞLU Ahmet, “Turkey’s Foreign Policy Vision: An Assessmet of 2007”, *İnsight Turkey*, Vol.10, No.1, 2008,ss. 80-83
- DAVUTOĞLU Ahmet, “Türk Dış Politikasının İlkeleri ve Bölgesel Siyasal Yapılanma”, *Dışişleri Bakanlığı Stratejik ve Araştırmalar Merkezi*, No.3, Ağustos 2012, s.9
- D’HOOGHE Ingrid, “The Limits of China’s Soft Power in Europe: Beijing’s Public Diplomacy Puzzle”, *Netherlands Institute of International Relations, Clingenland Diplomacy Papers*, 2010, s.1
- GÜDER Süleyman, Muhammed Hüseyin Mercan, “2000 Sonrası Türk Dış Politikasının Temel Parametrelili ve Orta Doğu Politikası”, *İnsan ve Toplum Dergisi*, s.67
- HOLTSİ K.J, “The Concept of Power in Study of Internatioanl Relations’”, *Background*, Vol.7, No.4 1964, s.182
- HAMBACH Sebastian, “Making Cross-Strait Relations: A Konstruktivist View”, *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, Vol.3, No. 8, Dec. 2017 s.130
- KALIN İbrahim, “Soft Power and Public Diplomacy in Turkey”, *Perceptions*, Volume 16, Number 3, Autumn 2011, p.9
- KAYA Sezgin, “Uluslararası İlişkilerde Konstruktivist Yaklaşımlar”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.63, Sayı.3, 2008, s.100
- KARDAŞ Tunçay, Ramazan Erdağ, “Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 2012, s.17
- KEOHANE O. Robert, Joseph S. Nye, “Power and Interdependence Revisited”, *International Organization*, Vol. 41, No. 4 ,1987, s.729
- KODAL Tahir , “Makedonya’nın Bağımsızlığı Kazanması ve Türkiye” *Çağdaş Türkiye Tarihi ve Araştırmalar Dergisi*, Cilt.14, Sayı.29, 2014, s.379
- KÖÇER Gökhan, “Türkiye’nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 11 (Güz 2006), ss. 47-70
- KÖÇER Gökhan, “ Türk Dış Politikasında Din unsuru”, *Akademik Orta Doğu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2006, s. 137
- LEE Guen, “A Theory of Soft Power and Korea’s Soft Power Strategy”, *Korean Jurnal of Defanse Analysis*, Vol.21, No.2, 2009, s.4

- LUKES Steven, "Power and Battle for Hearts and Minds", *Millennium Journal of International Studies*, Vol.33, No. 3, 2005, s.477
- MARPOLOV Dejan , "İsim Sorunu Çerçevesinde Makedonya ve Yunanistan Arasındaki İlişkiler" *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt.1, Sayı.2, 2013, s.25
- OĞUZLU Tarik, "Komşularla Sıfır Sorun Politikası: Kavramsal bir Analiz", *Orta Doğu Analiz*, Cilt.4, Sayı 42, Haziran 2012, s.12
- ORHAN Duygu Dersan, "Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Etkileri", *Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.3, Sayı:1-2, 2013, s.18
- ÖZDEMİR Haluk, "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt.63, Sayı.3, 2013, s.117
- ÖZGİŞİ Tunca, "Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda Birlikte Yaşama Kültürünü Geliştirmek İçin Uyguladığı Politikalar Örnekleri" *International Journal of Social Science* Vol.2, No.26, 2014, s.348
- ÖZTÜRK Ebru Çoban, "Kimlik, Dış Politika ve Uzlaşma: İnşacı Kuram Çerçevesinde Ulusal Kimlikler ve İkili İlişkiler Üzerine Bir Değerlendirme" *Yeni Türkiye Dergisi*, Cilt.60, 2014, s.3
- ÖZGEN Cenk, "Balkanlar'da Güvenliğe Yönelik Bir Tehdit: Yunanistan-Makedonya Anlaşmazlığı", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 25, 2013, s.336
- ÖZÇELİK Sezai , "Çatışma Önleme Teorisi ve Pratiği: Makedonya ve Birleşmiş Milletler Barış Gücü, (UNPREDER) Örnek Olayı", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.1, Sayı.1, 2001, s.57
- ÖZGÖKER Uğur, Sezin İba, " Uluslararası İlişkiler ve Türkiye'nin Yeni Dış Politikası", *Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, (edt. Hasret Çomak), 1.baskı, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2010
- RİPSMAN M.Norrin, "The Political Economy of Securty: A research and teaching Agenda", *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol.3, No.1, 2000, s.1
- SAYAMA Osamu, "China's Approach to Soft Power: Seeking a Balance between Natioanilizm, Legitimacy and International İnfluence", *Royal United Service and Security Studies*, London March 2016, s.9
- SARIGÜL Soner, "Türkiye'nin Balkanlardaki "Yumuşak Güç" Perspektifi: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt.8, Sayı.1, 2013, s.84
- TURAN Ömer, "Makedonya'daki Türk Varlığı ve Kültürü", *Bilig Dergisi*, Sayı 3, 1996, s.22
- UĞRASIZ Bülent, "Uluslararası İlişkiler İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm" *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt.5, Sayı.2, 2003, s.143
- WENDT Alexander, "Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics", *International Organization*, Vol. 46, No. 2, 1992, s.398

- WENDT Alexander, “Collective Identity Formation and the international State”, *American Political Science Review*, Cilt.88, No:2, 1994, s.385
- YEŞİLTAŞ Murat, Ali Balcı, “AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözcüğü: Kavramsal Bir Harita “ *Bilgi Dergisi*, Cilt.9, Sayı.34, 2011, ss. 16-17
- YEŞİLTAŞ Murat, Ali Balcı, “A Dictionary of Turkish Foreign Policy in the AK Party Era: A Conceptual Map”, *SAM Papers*, No:7, May 2013, s. 11
- YILDIRIM Kürşat Emrah, Ali Yıldırım, “Türkiye’nin Yumuşak Güç Sembollerinden Türk İşbirliği Koordinasyonu Ajansı ve Yurtdışı Akarba ve Topluluklar Başkanlığı” *Karadeniz Dergi*, Cilt.1, Sayı.33, 2017, s. 209
- YILMAZ Eren Alper, Hatice Can Öziç, Ahmet Akbulut, “Güvenlik- Özgürlük Bağlamında Türkiye’deki İç Güvenlik Paketi Tartışmaları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afro-Avrasya özel sayısı, 2016, s.136

Tezler

- BEYLER Suat, *Turkey’s Balkan Policy Under AK Parti and Claims For Neo-Ottomanism*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Social Sciences Department of International Relations, 2013, s.43
- BİRKOK Mehmet Cüneyt, *Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994, s. 64
- DERVİSHEV, “*Türkiye-Makedonya İlişkileri 1900-2015*”, (Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli: Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, 2016, s.78
- ÇAMIR Mehmet, *Yumuşak Güç Kavramı ve Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, 2009, s.24
- KABASAKAL Mehmet, *Afrika’daki Küresel Rekabete Yumuşak Güç Kullanımı: Çin Örneği*, (Uzmanlık Tezi), Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akaralar Topluluklar Başkanlığı, 2014, s. 114
- KEYKAVOSİİRANAGH Sahar, *Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Hegemonya*, (Yüksek Lisan Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2015,s.34
- KOYUNCU Çiğdem Aydın, *İnsan Hakları ve Güvenlik Açısından Azınlık Sorunları: Yunanistan Örneği*, (Doktora Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2008, ss.200-201
- KÜÇÜK Mustafa, *Constructivism and The Study of Security and Foreign Policy: Identity and Strategic Culture in Turkish-Greek and Turkish-Israel Relations*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Bilkent Üniversitesi, Ekonomik

ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, s. 84

- PALAVER Mateo, *Power and Its Form: Hard, Soft and Smart*, (Yüksek Lisans Tezi), London: The London School of Economic and Political Science, 2011, ss.81-82
- RAHMAN Reyhan, “Makedonya’da Türk Azınlık ve Makedonya-Türkiye İlişkileri” (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2012, s.65
- SABUNCU *Türkiye’nin Afrika Kıtasında Yumuşak Güç Olma Potansiyeli*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2013, s.17

Raporlar

- ANAZ Necati, *ABD Örnekleminde Yumuşak Güç Kavramı ve Dış Politika*, Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Rapor, Nisan, 2013, s.8
- TİKA, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2015 s.15
- SAĞLAM Zeliha, *Güç Kavramı ve Ortadoğu’da Değişen Dengeler Üzerinde Güç Okuması*, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Raporu, s.3
- TİKA, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2015, s.11
- Diyamet İşleri Başkanlığı, Türkiye Diyanet Vakfı Faaliyet Raporu, 2015, s.3
- Ahmet Davutoğlu, 2013 yılına Girerken Dış Politikamız, Dışişleri Bakanlığı’nın 2013 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu’na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, s.42
- Европски Фонд за Повратници. “Македонија и Турција”. Процесот на враќањето и ситуацијата на мигрантите: истражувачка мисија 2013 s.7
- Makedonya- Türkiye Ticaret Odası (MATTO), Makedonya Raporu, 2016, s.7
- Tuğrul Somuncuoğlu, Balkan Ülkeleri Raporları Serisi “Makedonya” İhracat Geliştirme Etüt Merkezi, Ekim 2002, s.22
- DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi) “ Makedonya Ülke Bülteni” Ağustos, 2011, s.17
- Türker Şimşek, Emre Aslan , Atila Karkacier, Ahmet Güven, “Türkiye ve Makedonya Ekonomilerinin Könjoktürel Uyumunu Belirleyen Faktörler” International Conference on Eurasian Economies, 2014,
- Çağrı Doğan, “Türk Girişimcilere Yönelik Makedonya’daki Yatırım Fırsatları ve Bölgedeki Dış Ticaret Ortamı”, İzmir Ticaret Odası Raporu, s.1
- Halk Bank, 3.Çeyrek Konsolide Ara Dönem Faaliyet Raporu, 2017, s.7
- Gerçek Hayalı Aştı, Ufuklar Uzak Değil, Yunus Emre Enstitüsü Bülteni, Mayıs – Haziran, 2017, s.11

Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluklar Başkanlığı, İdare Faaliyet Raporu, 2015, s.41
Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluklar Başkanlığı, İdare Faaliyet Raporu, 2016, s.38

Elektronik Kaynaklar

Alexander L.Viving, How Soft Power Works,

<http://apcss.org/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%202009.pdf> (25.01.2017)

NATO's Role in the Former Yugoslav Republic of Macedonia

<https://www.nato.int/fyrom/tfh/home.htm> (08.10.2017)

Ethan McComb, "The Marshall Plan: America's Soft Power Diplomacy Saves Europe from Economic and Political Chaos following World War II",

http://www.mdhumanities.org/wp-content/uploads/ethanmccomb_sample_2011.pdf e.t. (10.01.2017)

Bülent Şener, "Dış Politikada Yumuşak Güç Olgusu",

<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/politik-sosyal-kulturel-arastirmalar-merkezi/2014/02/10/7423/dis-politikada-yumusak-guc-olgusu> e.t. (03.01.2017)

Sait Yılmaz, "Yumuşak Güç ve Evrimi",

[http://usam.aydin.edu.tr/YUMUSAKGUCVEVRIMI\(4a4j\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/YUMUSAKGUCVEVRIMI(4a4j).pdf) (15.01.2017)

<http://akademikperspektif.com/2014/08/05/yurtdisi-turkler-ve-akraba-topluluklar-baskani-ile-roportaj/> (20.01.2017)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-disisleri-bakanligi-tarihcesi.tr.mfa> (02.06.2018)

Anadolu Ajansı, Türk Kızılayı 11 ülkede Yüzleri Güldürdü,

<http://aa.com.tr/tr/turkiye/turk-kizilayi-11-ulkede-yuzleri-guldurdu/196571> (19.01.2017)

Bilal Tanrıverdi, Akıllı Güç, <http://akademikperspektif.com/2014/06/11/akilli-guc/> (20.01.2017)

<https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/> (15.03.2018)

Türk işbirliği ve Kalkınma Ajansı Başkanlığı.

<http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihcemiz-222> (14.02.2017)

<http://www.yee.org.tr/tr/yunusemreenstitusu> (20.03.2017)

<http://www.yee.org.tr/> (20.03.2017)

Ali Demir, "Bir Kültürel Diplomasi Hareketi: Yunus Emre Enstitüleri"

<http://www.lacivertdergi.com/dosya/2015/06/01/bir-kulturel-diplomasi-hareketi-yunus-emre-enstituleri> (20.03.2017)

Başbakanlık Yurtdışı Akraba ve Topluluklar Başkanlığı

<https://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php> (23.03.2017)

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü <http://kdk.gov.tr/haber/binlerce-uluslararası-ogrenci-türkiye-burslari-projesiyle-türkiyede/312>
(18. 04.2017)

<http://www.trthaber.com/haber/egitim/türkiye-burslarına-rekor-basvuru-244842.html>
(16.04.2017)

<http://www.turkishairlines.com/en-int/corporate/news/news/turkish-airlines-the-best-in-europe-for-the-last-four-years> (01.06.2017)

<http://www.usasabah.com/Guncel/2015/01/01/thynin-gucu-türkiyeyi-kanatlandiriyor>
(01.06.2017)

TRT Kurumsal Yapı <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx>

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı
<https://diyanet.gov.tr/tr/icerik/kurulus-ve-tarihce/8> (22.04.2017)

<http://www.diyanetvakfi.org.tr/tr-TR/site/haberler/-9--avryasya-islam-s-rasi--istanbul-da-yapiliyor----2942> (24.04.2017)

http://www.stat.gov.mk/PrikaziPoslednaPublikacija_en.aspx?id=54 (14.05.2018)

<http://www.mn.mk/istorija/7029> (20.11.2017)

<http://fokus.mk/to-vima-predlog-planot-na-nimits-za-dogovor-so-skopje/> e.t. 05.02.2018

<https://unmik.unmissions.org/> (11.04.2017)

<https://jfcnaples.nato.int/kfor> (11.04.2017)

Ohridski Ramkoven Dogovor (Ohri Çerçeve Anlaşması)
http://www.siofa.gov.mk/data/file/Ramkoven_dogovor_mk.pdf
(10.11.2017)

Министерство за надворешни работи на Република Македонија (Makedonya Cumhuriyeti Dış İlişkiler Bakanlığı)
http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=396&lang=m (28.10.2017)

Esra BİÇER, Büşra DOĞRU, <http://www.tuicakademi.org/kurulusundan-beri-türkiye-makedonya-iliskileri/> (08.04.2017)

http://www.bilgesam.org/incele/138/-türkiye-makedonya-iliskileri/#.WkK_Z7Zl_IV
(10.10.2017)

Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği <http://www.balturk.org.tr/makedonya-türkiye-iliskilerinde-ikinci-sirayi-bile-kabul-etmem/>

DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) <https://www.deik.org.tr/türkiye-avrupa-is-konseyleri-türkiye-makedonya-is-konseyi> (15.10.2017)

<http://aa.com.tr/tr/dunya/turk-girisimciler-makedonyada-5-bin-kisiye-istihdam-sagliyor/985105?amp=1> (29.11.2017)

<http://www.tavhavalimanlari.com.tr/trTR/Macedonia/Pages/SkopjeAlexanderTheGreatAirport.aspx> (13.03.2018)

<http://timebalkan.com/makedonya-ekonomisinin-25-yillik-dostu-halkbank/e.t>
(04.08.2018)

<http://www.yenibalkan.com/gundem/tika-makedonyada-10-yilda-502-proje-hayata-gecirdi-h8014.html> e.t 03.01.2018

<http://www.milliyet.com.tr/tika-makedonya-da-kultur-saglik-ve-egitim-ankara-yerelhaber-2116941/>

(05.01.2018)

TİKA http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tikadan_makedonyada_egitim_atagi-1470
(06.01.2018)

<http://www.dirilispostasi.com/balkan-ekspresi/makineli-tarim-makedon-ekonomisini-canlandiracak-5a785c7718e540432e759e47> (10.02.2018)

<https://www.arti49.com/tika-makedonyanın-kalkinmasina-destegini-surduruyor-695373h.htm>

e.t. (11.02.2018)

http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika'nin_makedonya'da_modernize_ettigi_cocuk_klinigi_balkanlara_sifa_dagitiyor-20039 (10.02.2018)

<http://www.yenibalkan.com/gundem/tika-destegiyle-makedonyada-saglik-personeline-egitim-verildi-h10528.html> e.t 10.02.2018

Republika Makedonya Ministerstvo za Kultura (Makedonya Cumhuriyeti, Kültür Bakanlığı), <http://www.kultura.gov.mk/index.php/odnosi-so-javnost/soopstenija/1213-makedonsko-turska-vecer-vo-cifte-amam> e.t. 29.11.2017

Furkan Abdula, <https://aa.com.tr/tr8/dunya/yeeden-makedonyanın-onde-sahsiyetlerine-saygi-gecesi/1064913> (20.04.2018)

Makedonya Diplomatları Türkçe Öğreniyor <http://www.yenibalkan.com/m/?id=4590> .
(13.02.2018)

Hüsamettin Gina, <http://timebalkan.com/turkce-cok-zor-ama-hocalar-cok-iyi/>
(05.01.2018)

Doğan Haber Ajansı (DHA), Akdoğan, Anadolu Ajansı ve TRT Üsküp Temsilciliği'ni Açtı, http://arsiv.dha.com.tr/akdogan-anadolu-ajansi-ve-trt-uskup-temsilciligini-acti_1068799.html (10.11.2015)

TRT Haber, TRT'nin Üsküp Temsilciliği Törenle Açıldı
<http://www.trthaber.com/haber/gundem/trtnin-uskup-temsilciligi-torenl-acildi-214715.html> (11.11.2017)

Eyüp.Salih,http://arsiv.dha.com.tr/akdogan-anadolu-ajansi-ve-trt-uskup-temsilciligini-acti_1068799.html (.25.01.2018)

<https://kajgana.com/istrazhuvanje-mladite-vo-makedonija-opsednati-so-turski-serii>
(15.02.2018)

Türkiye-Makedonya Dostluk Buluşması, <https://www.haberler.com/turkiye-makedonya-dostluk-bulusmasi-7072962-haberi/> (10.03.2018)

İnsanı Yardım Vakfı, <https://www.ihh.org.tr/hakkimizda> (03.07.2018)

İHH'dan Makedonya'da Ramazan yardımları <https://www.ihh.org.tr/haber/ihhdan-makedonyada-ramazan-yardimlari-3275> (09.06.2016)

Makedonyalı Yetimler İHH ile sevindi <https://www.ihh.org.tr/haber/makedonyali-yetimler-ihh-ile-sevindi> (02.05.2017)

<https://www.kizilay.org.tr/NelerYapiyoruz/uluslararasi-yardimlar> (01.03.2018)

Türk Kızılay <https://kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/3647> (15.06.2017)

<https://m.kajgana.com/makedoncite-najmnogu-ja-cenat-germanija-turcija-ja-smetaat-zanajprijetelska> (22.12.2013)

<https://www.mkd.mk/makedonija/ekonomija/zaev-trgovijata-so-turcija-da-dostignedna-milijarda-evra> (26.04.2018)

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Bejtula ZİBEROVSKİ
Tez Adı	Türkiye-Makedonya İlişkilerinde Yumuşak Güç Faktörlerin Analizi
Enstitü	Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Tez Türü	Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Çiğdem Aydın KOYUNCU
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimin sadece içtekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama İzni	☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasının ertelenmesini istiyorum 1 yıl ☐ 2 yıl ☒ 3 yıl ☐ ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin vermiyorum

Hazırlamış olduğum tezimin yukarıda belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih: 25/05/2018

İmza: